

00 242

En kort og eenfoldig

Anderviisning

Om

Christen- dommen

Sammendragen efter den Evan-
geliske Kirkes Lære-Boger

Af

Mag. JON TORKELSEN
WIDALIN,

Fordum Biskop over Skalhøltz Stift.

Trykt i Kiøbenhavn paa det Jølandſke
Sprog Aar 1729.

Og nu, formedelst dens herlige Indhold,
oversat i det Danske Sprog af

Dans Becker.

Kiøbenhavn, Trykt udi H. K. M. privilegerede
Bogtrykkerie Aar 1733.

Joh. 17. v. 3.

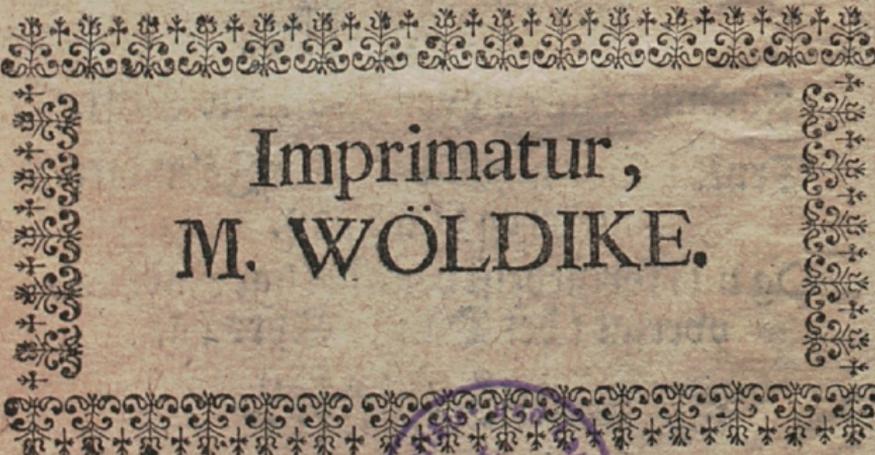
Det er det evige Liv, at kiende dig, den
eeneste sande GUD, og den du ud-
sendte JESUM Christum.

I. Cor. 12. v. 3.

Ingen fandt kalde JESUM en Herre,
uden ved den Hellig Aand.

I. Joh. 3. v. 23.

Det er hans Bud, at vi skulle troe paa
hans SONS JESU Christi Navn,
og elske hver andre, som hand. haver
befalet os.

Imprimatur,
M. WÖLDIKE.

Til Læseren.

St. Peder siger i hans første Epistels 2. Cap. v. 23. Saa begierer nu, som nyfødde Børn, den fornustige u-svigelige Melk, at I kunde vore derudi, efterdi I have smaget, hvor sød Herren er. Der er ingen Tvil paa, at jo Apostelen kalder Guds hellige Ord, Melk, paa dette Sted, og dog fornemmeligst den første Begyndelse til den Christen Lære; Med hvilke Ordsprog den hellige Skrift ofte stemmer overeens: Jeg gav eder Melk, og ikke Mad, siger Paulus 1. Cor. 3. v. 2. Og er dette meget vel troffet; Ligesom Børn opholdes af Melken, saa opholdes det Aandelige Guds ny Creatur, i Christo af hans Ord. Børnene kunde ikke leve uden Melk; De ere og den Aandelige Død visse, som ikke have deres Føde af Guds Ord; Ved Guds Ord ere vi igiensfødde, med Guds Ord vorde vi fornyede, og af Guds Ord

opvove vi til Christi fuldkomne Al-
 ders Naade, som Paulus siger,
 Ephes. 4. v. 13. Udi Daaben, og ved
 Guds Ord smage vi først, hvor sød
 Herren er, thi der annamme vi Tro-
 en, som Tresseren siger, at de smaa
 Børn troe paa hannem, og at des-
 lige hør Guds Rige til; Men naar
 vi tilvove, da tilbydes os denne reene
 Mælk i vor Børne-Lærdom, og det al-
 lerførst i den Salige Lutheri liden Ca-
 thechismo, vor Kirke Lære-Faders,
 som vel indholder alt det, som et Chri-
 sten Menneske har fornøden at troe sig
 til Naade og Salighed. Men efter-
 som den er ligesom en Begyndelse til
 den Christen Lærdom, Hebr. 5. v. 12.
 og gjort paa det at Børnene strax i de-
 res Ungdoms Aar skulle lære den uden
 ad, saa er den temelig kort, og for Bør-
 nene i ferstningen ikke saa tydelig, at
 de kunde føre sig de Guds Gaver saa-
 ledes til Nytte, som de burdte, uden den
 bliver tydelig forklaret for dem; Hvor-
 fore mangen gudfrygtig og lærd Mand
 haver gjort Forklaring over denne Lær-
 dom, og ere nogle deslige Bøger ud-
 gaaen

gaaen paa vort Sprog : Der er en Bog kaldet, Lægfolks Bibel, trykt 1599. som Salig Herr Gudbrand, Biskop over Hole Stift, haver oversat, som vel forklarer denne Catechismi Indhold, og jeg onsker at den Bog maatte komme til Trykken igien, thi det er een af de nyttigste til Christendommens Kundskab. Der er Enchiridion eller de lærde Mænds D. David Chytræi og D. Martini Chemnicii Haandbog, iligemaade oversat af Hr. Gudbrand, trykt paa Hoole 1600. den Bog er herlig, men dog længer end saa, at de kunde fatte den, som enten ikke have got Næmme, eller ikke have Tiid til at øve sig meget i at læse i Bøger, saa som de der maa arbejnde for deres og andres Brød. Der er og den store Catechismus, som vi saa kalde, iligemaade efter Hr. Gudbrands Forklaring, efter min Tanke; Men den Bog er meget lang, og neppe tienlig, uden for dem, som have god Tiid; Men af disse trende Bøger og de Fortaler, som de indeholde, er det got at fornemme, hvor stor Begjærlighed den Guds Mand har haft til at forfremme Christendommen i vort Land. Der ere og Hoved-Arti-

tif-

tiklerne til den Christelige Troe, som
 Cl. Hr. Jon Alresen, Provst i Tsefiords
 Syffel haver oversat, det er en god Bog,
 men noget lang, saa vel som de andre.
 Jeg veed ikke om her ere andre slige saa
 mærkelige Bøger. Som nu disse Bø-
 ger meestendeelen ere opslidte og for-
 gaaed, saa haver jeg sammensat denne
 lille Bog, som jeg kalder Underviis-
 ning om Christendommen, og fol-
 ger derudi, med tydelige og klare Ord,
 saa viit som GUD har givet mig Raad-
 de, de Ting, som læres i den lille Lutheri
 Catechismo, og dertil hører. Om det er
 gaaed mig an, lader jeg andre domme
 om; Men det vidner min Samvittig-
 hed, at jeg har ikke kundet bedre. Jeg
 har vel ville oversat Lutheri store Cate-
 chisimum, thi der er ingen bedre og for-
 tere end den, men derudi er en Deel af
 det, som fornemmeligen anrører Tydsk-
 land og de Tider, som den Guds Mand
 levede udi, derfor syntes det mig raad-
 deligere at følge den og andre vore Kir-
 fe-Læreres Bøger, det meeste jeg kunde,
 end at oversætte den Ord fra Ord. Kand
 nu denne liden Bog holdes værdig til,
 at

at den kunde hielppe til at legge een Steen til Christi Kirke her i Landet, saa vil jeg have ombedet alle Forældre, Husbønder og enhver, som enten have at befale over Børn og vanvittige Tieneste-Folk, og skulle svare GUD for deres Siæle, og ikke have andre bedre, at de gaa den øfte igiennem for dem, som Gud har betroed dem; Thi jeg formoder, at hvo som læser den med Andagt, skal ved den Hellig Aands Medarbejde, saa saa stor Forstand i sine Saligheds Sager, som hand har fornøden, om hand ellers forlanger god Lærdom baade hemmelig og aabenbare. Saa beder jeg nu Eder, i gode Christne, til Slutning, for vor Guds Barmhiertighed og JESU velsignede Bunders skyld, forbarmer eder over eders, eders Børns og Tieneste-Folkes Siæle, paa det at I eller de ikke skulle komme i den Dval, hvorfra ingen Forløsning er: Ja, jeg beder eder med grædende Taare, med St. Pauli Ord, som hand skriver 2. Cor. 5. v. 20. og lyde saaledes: Vi ere Sendebud i Christi Sted, ligesom GUD formanede eder, formedelst os. Saa bede vi i

Chris

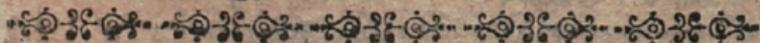
Christi Sted, lader eder forlige med Gud; Thi den som ikke vidste af Synd, haver hand gjort til Synd for os, paa det vi skulde vordes Guds Retsfærdighed i hannem; Og der er ingen anden Bey til at forliges med Gud, uden at kiende hannem at være en sand GUD, og den, som hand udsendte Jesum Christum; uden hvilket vi ikke kunde faa Forstand om vor Børne-Lærdom. Derfor, om I have eders Salighed Kiær, og om de Misgjerninger gjør eder out, som have piint den uskyldige Guds Son, da hand bar vore Synder paa Kaarset, da lærer at kiende GUD og hans Christ, og lever derefter i Kiærlighed til hannem og indbyrdes Kiærlighed til hver andre, og gjører værdige Frugter, som hører til Omvendelse. Men GUD, alles vor Fader, som kand gjøre alting overstødigere, end min syndige Tunge kand udsige, hand styrke eder i alle gode og hannem behagelige Gierninger, sit ærefulde Navn til Lof og Ære, og os alle til Siæls og Livs Nytte? Det ønsker af all Hierte

Eders Diener og Broder i Christo

J. WIDALIN.

Skalholt den 20. Martii

1718.

J. W.

I JESU Navn!

Den Sande Christendom.

Hvad er Christdommen?

Det er den Tilstand i hvilken et Menneske er, som troer paa Christum, og i sit Levnet efterfølger Christi Exempel.

Hvorledes er GUD?

Hand er ingen liig i sin Bærelse, thi hand er høyere og større end alle, som hand selv siger: Hvem ligne I mig ved? eller hvo skal da være mig liig. GUD er en Aand, ævig, allmægtig, allvidende, allesteds nærværendes; Intet Menneske kand tænke eller sige, hvorledes hand er, og hand bliver best forklaret med de Ord, som tillige med bekiende vor Skrøbelighed og Genfoldighed til at udgrandske hans Bærelse, som er: Alt hand er u-begribelig, u-udsigelig, u-ændelig, u-synlig, og for alle

Esa. 46
v. 3.

Joh. 4.
v. 24.

A

le

1 Cor.
8. v. 11.

le Engle og Menniskelig Forstand
gandske u-randsagelig.

Er denne GUD ifkun een?

Hand er ifkun een i Værelse.

Hvorfor tillegger du dette Ord:

I Værelse?

Fordi hand er tre-reenig i Personer.

Hvilke ere de Personer?

GUD Fader, GUD Son, og GUD
den Hellig Aand.

Hvorledes kand jeg troe, at GUD er baade
tre-reenig, og dog ifkun Een?

Det kand intet Menniskes Fornuft
begribe, dog bør vi troe det, om vi ville
kaldes Guds Børn; Thi hand haver aa-
benbaret sig selv paa denne Maade,
som siden skal siges i Forklaringen over
Troens Artikler, som herefter følge.

Hvorfore haver GUD aabenbaret sig?

Til at meddeele Mennisken Kundskab
om hans Godhed og Retfærdighed:
Godheden til at elske sig, og Retfærdig-
heden til at frygte hannem; men begge
Deele til at troe paa hannem sig til Sa-
lighed.

Hvad er Mennisket?

Det første Menniske var et fornuftigt
Cre

Creatur, sammensat af Siæl og Legem, skabt af Gud i Begyndelsen efter hans Billede, fuldkommen, viis, hellig, retfærdig, og færdig til at udrette de bedste Gierninger, hvilke hand gaf Magt og Regimente over alle Creature under Himmelen, sig selv til Lof og Ære, men Mennisten til den herligste Saligheds Nytte. Hvad er det: Fornuftig?

Det er fuld af Vid og Forstand, den som haver Forstand paa at kiende Gud og alle Creatur som GUD havde skabt, og deres Beskaffenhed og Gierninger, og saadan var Mennisten i Begyndelsen; Hand kiendte GUD sin Skabere mærkelig, og heele Naturen fuldkommelig; thi gav hand alle Dyr Navne, uden Tvivl, efter et hvers Beskaffenhed, thi Gud, som selv havde skabt dem, lod dem beholde det Navn, som Mennisten gav; Hand kiendte og, at Qvinden var Been af hans Been, og Kied af hans Kied: Gav hende derfor Navn derefter, at hun skulde kaldes Mandinde, der af

Ges. 2
v. 23.

Hvoraf er Mennistets Legem giort?

Adam, det første Menniste blev giort

Gen. 2. af Jord: Saa siger Moses: Og Gud
 v. 7. gjorde Mennesken af en Jordklump,
 Gen 2. men Qvinden er bygt af Mandens Rif-
 v. 22. been.
 v. 7.

Hvoraf er Siælen skabt?

Gen. 2. Af Intet; thi Skriften siger: Gud
 v. 7. blæste en levende Aand i Mennes-
 skens Næse. Hvilket vel er sagt efter
 Menneskelig Maade, men bør dog ikke
 forstaaes saasom naar mand blæser
 Aanden fra sig, men her tales saaledes
 derom, thi Siælen er en Aand, og bør
 saa at forstaaes, at Gud haver bereed
 den, og indgivet Mennesken den, ikke af
 nogen anden Ting, ligesom Menneskens
 Legeme, men af Intet, ligesom Engler-
 ne, som og ere Aander. Derfor er Siæ-
 len ikke af samme Bestaaffenhed som Le-
 gemet, eller nogen anden følelig og syn-
 lig Ting, og den kiendes ikke uden af
 sine Sierninger.

Hvad er det som du sagde, at Mennesken blev
 skabt efter Guds Billede?

Guds Billede, hvorefter Mennesket
 blev skabt, bestaar ikke i den udvortes
 Anseende, thi GUD er en Aand, og ha-
 ver hverken Kød eller Been, er en
 hel

heller synlig eller følelig for noget Men-
 uiske, men det Guds Billede bestaar i
 dette efterfølgende: 1. I den herlige
 Kundskab om GUD og alle Creature,
 som Gud saa herlig skabte, som før er
 sagt. 2. Bestaar den i Villiens Ret-
 færdighed og Hellighed; thi Mennisten
 var saaledes skabt, at det kunde være fri
 for all Synd, og havde en fornøden at
 være tilbønelig til noget Ont, thi GUD Ecel. 7.
v. 29.
 skabte Mennisten opret, siger Sa-
 lomon, og der var ingen Tilbøvelse til
 det Onde, hvorfor de skulle skamme sig.
 Thi Skriften siger: De vare begge Gen. 2.
v. 25.
 nøgne, og skammede sig ikke, derfor
 var og Legemet efter sin Maade deel-
 agtig i dette Guds Billede i Hellighed;
 thi det som et igiensfødt Menniske for-
 nyes til efter Syndfaldet, det samme
 fhar det første Menniske været skabt
 med, men Paulus befaler, at vi skulle
 holde vore Lemmer, som Retfær- Rom. 6
v. 13.
 dighedens Baaben, for GUD, og
 til at tiene Retfærdigheden og Hellig-
 heden: Formedelt dette Guds Billede,
 blev Mennisket skabt u-dødeligt, og i
 dets

dets Skabning og Legemet's Herlighed og Bestaaffenhed var der ingen Aarsag til Døden, eller nogen Modgang, saa længe det holdt dette Guds Billede; Men det var dog saaledes skabt, at det kunde blive dødeligt, om det syndede, som gives tilkiende af det Bud-Ord, som Gud gav hannem, som lyder saaledes: Hvilken Dag du æder af det Træ, som giver Forstand paa Gøt og Ont, da skal du visselig døe. Heraf kom den Magt, som Gud gav Mennesken over alle Creature under Himmen, saa siger GUD: Haver Magt over Jorden, og regierer over Fiskene i Havet, og Fuglene i Lusten, og over alle Dyr, som krybe paa Jorden, og jeg har givet eder alle Urter, som give Sæd af dem, og alle Træer. Derforuden satte hand Mennesken i den skionne Hauge i Eden, som Gud selv havde prydet med alle slags kostelige Blomster og Frugter, at hand skulle dyrke den, ikke med Møye eller Arbejde, thi den Plage var da ikke endnu paalagt Mennesken, men til Lust og

Gen. 2.
v. 17.

Gen. 1.
v. 28.
29.

og Fornøyelse for dem, og hand gav dem dette Bud-Ord at leve efter: At hand skulde ikke æde af det forbudne Træ, til dermed at lade see sin Lydighed og Underdanighed imod GUD deris Skaber.

Jeg fornøier at Menniskan har ikke længe beholdt dette Guds Billede, men hvorledes kom det at hand tabte det?

Det skeede formedelst den tredsffe Dievels Tilskyndelse, som udi en Slange taledede med vor første Moder Eva, og raade hende til at æde af den forbudne Frugt, og hun kom hendes Mand der til, og da de saaledes havde overtraad Guds Bud, da tabte de dette herlige Guds Billede, og til et Tegn derpaa, saa fornam de strax, da de havde syndet, at de vare nøgne, skiulte sig med Figenblade og gif i Skiul for GUD; Heraf formørkedes Fornuften, saa at det naturlige Menniske forstaar ikke hvad Guds Aands er, og Villien blev omvendt fra Gud, og tilbønelig til alt Ont, saa at Gud siger, at Menniskens Tanker ere onde hver Dag, hand meener fra Syndfaldets Begyndelse, men ikke Skabelsens. Formedelst

1 Cor.
2. v. 14

Gen. 3
v. 5

denne Synd bleve Adam og Eva ud-
drevne af den Hauge, som Gud havde
sat dem udi, og Jorden blev forbandet
for Syndens skyld, Torne og Tidsler
skulle den bære, og Manden skulle nære
sig deraf med Arbejde, alle sine Livs
Dage, men Qvinden blev særdeles
paalagt, at hun skulle føde sine Børn
med Smerte, og skulde være hendes
Mand undergiven, og hand skulde væ-
re hendes Herre; Med et Ord at sige:
All Sygdom, Hunger, Kriig og Op-
rør, dyr Tid, ont Vær, og all den Mod-
gang, som os møder her i Verden, er
Frugten af denne første Synd, og om-
sider Døden, ikke alleene den timelige,
som gjør Skilsmisse imellem Siælen og
Legemet, men end og den ævige, og der-
fore have vi arved den tillige med den
oprindelige Synd, efter vore første For-
ældre, som Paulus vidner: Ligesom
Synden er indkommen i Verden
ved et Menniske, og ved Synden
Døden, saa er og Døden kommen
til alle Mennisker, i hvilket alle
syndede.

Rom. 5
9. v. 12

hvad

Hvad er den ævige Død ?

Det er Fraskyndelse fra Guds Ansigt-
tes Beskuelse, og en u-endelig Pine, som
aldrig faar Ende, som efter Døden er
bereed for alle Bantroer og Ugudelige
med Dieblene og alle hans Aander, som
Frelseren vidner, hvor der skal være
Graad og Tandgnidsel, om hvilken Pi-
ne Herren taler ved Esaiam : Og
naar de Udvalde gaae ud, skulle de
see de Folkes Legemer, som mig ha-
ve forladt, og deres Orm skal al-
drig døe, og deres Ild skal ikke ud-
slukkes, og de skulle blive til en
Bederstygghed for alt Kiød.

Matth.
125.
v. 46.

Esa. 66
v. 24.

Hvorledes er Dævelen ?

Hand var i Begyndelsen en herlig
Engel, skabt af Gud i en sand Hellighed,
men hand syndede frivillig, da hand dog
var saa herlig, og tog ikke vare paa
sin Oprindelse, men forlod sin
Boelig, tillige med de andre Engle,
som syndede med hannem; Derfor
sparede GUD dem ikke, men bandt
dem med Mørkhedens Lænter, og

2. Pet.
2. v. 2.

Judæ
v. 6.

styrtede dem til Helvede, der at blive til Dommen. Siden er hand Guds svoren Fiende, saa og Menniskens, og legger all Bind paa, at drage de fleeste fra Gud med at bedrage det Menniskelige Kion til ikke at troe hannem, eller paa hannem, og at bryde hans Bud.

Skulle alle Mennisker døe for det første Menniskes denne ene Synd?

Rom. 5

Visselig; thi alle syndede i hannem, baade fordi den Gierning som hand gjorde, blev alle Adams og Evæ Born tilregnet, og fordi de avlede syndige Born, ligesom de vare, som der staar:

Gen. 5
v. 3.

Og Adam avlede en Søn efter hans Billede, da maatte det alt blive Kiød, som fødes af Kiød, det er syndigt, som er kommen af de Syndige, saa at vi skulle nu døe for vore egne Synder, som komme af den oprindelige Synd, som vi arvede, som og forskyldte Døden i sig selv, om ikke Gud af sin usigelige Naade havde forbedret vore Bilkor igien paa ny.

Hvorledes gjorde hand det?

Det gjorde hand først strax efter
Sal-

Faldet, da hand forjættede det Menniskelige Kion forlig, med det første Evangelio eller Naadens Budskab, at Qvindens Sæd skulle sønderknuise Slangens Hoved, det er, at Guds eenbaarne Søn skulle antage den Menniskelige Natur, og fødes af Qvinden, og i det samme Kiød forstyrre Slangens, det er, Diævelens Gierning, og forløse det Menniskelig Kion fra hans Magt, og med sin Pine og Død betale det, som syndes i Kiødet. Formedelst denne Guds Forjættelse ere alle de bleven salige, som troede paa Christum, som skulle komme, og paa hans tilkommende Død, i det gamle Testamente; men vi, som siden have leved, formedelst hans Pine og Død, som hand allerede haver lidt, hvormed hand forhvervede os Salighed og de Midler som tiene dertil; Om alt dette vil jeg herefter tydeligere tale.

Har Mennisken gandske forloret dette Guds Billede, du taledede om?

Nej, ikke aldelis, Mennisken haver dette tilbage, at hand kand kiende, at GUD er til, derfor siger Paulus: Hans u-synlige Ting fra Verdens Skabelse, naar de forstaaes af Gier-

Gen. 3
v. 15.

Rom.
1. v. 20

Gjerningerne, da bestues de (som ere) baade hans ævige Magt og Guddom. Hand fand og ville traagte efter de Ting nogenlunde, som ere gode, og skye det onde, hvilke vi end og see paa Hedningene, hvoraf mange have talt fornuftig om GUD og gode Dyder, og øvet dem med stor Flid; Men dog er denne Kundskab ikke nok til Salighed, men ligesom en Ben-Biiser, til den sande Guds Kundskab, som Gud os selv har aabenbaret, og virker det, at Menniskten fand leve salig i den anden Verden.

Hvad er Saligheden, eller hvad er det, den anden Verden?

Jeg har før sagt dig, at Menniskens Natur bestaar af tvende Ting, som er Legemet, som vi see, og Siælen, som vi vi ikke see, men finde dens Gjerninger, thi vi tænke, raadslaa og overveie de Ting i vore Tanker, som os forekomme, eller vi høre tale om. Legemet døer, naar Siælen skilles derved, indtil det sammenføyes dermed igien i Opstandelsen. Paa det nu, at dend skal kunde nyde den ævige Salighed hos GUD, naar den farer bort af Legemet, da haver

Gud

Gud aabenbaret Mennisken sin Billie, uden hvilken Mennisken ey kand blive salig; Legemet skal og have samme Boelig efter Opstandelsen.

Hvoraf kand et Menniske have Kundskab om GUD?

Deels af Naturen, deels af Guds aabenbarede Ord.

Hvad for en Kundskab om GUD har Mennisket af Naturen?

Først denne, at Gud har indplantet i Menniskets Natur denne Kundskab, som fødes med ham, at der er en GUD til, og at den GUD skal dyrkes, derefter at Mennisket kand slutte dette samme af alle Tings Skabelse, som vi see for vore Øyen, som ere Soel og Maane, og anden Himmels Hær, som haver sin u-foranderlig Gang, Uar ud og Uar ind, fra første Verdens Skabelse, og ind til denne Dag; Jorden, som paa visse Tidder bær sin Frugt, hvilken og visner igien; Havet, som falder fra Jorden og til den igien, to gange om Dagen og Natten, og vorer og formindskes med liden og stor Strøm, to gange hver Maanet; Ja Mennisken selv, som dannes saa herlig i Moders Liv, og saa un-

der.

derlig leedes der ud fra, vover siden og tiltager i Alder og Viisdom, allerhelst Siælen, som optænker saa store Ting, og kand naae, om ikke den fuldkommen, saa dog en meget ypperlig Kundskab om disse Ting. Naar et Menneske nu overvejer, hvor kosteligt alt det er, saa og at ingen Ting haver gjort eller skabt sig selv, saa seer og klarlig fornemmer det, at der er et u-dødeligt Væsen, uden Begyndelse og Ende, som har gjort alt dette, og regierer det (hvilket vi kalde GUD) hvorfor der har ikke været nogen Folk til i Verden, at de jo haver dyrket GUD paa en Maade. Og efterdi at vi see baade Guds Viisdom, Magt og Godhed i alle disse Ting, saa have de Viise, end og iblant Hedningene besluttet, at GUD var allvidende, allmægtig og en oprindelig Kilde til alle gode Ting, ligesom jeg seer at een er viis, fordi at hand kand giøre det, som andre ikke kunde, at een er stærk, fordi at hand kand løfte meget, een er god, fordi at hand giver de Ting, som hjælper mig og mig synes herlige: Og alt dette haver opvakt, end og i een deel Hedningers Hierter, en stor Forundring om Guds Viisdom, og

Kiær:

Kierlighed til hans store Godhed; Derfor kaldes denne Betænkning GUDS naturlige Kundskab, hvilken alle Mennesker skal have, som rettelig tænke derpaa og have deres fulde Fornuft: Og er dette de Levninger af Guds Billede i Mennesken, som jeg nylig taledes om.

Er denne Guds Kundskab nok til at naa den Salighed efter Livet, som du nylig taledes om?

Den er ikke nok i sig selv, men den er en Beviiiser til en anden langt fuldkommeligere, som før er sagt.

Hvilken er da den anden?

Det er den, som GUD haver aabenbaret os i den Hellige Skrift.

Hvad er den Hellige Skrift?

Det er Guds Ord, som er skrevet af Mose og Propheterne i det gamle Testamente, men af Evangelisterne og Apostlerne i det Nye, som lærer os Guds sande Kundskab, og rette Dykkelse, baa-
de i Troen og Gierninger, os til ævrig Salighed.

Hvad er dette Gamle og Nye Testamente?

Det er i. tvende slags Forbund, det gamle Testamente er det Forbund, som
GUD

GUD gjorde med Fædrene i de Dage paa Christum, som endda ikke var kommen; Men det ny Testamente er det Forbund, som hand gjorde med os paa Christum aabenbaret i Legemet. 2. Er det tvende Tider, som de Christne saa kalde, den første er fra Verdens Begyndelse, indtil Guds Søn blev aabenbaret i Kiødet; Den sidste begyntes i hans Kiøds Dage, og holdes endnu ved, og varer til Verdens Ende. 3. Saa kaldes de og almindelige Parter af Skriften, det er de Bøger, som ere skrevne i et hver Testaments Tid for sig.

Hvo var Moses?

Hand var et Menniske, som var en Megler imellem GUD og Mennisken, som androg Menniskens Nødtørst for Gud, og aabenbarede dem hans Villie, GUD leverede hannem Loven, det er de Ti Guds Bud, som mand skal lære og leve efter.

Hvad haver nu denne aabenbarede Guds Kundskab frem for den naturlige, som du før talede om?

Det er meget; Jeg kand ikke kiende af Naturen, at GUD er Een i Tre-Genigheden, og dog Tre-Genig i Eenigheden

den, ey heller at hand er saa retfærdig, at hand jo kand forlade Synden, uden ved fuldkommen Betaling, ikke at hand er saa naadig, at hand haver udsendt sin eenbaarne Søn til Verden, til at betale for Synden, eller begribe noget om Christo eller hans Fortieniste; Jeg kien- der ey heller af Naturens Kraft den Hellig Aands Embede, eller kand for- staa noget om Menniskens Igiensfødel- se og Fornøelse, eller om Sacramenter- nis Kraft og Nytte, og dette kunde jeg ikke vide, om Gud havde ikke aabenbaret mig det i Skriften, og jeg har dog for- nøden at være opløst her udi, om jeg skal blive salig og leve med Gud ævindelig.

Hvorfor haver Gud saaledes aabenbaret sig for Mennisken?

Til at forbedre det for os igien, som vi havde forset os i Adams Fald, saa- vidt som os kunde være nok til Salighed, om vi ikke forsømme hans Naade og Belgierninger, og paa det at vi skulle love og dyrke hannem, først her timelig i hans Naades Rige, og siden ævindelig i Himmelen i hans Gres Rige.

Hvor kand jeg lære dette?

I Forklaringen over Troens Artikler,
 B som

som ere uddragne af den Hellige Skrift

Hvorledes er den Guddoms Dyrkelse, som vi
bør give hannem her i Livet?

Det er den Tieniste, som Mennisker
bør beviise GUD, baade i at love, prise
takke, hædre og elske hannem over alle
Ting, for alt det Gode, som hand haver
beviist Mennisken, saa og i at troe al
det, som hand i Skriften haver aabenba
ret om sig og sin Villie, og at sætte al
vor Tillid til hannem, og giøre de gode
Ting, som hand har befalet, og skye det
som hand haver forbudet.

Hvor haver GUD befalet disse gode Ting og
forbudet de Onde?

Først haver hand befalet og forbude
det i alle Menniskers Hierter, estersom
alle Mennisker kunde af Naturens Ly
nogenlunde skille det Gode fra det Onde
og det Onde fra det Gode, som St. Pau
lus siger: Hedningene, som ikke ha
ve Loven, giøre af Naturen Lo
vens Gierninger, hvormed de vil
se Lovens Gierning skreven i deris
Hierter; Men allerhelst og fuldkom
meligst har hand aabenbaret sin Villie
sin hellige Lov, som hand udgav paa Si

Rom.
2. 14.
15.

nai Bierg i Orken, efter at hand havde udført Israels Børn af Egypten ved hans Tiener Mosen.

Hvad indeholder denne Lov?

Den indeholder de Ti Bud-Ord, som du haver lærdt i Børne-Lærdommen, og kaldes ORD, hvor til alt det Gode, som GUD har befalet, og alt det Onde, som hand haver forbudet, kand henføres.

Deut.
4. v. 13.

Hvorfor haver GUD befalet det Gode, og forbudet at gjøre det Onde?

Fordi hand er selv god, og en Begynder og Kilde til alt Got, men det Onde er hannem imod, derfor vil hand, at Mennesken, som i Begyndelsen blev skabt efter Guds Billede, til at tiene hannem i Retfærdighed og Hellighed, skulle worde hannem ligest i alle sine Tanker, Ord og Gierninger.

Efterdi Guds Son haver betalt for Synden, hvorfor har mand da behov at leve efter disse Ti Guds Bud?

Thi Guds Son haver brudt Syndens Fremgang, og fyldestgiort for dens Straf, men ikke Loven, hand er kommen til at opfylde Loven, men ikke at opløse eller til intet gjøre den.

Matt.
5. v. 17.

Gud saae, at Mennisken kunde ikke opfylde det allermindste af Loven, efter at hand var falden, derfor udsendte hand Sønnen, til at opfylde den for os, dog vil hand, at vi skulle være Loven lydige.

Paa hvad Maade gav GUD Moses denne Lov?

Hand gav ham dem skreven paa toende de Steen-Tavler.

Hvor mange var der paa den første?

Derom have vi intet vist, der ligger en heller Magt paa at vide det, men eftersom vor Frelser siger, at heele Loven og Propheterne ere indsluttede i disse Bud-Ord: Du skal elske HERREN din Gud af dit gandske Hierte, og af din gandske Siæl, og af din gandske Sind, og din Næste som dig selv; saa slutter mand, at de Budord, som angaae Guds Ære, vare paa den første, men de andre, som angaae Kiærlighed til sin Næste, paa den sidste.

Hvor mange ere de da hver for sig?

De som besynderlig angaae Guds Ære, ere ikkun tre, men de andre ere syv.

Sig mig Forklaring over Budordene?

Det skal jeg, men dog skal du først betragte

Matt.
22. v.
37.

tragte disse efterfølgende Regler, om du vil ret forstaa og have Nytte af de Ti Guds Bud.

1. Budordene bør ikke forstaaes, ligesom at der var ikke meere der udi befalet eller forbudet, end det synes i sig selv, men som det beviises af den Hellige Skrift, at de bør forstaaes, og saaledes som GUD selv har forklaret dem i sit hellige Ord.

2. Hvor noget befales i et Budord, da forstaaes derved, at det forbydes, som strider imod det samme, og hvor noget forbydes, da befales derimod det, som er der tvært imod: For Exempel; I det fjerde Bud befales at hædre Fader og Moder; Saa forbydes der tillige med at vanære dem: Og i det femte forbydes at slaa ihjel, derfor befales der fornemmelig at hielpes hannem til Livet, om det paagielder.

3. Bør der nøye at gøres Forstikæl paa det, som angaar alle Mennesker, som er: 1. Alt det som af Naturen er aabenbare for alle. 2. Det som af Christo og hans Apostler repeteres i det ny Testaments Bøger, og befales alle, og det andet, som særdelis angik Israels Folk.

3. Lovens Truseler bør forstaaes paa den Maade, at de vist nok skulle skee, om mand ikke gjør Poenitente; thi om endskjønt at Loven fordrer fuldkommen Lydighed, saa borttages dog dens Forbandelse fra dem, som gjør Poenitente og troe paa Christum. 4. Lovens Forjættelse bør forklares paa de Vilkaar, at Mennesken, for hvilke Guds Søn har fyldestgiort Loven, er dog altid pligtig til at lide Kaarset: Thi Synderen haver fortient det, og langt meere end GUD hannem paaegger, end og dem, som hand elsker, til at tæmme Kiødets Lyster, paa det at Troen paa Christum og Christi Fortieneste, som er hos Guds Børn, i stæden for Lovens Fylde, kand distmeere tiltage, og hand at blive salig ved Troen, som formedelst Kiødets Skrøbelighed ikke kand blive ved Loven.

Dette vil jeg give agt paa, men dog maa jeg først spørge hvad disse Ord betyde: Lovens Truseler, og Lovens Forjættelser?

Lovens Truseler er den Straf, som Gud truer dem med, som ikke holde Loven, som dette: Forbandet være den, som ikke holder alt det som staar skre-

skrevet i Lovens Bog, at hand det
gior. Lovens Forjættelse, er alt det
som GUD har lovet dem, som fuldkom-
melig holde Loven, saasom dette: Hvo
som dette gior, hand skal leve derudi, og
andet slikt.

Deut.
27. v.
26.

Hvad betyder dette Ord: At Leve; mange leve
længe, Kommer det der af, at hand
holder Loven?

Det er langt fra, men det kommer af
Guds Miskundhed og Taalmodighed,
som vil drage Synderen til Poenitente
og hans Kundskab, paa det at hand kand
blive salig: Og om end skönt at hand
veed, at somme faar ikke nyde denne hans
Naade, for medelst deres Haardnakken-
hed og Skiedesløshed, dog tilbyder hand
dem Naaden, saa at de ikke have nogen
Undskyldning, men at Herren skal høre
ham til: Men dette Ord, at leve, be-
mærker allehaande Lyksalighed, baade
timelig og ævig, som siden skal siges.

Sig mig nu de Ti Guds Bud, og de-
ris Forklaring?

Det skal skee, men giv agt paa det som
jeg nu nyelig sagde. Læs det første Bud-
ord. Jeg er Herren din GUD, du

B 4

skal

skal ikke have fremmede Guder for mig.

Du haver nogenledes sagt mig hvorledes GUD er, men hvad er det, at have fremmede Guder?

Jeg har vel saa; dog bør du mærke i dette Budord, at Gud sætter det allerførst af Budordene, til at viise alle Menisker, at hand haver Magt til at befale, baade det som befales og forbydes i dette Bud, saa vel som i alle de andre som efterfølge; Thi om hand er GUD, som regierer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden, og haver skabt baade Menisken og alle andre Ting, da er det og klart, at hand haver langt større Magt til at befale enhver hvad hand vil, end nogen verdslig Herre eller Konge kand have, og den Magt som de have, have de ifkun af hannem.

Jeg forstaaer dette, men sig mig nu, hvad det er, at have fremmede Guder?

Først bør mand agte hvad dette Ord, at have, betyder, mand kalder det at have en Ting, som mand holder, bruger eller giemmer; saadan bør dette Ord ikke forstaaes her, thi GUD er u-gribe- lig og u-synlig, derfor bliver hand ikke giem-

giem-

gjemmed eller indluft i noget Giemme
eller Herberg, eller tagen i Hænder lige-
som legemlige Ting: Men dette Ord,
at have, betyder i dette Bud, intet an-
det end at have noget i Hiertet, som
Menniskens Tanker forlader sig fast
paa, troer paa, haaber paa, og forventer
sig Hielp og Bistand af, naar det gielder,
og alt andet Got, baade i Medgang og
Modgang, i Liv og Død. Men frem-
mede Guder vare fordum, i den heele
Himmels Hær, Soel, Maane, og andre
Stierner; Item firefødde Dyr, som
mand havde Nytte af, hvorefter Hed-
ningene gjorde sig Afguder og Lignelser;
Saa og døde Menniskers, Kongers og
Fyrsters Billeder, som have været mæg-
tige og lagt andre under sig; som vare
hos os, Thor og Odin; hvilke deres Ef-
terkommere, ved Satans Tilskyndelse,
giorde til Guder, til at giøre eenfoldige
Mennisker bange med, som ikke vidste
af den sande GUD, og blev der af ikke
liden Frygt, thi de meente, at de vare
Guderns Sonner, som gawe Mennisken
sliig Bantroe ind; Saa bleve de og dyr-
kede som Guder efter at de vare døde,

som havde opfundet Ting og Konster
 Mennisken til Gavn og Nytte eller For-
 nyelse; saasom Vers, spillende Instru-
 menter, Medicamenter, Sæd, Behæn-
 dighed og andet sligt; Item krybende
 Dyr, ja og det allerringeste, som Hed-
 ningene dyrkede. Om alt dette taler
 Paulus, sigende: **J** have forvendt
 den uforkrænkelige Guds Herlig-
 hed til et forkrænkeligt Menniskes
 og Sugles og firsøddede Dyrs og
 Ormes Billede; og kort derefter si-
 ger hand: at de have forvendt den
 Guds Sandhed til Løgn, og ære-
 de og dyrkede Skabelsen over
 Skaberen. 2. Er det alt, hvad mand
 giver den Hæder og Ære, som GUD
 alleene tilhører; saasom naar mand
 frygter for Mennisken, ligesom, eller
 meere end Gud, og lyder dem i det, som
 Gud haver forbudet, eller forlader sig
 paa nogen Ting lige ved hannem, enten
 det er Guds, Magt, Rigdom, Styrke
 eller Forstand, eller alt andet som mand
 forlader sig paa. 3. Er det alt hvad
 mand takker for annammede Belgier-
 nin-

Rom. 1

v. 23.

v. 25.

ninger, lige ved Gud, eller meere: saasom, om nogen gjør os got, da tragte vi efter at være ham til Behag igien (som er billigt) men mand takker Gud ikkun lidet derfor, eller beslitte os paa at leve efter hans Bud, (hvormed hand faar den bedste Tak,) og nogle takke sig selv og sine Konster og Forstand, sit Laan og Lykke, alt dette er, at have fremmede Guder: Thi i hvad som helst got vi nyde, enten det kommer fra andre Mennesker, eller vi selv anvende vor Guld og Omhu derfor, saa kommer det dog alt sammen i forstningen fra GUD, og derfor bør hannem den største Tak, ellers vancære vi hannem og have fremmede Guder. 4. Er fremmede Guder, alt det, som mand elsker saa høyt, eller høiere end GUD, enten det er levende eller døde Mennesker, eller andre hans Creature, Gods og Penge, og alt andet, som Gud haver givet os til Nytte, end og vort eget Liv; thi mand er snarere pligtig til at lade det, end med fri Villie at gjøre det som Gud haver forbudet, ellers synder mand imod dette Bud; Thi Christus siger: Kommer nogen til mig,
og

Luc. 14.
v. 26.

og ikke hader sin Fader og Moder,
og sin Hustru og sine Brødre og
Søstre, ja end og sit eget Liv, da
kand hand ikke være min Discipel.
Men den værste Afguds Dyrtelse er at
elske Kiødets Lyster, Synder og Laster,
og sole der udi imod Samvittigheden.

I dette Bud forbydes, at have fremmede Gu-
der, men hvad befales derudi?

Derudi befales; først at kiende GUD,
saa vidt som hand har aabenbaret sig udi
sit Ord, og som kand være nok til Salig-
hed; hvilken Kundskab mand faar i
hans hellige Ord, og den som det for-
sømmer, bryder dette Bud. 2. Alt troe
paa ham, og sætte all sin Troes Tillid
til hans Magt og Godhed, at hand baa-
de vil og kand give os alt det Gode, men
fornemmelig Syndernes Forladelse og
det ævige Liv. 3. Bør mand elske han-
nem langt over alle andre Ting. 4. Bør
vi haabe paa hannem, og vente Hielp
og Bistand fra hannem, og alt Gode, i
hvor slet det end seer ud. 5. Bør vi fryg-
te hannem, det er at grues ved frivillig
at fortørne hannem med at giøre noget
af det som hand haver forbudet, og at
lære

lære at kiende hans Villie, saa at vi selv ikke ere Marsag til at vi ere u-vidende, og af U-videnhed gjøre det, som hand har forbuddet. 6. Bør vi ydmynge os for hannem, og agte os mindre end intet værd for hans Ansigt, som er helligt, mægtigt og retfærdigt, og dog saa barmhiertig og naadig. 7. Bør vi lide taalmodelig alt det hand os paalegger, og vide, at vi have det fortient med vore Synder, og om vi end leed u-skyldig ont af onde Mennsker, saa bør vi dog lide det med Taalmodighed; Thi det staar Gud frit for at tugte os dermed, for andre vore Synders skyld, eller at tæmme vort kaade Riød, og leede os dermed til Poenitente.

Swad er Haabet? Mig synes det er det samme som Troen?

De ere vel lige; men dog ikke aldeles det samme. 1. Troen er først, og anler Haabet. 2. Troen annammer ifkun Christum, ved hvilken vi nyde alt det Gode, og bærer hans Fortieniste frem for Guds Eres-Throne, ved den forliges vi med Gud, og blive deelagtige i hans Naade; Men Haabet forventer det Gode, som er forhvervet, og GUD
haver

haver lovet de Troende, og beder derom med fuld Tillid.

Forbydes der intet i dette Bud, uden det som du nu sagde?

Det bestaar vel alt i det, som før er sagt, men dog ere disse Synder særdeles imod dette Bud: 1. Deres Ugudelighed, som siige; Der er ingen Gud. 2. Deres, som siige, at hand skiotter intet om Verden, eller de dødelige Menneskers Bæsen. 3. Afguds-Dyrkelsen, som var hos Hedningene, som tilbade deres Afguder, som før er sagt. 4. Deres Trolddom og indbildede Konster, som besværges og tilbede Satan, og bruge Trolddoms Bæsen og u-bekiendte Bogstaver dertil, og troe derpaa. 5. Brange Meeninger om GUD, og falsk Lærdom, naar mand troer eller lærer andet om GUD og hans Bærelse, Ord og Sacramenter, end hand haver aabenbaret, og det som ikke kommer over-eens med det rette Ords Forstand, eller og om hans Regiering i hans Naades Rige. 6. Det er og imod dette Bud, naar mand har for stor Tillid paa Gud i de Ting, som hand ikke har lovet sin Naade og Bistand udi; saasom at vove sig i Livs Fare,

Ps. 14.
v. 1.

re, uden Nøden driver nogen dertil; det er at friste HERREN; Eller at ligge i nogen vitterlig Synd imod Samvittigheden, i hvord den end kunde synes for vore Ønen, og dog tænke, at Gud skulle være sig naadig; det er at vanhære Gud, og tænke, at hand er ikke lige saa retfærdig som barmhiertig. 7. Deris Skromterier, som lade som de tiene Gud, have hans Ord i Munden, lade sig see i Kirken, og sige, at de troe paa haanem, men tænke dog langt andet, leve ingenlunde efter hans Ord, og om endstiont de sig saaledes anstille, for at lade lade see en Skinnhellighed for Mennisken, saa er det dog ikke af Hiertet, og ikke af Kiærlighed til GUD eller deres Næste.

Er der nogen som siger, at der er ingen GUD til?

Det er troeligt, at der skulle ingen være, dog siger David: Den Ugudelige siger i sit Hierte: Der er ingen Gud, derfor kand det vel ikke nægtes, at der jo findes flige ugudelige Skalke, og kommer det der af, at de ikke give sig Tid til, for medelst Kiødets Raadhed, at tænke paa Guds underlige Gierninger og allviise Raad, baade i Tingenes Natur, som
mand

mand daglig seer for sine Djen, og i Me-
niskens Bilkor, som vi ofte kunde klar-
finde paa, men dem synes vel om, at de
skulle ingen GUD være til, eller og,
hand skiotter intet om forgængeli-
ging, og der skulle ingen være, som stræ-
fer onde Gierninger, paa det at de kun-
leve efter deris egen Billie.

Her staar: Du skal ikke have fremmede Guder,
gesom der blev ikkun talet til een?

Det er skeed derfor, at ikke alleene al-
i Almindelighed, men endog enhver skulde
vide, at hand er pligtig til at holde de
hvert af disse Bud, ikke alleene Jødem
men enhver af Adams Born, derfor
siger Apostelen: At GUD har in-
sluttet alt under Ulydigheden, der
er, under Ulydighedens Kundskab, som
kommer af Loven.

Rom.
11. v.
32.

Hvorfor følger denne Artikel med et hvert Bud
Vi skulle frygte og elske GUD?

Det paaminder os om vor Skyldig-
hed imod et hvert Bud. Vor Kirke-
Lærere Lutherus siger først, Vi, hvortil
GUD siger, Du, for at viise, at det er
ikke befalet een af nogen, men alle. Der-
næst siger hand: Vi skulle; det er, for
at viise os, at vi ere pligtige her til, vi
skul

fulle, om endskiønt vi ikke kunde. Guds
 Billie og Lov er u-foranderlig; Hans
 Retfærdighed seer ikke til det som vi kun-
 de, men til det, som vi er pligtige at gjøre,
 og det, som Mennesken kunde holde, da
 hand af Gud først blev skabt i Retfær-
 dighed. Alt frygte; Dette Ord tiener
 dertil, at naar vi ihukommer et hvert
 Bud, eller noget af det som derudi er
 forbudet, da skulle vi grue og skælve ved
 at fortørne sig forskrækkelig Majestet
 med at gjøre det, som hand haver forbu-
 det, tvert imod Samvittigheden. Og
 for det andet, naar vi prøve os selv, og
 finde at vi have forseet os mangfoldigt
 imod samme Bud, ja og imod alle, at
 vi da grue for hans Brede, som vi have
 fortient, og fortryde det i Hiertet, lære
 at ydmyge os, og bede om Syndernes
 Forladelse med en bedrovet og sønder-
 knuset Aand: Dette skal ikke være nogen
 tvungen Frygt, ligesom naar en Tjener
 løber fra sin Herre, fordi at hand fryg-
 ter for Straffen, men en Sønlig, som
 virker det hos os, som før er sagt, og at
 vi grue for at synde videre, at vi ikke skulle
 miste Guds Naade, og aldeles forkastes.
 Alt elske GUD; Intet er herligere til

C

at

at holde Guds Bud, end Kiærlighed til hannem; Thi mand tager sig vare for at fortørne den som mand elsker, og mand lider alting for den som vi af Hiertet have Yndest til, og om endskiønt alt det som vi kunde gjøre efter Guds Bud er u-fuldkommet, saa ansees det dog langt høiere, naar det skeer af Kiærlighed til hannem, og fuldkommes ved Troen, ved hvilken Kiærlighed stedse følges. Herforuden erindrer dette Ord os om hans Guddommelige Kiærlighed, Godhed og Taalmodighed over os syndige Orme, saa at vi af den idelige Tanke, drages, end og nødes, til at elske hannem, og faae Afstøne til at gjøre det som er hannem imod: Og formedelst dette som jeg nu haver sagt, saa følger den første Artikel med et hvert Bud i den Christelige Lærdom; og dette er det fornemste og største Bud i Loven; og saasom det er det første i Tallet, saa hænge alle de andre derved; Thi alt det som bydes eller forbydes der udi, det bør vi at gjøre og lade for Guds skyld, saa at om nogen hædrer Fader og Moder, leve uretfærdig i Ord og Gierninger og andeflig, og frygter eller elsker dog ikke Gud

Saa kand den samme ikke behage GUD, og har brudt dette Budord, om endskiont at hand kunde holde alle de andre, og ligeledes alle de andre, naar hand ikke holder dette, ikke alleene fordi at den som holder heele Loven og bryder et Bud, bliver skyldig i alle, som Jacob vidner, men og fordi at HERRENS Frygt og Rærlighed skal vandre igiennem alle Budene, det er, at hvad vi giøre eller lade u-giort, da er Frygten og Rærligheden Marsag dertil.

Sig mig Forklaringen paa det andet Bud?

Du skal ikke tage HERRENS din GUDS Navn forfængeligt. Ligesom GUD i det første Bud befalede at frygte og elske hannem (som ifkun skeer med Hiertet) saa befaler hand og i det andet Bud, hvorledes mand skal hædre hannem med Mund og Tunge.

Hvad betyder det Ord: Guds Navn?

Det er alt det, som bliver lærdt af hans hellige Ord, I. betyder det hans Guddommelige Bærelse, som er Gen, og hans Personer, som ere Tre. 2. Hans Egenkab, som er, hans Godhed, Retfærdighed, Allmagt, Allvidenhed, og andet

det sligt. 3. Er det hans Gierninger, saa som Skabelsens og Regieringens, at hand raader og regierer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden: Alle Tings Bedligeholdelse, at hand holder alle Ting ved Magt, baade i Himmelen og paa Jorden, at de ikke skulle legges øde eller forgaae. 4. Igienløsnings og Helligsens Gierning, hvorom siden skal tales i Forklaringen over Troens Artifler; Intet af dette bør tages forføngeligt.

5. Hvad er det, at tage forføngeligt?

Det er, at have det i Munden, naar mand taler om forføngelige Ting, som der ligger liden eller ingen Magt paa, thi da bruger mand Guds Navn, saasom til intet, og derimod synde alle de, som daglig Tale nævne GUD til andet, end at tilbede, love og dyrke hannem, og at sværge de Eder, som ere u-nødvendige om end skiont at de vare sandfærdige.

Er dette saa stor en Synd?

Det er sandelig en raabende Synd, Thi Guds Navn er den herligste Ting som kand optænkes, derfor skulle vi ikke bruge det uden med største Bærdighed; Saa at endog de som lade som de tilbede

Gud

Gud, eller siunge hannem Lof, og gior det ikke af Hiertet, de misbruge Guds Navn; og dette Bud har en streng Trussel i Loven, som ikke er indført i Borne-Lærdommen.

Hvorledes er denne Trussel?

Den er saaledes: Thi Gud skal ikke holde den u-skyldig, som tager hans Navn forsængeligt.

Er denne Trussel saa streng?

Sa visselig, thi hvo som Gud ikke holder u-skyldig, den holder hand skyldig, og den som hand holder skyldig, hand er skyldig til Helvedes Ild.

Forbydes da intet andet i dette Bud?

Derudi forbydes meget andet, men Gud har begyndt paa det mindste, som er, at tage hans Navn forsængeligt, og lagt Straf der paa, til at viise, hvor vederstyggelige andre Guds Bespottelser ere i Guds Nafyn, og om endskiønt at alle Buds Overtrædelser fortiene Forømmelse, saa er der dog ikke lagt nogen udtryffeligg Trussel paa nogen af de andre, uden paa dette, baade for at viise hvor store de Synder ere i hans Nafyn, som bedrives der imod, som og ellers, at mand agter saa lidet at misbruge Guds

Navn, fordi det er saa allmindeligt, og neppe nogen Synd meere brugelig i blant Folk.

Hvad er der meere forbudet i dette Bud?

I dette Bud forbydes udtrykkeligen all Guds Navns Misbrug, men derunder forbydes: 1. Trolddom og indbildede Konster; det er, naar mand bruger Guds Ord, hellige Psalmer eller Skriftens Ord til at dyrke Satan med, og beblander det med gieffelige Vers og slemme Ord. 2. Er det alle slags Guds Bespottelse, som skeer med Tungen, enten om mand laster Gud, eller taler ilde og med Utaalmodighed om hans Regiering eller Beskikkelse; men ikke mindst, naar mand lærer eller taler Uret om hans Bæsen eller Guddoms Personer, saa og om hans Egenskab, Godhed, Retfærdighed, Allmagt og andet deslige. 3. Forbydes u-nyttige Eder, om end skiont at mand siger Sandhed, og skal mand ikke alleene vogte sig for at sværge ved Guds Bærelse og Guddoms Person, men og ved hans Egenskab, saa at mand maa aldeelis ikke sværge: Saa sandt Gud er god, retfærdig, allmægtig, i hvor vel at mand siger Sandhed; En hel-

heller ved hans Gierninger; for Exempel: Saa som, Gud haver skabt mig, saa som, jeg er et Christen Menneske; thi det angaar Skabellens, Sjienløsnings og Helliggiorelsens Gierninger, og ved ingen Ting, som Gud haver skabt, thi hvad som mand sværger ved, og vil bekræfte Sandheden med, det gjør mand til en Gud; thi Gud har befaleet at sværge ved sit Navn, hvor der bør sværges: Derfor staar det fast, som Christus sagde til Disciplene: I skulle aldelis ikke sværge, men eders Tale skal være Ja og Nej. 4. Ere det Forbandeder og onde Forbønner, for sig selv eller andre, enten mand tilbeder det Onde af Gud selv, eller og at hand ville tillade Satan eller onde Mennesker at straffe nogen, og paa hvad Maade mand tilbeder sig selv eller nogen anden nogen U-lykke; Men her undtages de Forbandeder, som ikkun kommer af Hævn paa Guds og hans Navns Begne; saasom, naar mand beder, lat Gud skulle straffe sin Christen Kirkes Fiender, som mand fand læse sommestæder, at Guds Mænd have gjort, baade i det gamle og ny Testa-

Matt.
5. v. 34.
37.

stamente. Dog skal mand vogte sig vel, at sige Forbandelser ikke skeer af Hader og Hævngierighed for sig selv, men langt snarere bede, at Gud vilde omvende dem til Sandhedens Bekiendelse.

5. Bede-Stundens Forsømmelse, naar mand forsømmer at paakalde GUD, til at bede, love, prise og takke hannem; thi alt dette forstaaes ved Bonnen. 6. U-taknemmelighed imod Gud, naar mand faaabenbare ere u-taknemmelige for hans Gaver, og tilreigner dem sig selv eller andre, med egen Fortieniste, eller u-nyttig Noes for andre. 7. Naar mand ikke er tilstaaer og bekiender Gud og den sande Troe, naar det gøres fornøden, eller dog og naar mand bekiender andet med sin Munden, end mand meener, af Frygt eller ved Fordeel. 8. For det sidste, at lyve eller bedrage ved Guds Navn, hvilket og er en stor Synd i sig selv, men bliver langt større, naar Guds Navn bruges dertil. Hertil horer og vrang Ceder.

Hvilke Dyder befales i dette Bud?

Det er klart at see af det, som forbydes, men dog ere disse de fornemteste: 1. Alt paakalde GUD, ikke alleene, naar vi have noget fornøden, men stedse. 2. Alt

be-

bekjende Guds Navn, og sin Troe for
 den hver, naar det gioris behov, og om
 mand end skulle vove Livet derved, lige-
 som Apostlerne gjorde. 3. Alt takke Gud
 edelig for sine Belgierninger, Aande-
 llige og Legemlige. 4. Den fjerde Dyd
 som befales i dette Bud, er ikke alleene,
 at holde det for den største Synd, at
 sværge falskelig, men og at holde sin Eed
 fast, som mand har svoret Gud.

Du sagde nylig, at mand skulle aldeelis ikke svær-
 ge; Er der da ingen Eeder tilladte?

Der ere nogle, først alle de Eeder, som
 een Dommer paalegger nogen med Ret-
 ete, til at bekræfte Sandheden og igien-
 drive Løgn. For det andet, de Eeder,
 som Dyrigheden paalegger sine Under-
 saatter, saasom naar mand sværger
 Kongen Huldskab, eller naar Præster
 og Dyrigheds Mænd sværge deris Em-
 beds Eed; Alle disse Eeder ere tilladte;
 thi dermed dyrkes GUD.

Paa hvad Maade dyrkes Gud dermed?

Først der med, naar mand tager ham
 til Bidne om sin Sag, saa bekiender
 mand hannem allvidende, at hand veed
 det, som ingen kand vide; og saa retfær-
 dig, at hand skal ikke holde dem ustraffe-

de, som sværge falskelig ved hans Navn
 Og herforuden tiene siige Eder til
 befordre Retten og Sandheden med, o
 igiendrive Løgnen, til at sælde den Sky
 dige og frelse den Uskyldige, til at giør
 Ende paa Trætter, og til at giøre Forlii
 imellem Folk, om dermed rettelig hand
 les, hvilket alt tiener til Guds Ære
 Derfor forbynder og Hærrer at sværg
 ved fremmede Guders Navn. Men d
 sidste Eder ere til at holde Menneske
 til at holde deris Løfter, saa at naar d
 fristes af nogen Synd, som er derimod
 saa paaminder Eden dem at grues ve
 at fortørne Gud, hvorved de have svore

Exod.
 23. v.
 13.

Forklar mig det Tredie Bud ?

Thukom at du helliggiør Hv
 ledagen. Her falder først at betrag
 dette Ord, Thukom, som ikke er sat fo
 giæves, thi 1. hører Thukommelsen t
 Siælen, derfor viises hermed, at Guds
 fordrer ikke alleene den udvortes Tien
 ste af os, men langt meere den som e
 indvortes i Hiertet. 2. At det er e
 Anledning til alle Synder og Laster, o
 glemme Guds Dyrkelse og forsømm
 hans Ord. 3. Til at lære, at vi bør ikke
 lad

lade dette bortfalde for hver Mund, thi det er som et slags særdelis Skat, som Gud har sig forbeholden af Menniskens Siæl og Legem, og følger ikkun dette Ord med dette Bud: 1. Fordi at denne Ting er saa høyværdig og u-mistelig for Mennisken, at hand dis uden (det er, uden Guds Ords Hørelse) ikke kand blive salig, og derfor repeteres dette Bud oftere i Skriften end noget andet. 2. Fordi at Gud haver forud seet, at den udvortes Guds Tieniste hos adskillige skulle beblendes med Strømterie og et udvortes Skin, derfor bruges her dette Ord, til at viise, at Hviledagens Hellighed ikke bestaar i Ledighed, Forandring paa Klæder, eller udvortts Ceremonier, men udi at ihukomme Guds herlige Gierninger, Belgierninger og Kiærlighed til Mennisken, og andre Ting, som tiene til Salighed. 3. Formedelst vor Hiertes Ondskab og Ladhed, som besværges af Sorg for denne Næring, men lader sig saa lidet være angelegen om, at tænke paa sin Hellighed, som dog burde daglig skee, med Poenitente og Bodsferdighed, men dog allermeest paa denne Dag, hvorfor os befales, at hvile
fra

fra ald anden Urbende, saa at vi kunde
gøre dette dis bedre.

Hvad betyder, her at helliggjøre?

Det er, at holde hellig. Denne Dag
er i sig selv ikke helligere end en anden
Dag, men den helliges os, naar vi hellig-
ge os selv paa den, og bruge den til Guds
tiene GUD og befordre vor Salighed
hvilket skeer: 1. At hvile fra sædvanlig
Urbende. 2. Ikke at bruge denne Dag
til bare Ledighed, men til at høre Guds
Ord og lære det, ikke alleene i Kirken
men baade for og efter Guds Tieniste
for Tienisten med Bøn til Gud, at han
vil give os Naade til at fatte hans hellige
Ord, en sandfærdig Anger og Kuelighed
for vore Synder (hvortil vi har fornøden
den at randsage vort Levnet den forbi-
gangne Uge) at hand vil stadfæste Troen
i os, Kiærlighed og Taalmodighed, og
med saadant et Sind bør gaae i Kirken
Efter Tienisten, at priise GUD med
Psalmer og Loffange, eller paa anden
Naade at læse Guds Ord. Men for-
nemmelig burte denne Tid bruges til at
oplære Unge og Genfoldige i deres Chri-
stelige Lærdom, og de andre, som ere een-
foldige, om end skjønt at de ere gamle,
skulle

fulle bruge den til at lære af dem, som bedre vide: Dette bør være vort Arbejd paa de Hellige Dage: Derfor følger denne Artikel med det tredie Bud: Det er Hvile-Dag for din GUD, hvoraf vees, at den skal bruges til det Arbejde, som GUD er behageligt.

Hvad er Hviledagen?

Det er hos os (som leve i det ny Testaments Dage) Sondag, eller den første Dag i Ugen; I det gamle Testamente var det den syvende Dag; thi Gud hvilede paa den syvende Dag fra Skabelsens Arbejde, det er, hand holdt op at skabe alting, derfor befalede hand at holde den samme Dag hellig.

Hvorfore er denne Forandring skeed, at den første Dag om Ugen holdes nu hellig?

Her bør mand agte, at der ere tvende Ting ved denne Dag at agte, endeel det, som angaar Sædernes Lov, eller Loven om de almindelige Pligter, endeel det, som angaar Jødernes Kirke-Lov. Angaaende Sædernes Lov, er at holde en Dag hellig i Ugen, det er klart at see af den første Hviledags Indstiftelse, at Gud haver sig den forbeholden, saa og ikke at giøre noget Arbejd, som mand vel

vel fand være foruden paa denne Dag
 paa det at Guds Tieneste og anden Guds
 Dykkelse ikke skulle hindres: Angaaen
 de Kirke-Loven, at holde denne Hvil
 paa en vis Dag, som var den Syvende
 saa og aldeelis intet at arbende paa den
 ne Dag, Ja end og ikke at lauge Mad
 til, thi det skulde Foderne giøre Dage
 tilforne: Denne Kirke-Lov haver vo
 Frelser JEsus affskaffet, saa at vi Christ
 ne ere ikke bundne ved den, og derfor
 haver Apostlerne, eller de første af de
 Christen Kirkes Forstandere udvaldt
 den første Dag i Ugen, i stæden for de
 syvende, til en Ihukommelse om de
 Herres JEsu Opstandelse; thi han
 stod op paa den samme Dag: Saa o
 er det stedse bleven tilladt i Christenhe
 den at lauge Mad til, at give Dvæg si
 Foder, og andet deslige, som horer ti
 daglig Brug paa denne Dag.

Exod. 2
v. 10.

Deut.
5. v. 1.

Joh.
20. v. 1.

Maa mand da intet giøre noget Arbende paa den
 ne Dag, uden dette, og andet deslige?

Intet, uden stor Nød det udkræver:

Det er tilladt at drage det Creatur op
 som falder i en Brønd eller Sump;
 hvilket Frelseren ikke lastede hos Foder
 ne; saa og forsvare sit Liv mod Siens
 dens

Luc. 14
v. 5.

gdens Anfald, at redde sin Næstes Liv, at
 buddeele Almisser, at gaae en lang Vey
 til Kirke, at bierge sin Livs Næring.

Hvad befales videre i dette Bud?

Der befales 1. at holde Helligdagen
 hellig, som før er sagt, og det med største
 Bærdighed, baade i Aandens Guds-
 frygt og i Legemens Skikkelse, med all
 Admynghed og Erbarhed. 2. Alle an-
 andre hellige Dage, Høntids- og Bede-
 dage, eftersom den Christen Dyrlighed har
 befaleet, thi Gud har befaleet at være Dy-
 rligheden lydige, og det bør mand aller-
 mest at giøre i de Ting, som angaaer
 Guds Dyrlighed og vor Salighed. 3. At
 høre Guds Ord og bruge det, lære an-
 andre det, og lære det selv, naar vi have Tid
 og Lejlighed dertil, og holde det størst i
 Hæde, thi det er Guds Ord og ikke Men-
 niskens; stedse at gaae det igiennem, og
 tragte efter at stille vort Levnet derefter.
 4. At lære Guds Ord reent klart med
 all Gliid, handtere Sacramenterne ret-
 telig, og tragte efter at der holdes god
 Skik og Fremgang i Meenigheden, hvil-
 ket sidste tilkommer Præsterne fornem-
 melig og andre, som ere satte i Guds
 Sted, enhver efter sit Embedes Pligt.

Hvils

Hvilke Synder forbydes i dette Bud?

1. All Forargelse, hvormed Lærdommen
 men fand blive fordærvet, og Sacramen-
 ternerne vanhelligede; saasom Guds
 Ords Misbrug, og at tale ringe eller for-
 agtelig derom, at forklare det vrangve-
 lig, at foragte og lidet agte Sacramen-
 ternerne, og holde dem for en almindelig
 Ting. 2. At hade eller foragte de helle-
 ge Tider, og Guds Ords Tienere, hellsom
 naar de straffe Synden, og ikke agte de-
 ris gudelige Paamindelser. 3. Slem-
 me Leege og ugudelig Tidsfordriv; De-
 tem Arbejde, som mand vel fand und-
 være: Drukkenskab, Letfærdighed, og
 anden deslige Verdens Ugudelighed,
 som disværre allermeest bruges paa de
 hellige Dage, da Gud dog haver forbudt
 det at giøre hvad os lyster paa hanens
 hellige Dage.

Es. 58.
 v. 13.

Hvad er fornemmelig at agte i det
 Fjerde Bud?

Du skal hædre din Fader og
 Moder, at du maa længe leve paa
 Jorden. Det Fjerde Bud er det første
 i den sidste Budordenes Tavle, som taler
 om vor Skyldighed imod vor Næste

og ligesom det første Bud staar for ved sig selv, og omfatter alle de andre i den første, fordi det er næst angeleget, thi det angaar Guds Bønhjælp og Guddommens Personer og hans Ære, saa sættes og dette først af Guds Ord, og saa af alle i den sidste, thi det som derudi befales, bør næst agtes, næst Guds Dyrbærelse, og er, saa at sige, paa en vis Maade, den Rod til alt det, som befales i de andre, som siden skal siges.

Hvad er det at hædre Forældrene ?

Det er at gjøre Forældrene allehaanden Ære, Kiærlighed, Tjeniste, Lydighed, Underdanighed, Hielp, Godvillighed og Saalmodighed, som Syrach befaler, at man hædre Forældrene med Ord, Gierning og Saalmodighed; og dette ikke alleene med udbortes Skikkelse og Lader, men med Hæder og af Hiertet.

Viis mig at i dette Ord, Du skal Hædre, og befales at elske ?

Det kundgiøres deraf, at Gud udfræver af Mennesken, ikke alleene den udbortes Lydighed i Budene, men langt heller den indvortes, som før er sagt; Nu kand ingen hædres i Hiertet, uden Kiærligheden følger med; thi mand haaber mangen een, som mand dog hædrer med

D

med

Cap 3.
v. 8. 9.

med udvortes Skikkelse, og Synrach be-
faler at hædre Forældrene med Taalmo-
dighed, som haver sin Boelig i Hierte
og kand aldrig være uden Kiærlighed.

Sworfor skal mand hædre een meere
end en anden?

Det skal mand gjøre 1. for Guds
skyld; Vi ere vel alle lige for Guds Ansigt,
sigt, efter Naturen; men efterdi der
Gud haver meddeelt somme af os noget
Lighed af sin Høyhed, og har befalet os
hædre og ære den, saa bør vi derudi at
lyde hans Befaling, saa vel som i alt andet
det. 2. Saa som Gud meest dyrkes med
denne Hæder, og det næst ved den Dyrd
fælle, som hand har sig selv forbeholdt
thi hand har sat disse i sit Sted paa For-
den, saa at alt det som befales i de an-
dre Bud, er mindre af Værdie end det
baade fordi, at GUD særdeelis dyrkes
her med, som før er sagt; saa og at de
som er gode Forældre og god Dyrlig-
lydig, hand beflitter sig paa, at gjøre det
som befales i de andre Bud; og derfor
sagde jeg nylig, at det er paa en vis Maade
de en Nød til det som befales derudi
3. Fordi det er ret i sig selv, og natur-
ligt, thi intet er rettere, end at lønne dem
vel

vel, som os giøre til gode, og det i Be-
 gyndelsen; Men der er ingen Belgier-
 ning saaledes som Forældrenes imod
 Børnene, af hvilke de have Siæl og Le-
 gem, det er den heele Menniskelig Skab-
 ning, og dis uden Klæder og Føde i deris
 unge Aar, da de kunde ikke forsørge sig,
 og det samme kand siges om andre, som
 ere i Forældres Sted, som siden skal si-
 ges. 4. Fordi at det er nyttigt for en-
 hver, ikke alleene thi det giør en god
 Samvittighed, og den som hædrer Fa-
 der og Moder, hand kand fordre det
 samme af sine Børn med dis større Ret;
 Men end og, at dette Bud haver For-
 jættelse: Alt du maa længe lede paa
 Jorden, som jeg skal siden forklare.
 5. Formedelst den Skade, som Uhydig-
 heden forarsager, thi om alle vare lige,
 og ingen underdanig i Verden, da kun-
 de Verden ikke bestaae, men enhver
 Mands Haand var imod den anden, og
 den eene lagde den anden øde.

Sk. I mand da hædre flere end Forældrene?

Ja visselig.

Hvilke ere de?

Det er Dyrigheden, Lære-Fæderne

D 2

baa-

baade i Kirkerne, som ere Præsterne, og i Skolerne, som ere Skolemestrene, saa og Husbønderne, Formyndere og andre, som ere satte i Forældres Stæd, næst GUD, bør mand beviise Kongen den største Hæder, thi hand er hans Guldmægtig paa Jorden, og næst hannem dem som hand haver sat til Dyrlighed, eftersom hand har befalet at hædre og ære enhver: Mand bør og at giøre Præsterne stor ære; thi vi ere dem ikke mindre skyldige end Forældrene, naade de giør deris Embede med Flid, og opføde vores Siæle til det ævige Liv ved Guds Ord, og vaage over dem; derfor siger Paulus: De olde Fædre, som ve forestaae, ere dobbelt Ære værd, helst formedelst deris Arbejnde.

1 Tim.
5. v. 17

Hvorfor tales ikkun om Forældrene i dette Bud, siden de ere saa mange, som mand bør hædre?

Fordi at Egteskabs-Standen er som en Begyndelse til all Menniskelig Magt af Gud stiftet, og er derfor som en Moder til de andre Stænder; Men disse som jeg nylig opreignede, kaldes Fædre i den Hellige Skrift, og GUD har befalet at hædre og ære dem.

Det

Bør mand da være alle disse lydige i alt det som de befale?

Mand bør være dennem lydige i alt det, som de befale os paa Guds Begne, og efter hans Ord og Bud, men ingenlunde i det, som hand haver forbudet, og før bør mand lade Livet, end at gjøre noget Menniskes Befaling i deslige Ting.

Bør mand hædre ugudelige Forældre, og Svrigheid, og dem, som gjøre Mennesken all U-ret?

Det er mand visselig pligtig til at gjøre; thi mand bør ikke at ansee deris Bøfsen eller den U-ret, som vi lide af dem, men Guds Person, hvis Fuldmagt de have, og hans Bud, som hand haver udgivet herom, thi hand har ikke taget noget fra nogen, og hand gjør os aldrig U-ret, i hvor stor U-ret hand end lader os lide af andre, men i det som er ugudeligt, bør mand ikke lyde dem, som før blev sagt.

Maa mand da ey klage Svrigheden eller Præsterne, om de gjøre U-ret?

Kongen haver ingen Dommere, uden GUD, over hannem maa mand aldelis ikke klage; alle de andre maa mand klage;

ge; thi derfore er Loven sat, som lige
saa vel er for Undersaatterne som Dr
righeden; Men dette bør dog skee me
all Respect og uden Had og Brede.

Du taledes om Guds Tienere i det tredie Bud, hvor
ledes tales da om dem i dette?

Det er ikke en Befaling, men til
viise, at mand bør hædre Guds Ord
Tienere, baade efter den første og sidst
Table i Budene; Ingenlunde i der
Skikkelse, at dem bør paa nogen Maad
beviises gudelig Hæder, men mand b
ære dem efter det tredie Bud, fordi at d
giøre den almindelige Guds Tieniste
som, om mand skal holde den i stor H
der og Ære, da er det billigt, at mand b
hædre dem, som den forretter; Men e
ter det fierde Bud, bør mand gjøre der
Ære, fordi de ere vore Siæles aandel
ge Fædre.

Ære Forælderne og Ærigheden deris Under-
havende intet pligtige?

Jo sandelig.

Hvad ere Forælderne Børnene skuldige, eller
Husbønderne deris Tienere?

Forælderne ere pligtige at give Bør-
nene Klæde og Føde, og all den Tienist
og Forsorg, som de behøve til Legement
Nød

Nød tørst. For det andet, bør de have Omsorg for deris Siæle, føre dem til den hellige Daab, opfostre dem siden i Hærens Frygt, lære dem deris Christendom, og holde dem til et gudeligt og skikkelig Levnet. For det tredie, at sætte dem enten til Skolen, eller lære dem, eller lade dem lære noget ærligt Haandverk eller Arbejde, hvoraf de kunde ernære sig. For det fjerde, for alting gaade dem for med gode Exempler. Det samme ere Formynderne deris Foster-Børnpligtige.

Hvad er Øvrighedens Skyldighed imod
Undersaatterne?

1. Bør Øvrigheden at giøre deris Embede med Flid og Omsorg, baade i at forestaa Retten og andet, som angaar Landets Regiering. 2. At giøre enhver Ret, og straffe de Onde og forsvare de Gode. 3. At lade sig være angelen, at den Christen Troe og Guds Ørkelse rettelig holdes ved Magt og faar Fremgang, saa og at søge Landets Nytte og og det almindelige Beste med Raad og Daad. 4. At gaade andre for med gode Exempler.

Rom. 13. v. 4.

Hvad ere Præsterne deris Sognefolk pligtige?

1. De bør lære Guds Ord reent og klart, og handtere Sacramenterne efter Christi egen Indstiftelse. 2. Bør de beslitte dem om at kiende deris Tilhø-
res Levnet, og stille Lærdommen derefter, baade uden og inden Kirken, saa at de straffe de Haardnakkede, paaminde de Skiodesløse, underrette den Genfoldige, og trøste den Angerfulde og Bedrøvede, og give enhver Guds Huusfolk det som dem tilkomer i rette Tid. 3. At de ikke tage nogen visvidende til Alterens Sacramente, som dertil ere u-værdige, paa det at de ikke skulle giøre sig skyldige i hans Doms Uffigt. 4. At de ikke udelukke nogen derfra, som ere værdige dertil, formedelst Had eller nogen anden egen Nytte. 5. At de pryde Lærdommen med et gudeligt og ulasteligt Levnet.

Hvad ere Husbonderne Dienerne pligtige?

De bør 1. at forsørge dem ærlig med Klæde og Føde. 2. Betale dem deris Løn uden Uffortning. 3. Give dem Tid til at øve dem i deris Christendom, holde dem dertil, og paaminde dem om et gudeligt Levnet. 4. Ikke at bebyrde dem med for meget A. beyde, ey heller at til-
lade

lade dem, at legge sig til Ladhed og Lidderlighed. 5. Alt være deris Forbillede i Liv og Levnet. Og af dette, som jeg nu haver sagt om Dyrighedens og Underfaatternes Pligt, er det læt at see, hvad der befales og forbydes i dette Bud.

Hvad betyder det, at leve længe, som Gud lover dem, som holde dette Bud?

Alt leve længe, betyder allehaande Lyffaligheder og Velstand.

Hvor af beviises det, at dette Ord betyder saaledes?

Først deraf, naar GUD lover Fædrene i det gamle Testamente, at leve længe, saa lover hand dem og Fred og Rolighed: Men om den Retfærdige dø r seent, da er hand i Rolighed, siger den Viise. For det andet, fordi at St. Paulus forklarer det saaledes, da hand siger: Paa det at dig skal vordes vel, og du skal leve længe paa Jorden, det er og at agte, at, at leve længe uden Velstand, er snarere en Straf, end en Velgierning, og derfor er det troeligt, at naar GUD lover at leve længe, da lover hand og Velstand.

Deut.

5. v.

16.

Gen.

15. v.

15.

Cap. 4.

v. 7.

Eph. 6.

v. 2.

Nu leve de ikke alle længe og lide en heller vel,
om de leve længe, som hædre Forældrene og Øvrigheden?

Mand bør først at agte, at ingen holder dette Bud fuldkommelig, og derfor gjør Gud ingen U-ret, om hand bortkæder nogen tilig, eller paalegger ham Modgang, om hand lever længe; Men at leve længe, forstaaes paa tvende Maader: 1. Naar een haver levet saa længe at hand ønsker sig en længer at leve, og forlanger at forløses her fra og være med Christo, som er meget bedre, som Paulus siger. 2. Naar Levet er hæderligt, omendstiont at det varer ikke saa mange Aar, og at det Ord, at leve længe, er saaledes blevet forstaaed af lærde Mænd i det gamle Testamente, fandt man see af den Bise Cap. 4 v. 8. Ord, da hand siger: Alderdommen er hæderlig, ikke den som lever længe, eller er gammel, men Buisdommen, som hædrer Menniskan, og et u-besmittet Levet er den rette Alderdom. 3. For det tredie, er det at leve længe med allehaande Lykkelig

hed

hed: Om nu endskiont, at dette ofte
 slaar Guds Børn feyl, da gives dem dog
 det andet, som før er sagt; Men GUD
 har Magt til at udvælge hvad vil for
 sine Børn, og det er vist, at hand udvæl-
 ger det, som tiener dem best.

Rom. 8
 v. 28.

Hvad er at agte i det Femte Bud?

Du skal ikke slaae ihjel.

Her forbydes ikke alleene at tage Li-
 vet af sin Næste, men og 1. At blive
 vred paa hannem, og allermeest at bære
 Had til hannem i Hiertet; Thi saa siger
 Johannes i hans første Epistel: Den
 som hader sin Broder, hand er en
 Manddraber. 2. At give hannem
 onde Ord af vred Hu, eller Skiølds-
 Ord, saa og at raade nogen til at aflive
 eller giøre nogen Skade. 3. At giøre
 ham Skade i nogen Maade paa hans
 Legem. 4. At be-rængste eller bedrove
 hannem i nogen Maade. 5. At lade sig
 see vred af Alvor. 6. At give andre Ley-
 lighed eller Middel til at giøre sin Næ-
 ste Skade paa Siæl eller Legem, eller
 Samtykke der til.

Cap. 3
 v. 15.

Hvad befales i dette Bud?

1. Godhiertighed, som bestaar udi, at
 mand

Cap. 3.
v. 16.

mand er færdig til at vove sig og sit Liv for sin Næstes og Fædernelandets Belfærd, om det paa gielder, derfor siger Johannes i sin første Epistel: Derfor bør vi at vove vort Liv for Brodrene. 2. Spagfærdighed, at mand er sagtmodig og ikke vredagtig. 3. Retfærdighed, at mand ey gjør sin Næste Skade. 4. Barmhiertighed, at mand hjælper hannem i alt det, som hand har nodig til Livs Ophold, med Raad og Daad, Gods og Penge, og alt det som kand være hans Liv til Hielp. 5. Godhed og Fromhed. 6. Mildhed, at mand forlader dem som gjøre os imod. 7. Hævn i sit Embede, at mand ey sparer dem, som Gud befaler at straffe. 8. Længsel efter Gendragtighed.

Maa mand ey slaa nogen ihjel?

Mand maa tage Livet af dem, som af Øvrigheden ere dømtte til døden for deris Forseelse, saa og sine Fiender i Krigstider, for at forsvare Fædernelandet, saa og den som vil myrde nogen, om mand ikke paa anden Maade kand slippe derfra (som mand kalder Nødværge) thi ingen er pligtig at elske nogen meere end sig

sig selv: Moses Lov tillader at dræbe en Tyv, som bryder ind i en andens Hus om Natten.

Exod.
22. v. 1.

Er all Brede u-tilladelig?

Øvrigheden maa vredes over Synder og Laster og paa dem, som dem bedrive, saa maa og et hvert Menneske blive vred af Hævn paa Guds Begne, naar hans Navn, Ord eller Sacramenter lastes eller vanæres: Men all den Brede, som skeer af den Uret som gøres vor egen Person, er Synd imod dette Bud, som Frelseren siger: Hvo som bliver vred paa sin Broder, hand er skyldig for Dommen.

Matt.
5. v. 21

Forklar mig det Siette Bud?

Du skal ikke bedrive Hoer.

I dette Bud forbydes ikke alleene Legemlig Omgængelse med en anden Mands ægte Hustru, men end og 1. forbydes en gift Mand at beligge nogen som er u-gift. 2. Forbydes u-gifte Personer at have legemlig Omgængelse med hver anden. 3. Forbydes her letfærdige Tanker, Ord og Syn eller andre Facter, hvor med mand enten aabenbarer Hjertets Tanker, eller kommer andre

dre

dre til letfærdige Lyster; Her om taler
 Matt. Christus, sigende: Den som seer en
 5. v. Qvinde med Begjærlighed til hende,
 28. hand har allerede bedrevet
 Hoer med hende i sit Hierte. 4. U-
 Anledning til Løsagtighed; Saa som
 slem Sælskab og Dmgjængelse, Druk-
 Eph. 5. kenskab, thi der af kommer et letfærdigt
 v. 18. Levnet, siger Apostelen, saa og all løs-
 agtig Klædedragt. 5. Og med et Ord
 at sige, her forbydes all U-reenlighed,
 i hvad Navn det have fand, hvormed
 mand fand besmittes.

Vils mig, at det er lige saa stor Synd, at Manden
 gaar uden for sin Hustru, som at Hustruen
 gaar uden for hendes Mand?

Det er vitterligt nok, thi hand har li-
 ge saa vel lovet hende Sikkerhed, som
 Cor. 7. hun hannem, derfor siger Paulus:
 v. 4. Manden er ikke mægtig over sit
 eget Legeme, men Hustruen. Og
 Cap 5. hos Matthæum siger Frelseren: At
 v. 28. den som seer en Qvinde med Be-
 gjærlighed, hand har allerede be-
 drevet Hoer med hende i sit Hierte;
 Hvor dette Ord, Qvinde, bemærker ikke
 alle

alleene en gift Kone, men endog en U-
 gift, som klarlig kand sees af Terten, og
 hos Matthæum siger Frelseren, at i Be-
 gyndelsen blev det saaledes giort, at de
 To, Manden og Qvinden, skulde væ-
 re et Kiød; Til hvilken Guds Bestif-
 kelse hand henviiser Pharisæerne; Og
 om de To skulle være et Kiød, da kand
 ikke Manden tillades, at have nogen
 Qvinde, foruden hans egen ægte Hu-
 stru, thi om hand tager en anden, da bli-
 ver hand og et Kiød med hende, og med
 saa mange, som hand tager foruden Hu-
 struen; thi Paulus siger: Bide I ik-
 ke, at hvo som bliver ved Skø-
 gen, hand er et Legem med hende.
 Derfor haver den, som det gior, lige-
 saa vel brudt Guds Bestikkelse, som
 Qvinden, som legger sig hos en anden.

Cap.
19. v. 4.

Gen. 2.
v. 24.

1° Cor.
6. v. 16.

Viis mig, at letfærdige Ord og Miiner
 og forbødes?

Det udviiser de Frelserens Ord, som
 jeg nylig sagde, Matth. 5. hvor baa-
 de Hiertet og Dønnene have ikke større
 Frihed.

Hvad befales i dette Bud?

I. Et u-besmittet Levnet, baade i Gæte-
 skab

skab og uden. 2. Maadelighed, at mand holder sig fra alt det, som kand føre en til Laster og Letfærdighed. 3. En reen og u-forfalsket Kiærlighed imellem ægte Folk, og at den eene ærer den anden som det sig bør, hvilket om mand stittigjør, da skal de siden ikke lættelig bryde deris Troe med hver andre.

Lad mig høre Forklaringen over det
Syvende Bud?

Du skal ikke sticæle.

Tyverie skeer paa mange Maader
1. At tage hemmelig fra sin Næste hand Eghendom, i hvad Navn det have kand
2. At tage det fra hannem med Bold uden Lov og Dom, om end skiont at hand var os dobbelt saa meget skyldig, som vi tage. 3. At bedrage anden i Kiøb og Sal, med falske Bahre, Vægt eller Maal, paa hvad Maade det end kunde skee, eller og at holde sine Bahre for dyre, enten fordi at den Kiøbende nodes til at kiøbe dem, eller og at hand har ikke Forstand paa, hvad hand kiøber, eller at hand vil gierne have det, det er eth slemmt Tyverie; Thi det er at sælge sin Næste enten sin Nød, Begierlighed eller Genfoldighed. 4. At tage større
Stat

Skat og Skyld end Dyrigheden haver
 paabudet. 5. Alt udlaaene sine Penge til
 Nager, og tage u-lovlig Rente deraf, og
 at tage for stor Huus-Lene. 6. Alt sidde
 inde med vitterlig Giæld, og ikke betale.
 7. Alt søge nogen for den Giæld som er
 betalt, eller for noget, som mand veed,
 at mand har ingen Ret til, om mand
 kand faa det med nogen slags Underfun-
 dighed. 8. Alt komme nogen til at træn-
 ge til at kiøbe en Ting af os; For Exem-
 pel: Jeg veed, at een har noget fornø-
 den, og jeg kiøber det til mig altsammen,
 for at sælge ham det igien saa dyrt som
 jeg vil. 9. Alt bedrage sine Tienestefolk
 i deris Løn, eller betale dem med Svig
 og U-retfærdighed, item at lade dem
 hungre og handle ilde med dem sig til
 Profit. 10. Alt være bedragelig i sit Ar-
 bend, og dog tage fuld Arbejds-Løn der-
 for. 11. Om en Tiener er u-duelig til
 sit Arbejd, og tager dog sin fulde Løn.
 12. Om hand handler ilde med det som
 hand skal giøre, og giør det ikke det beste
 hand kand sin Husbond til Nytte. 13.
 Om hand sælger Husbondens Gods o-
 edber den satte Priis, omendskiont at Hus-
 bonden har ingen Skade deraf. 14. Ikke
 at

at gjøre den Fattige got, eller give dem
 saa lidet, at det ikke kand hielpe dem, om
 mand har at give af; thi det er at sticke
 det, som Gud har befalet at give de Fat-
 tige; Og med et Ord at sige: at gjøre
 sin Næste Skade paa det som hand eyer
 i nogen Maade, hemmelig eller aaben-
 bare. 15. At sticke, betyder og her all-
 Overdaadighed, og forøde det mand
 har, u-nødvendig, saa at mand intet har
 at give den Fattige, eller og selv at nødes
 til at sticke. 16. At tage Almisse, naa-
 de en ere Almisse Lemmer. 17. U-tak-
 nemmelighed udi ikke at erkiende det o-
 gjøres til gode. 18. At hielpe eller hø-
 le i noget af dette, eller rose dem som
 det gjøre. 19. At hindre sin Næste i no-
 get, som kand lænde til hans beste, eller
 at lyve for ham, for at tilbringe sig hans
 Gods eller Penge; Saa som om nogen
 siger, at en Ting er ikke at faa uden ho-
 ham, for at sælge det dis dyrere.

Hvad befales i dette Bud ?

1. Retfærdighed i Kjøb og Sal i all-
 Handel. 2. Kundhed imod de Nødtorfo-
 tige, og besynderlig imod de Fattige. 3.
 Sparsommelighed, saa at mand kand
 hielpe andre dis bedre, og gjøre andre.

Kiær

Kærligheds Gierninger, den Christen Kirke og Fæderlandet til Nytte. 4. At være taknemmelige imod dem, som os have giort got. 5. At hielpe sin Næste, end og med en liden Skade, at hans Formue kand tilvoxe og forøges. 6. Gierne at laane den Trængende, og ikke at fordrø det igien, saa længe hand har det nødig til Livs Ophold; Thi GUD siger: Om du tager din Næstes Klæder til Pant, da skal du give ham dem igien, førend Solen gaar ned, thi det er hans eeneste Skiul; Det er hans Klæder til at skiule sine Fødder, hvor i hand skulle ligge; Eilers vil jeg bønhøre ham, naar hand kalder paa mig, thi jeg er naadig.

Erod.

22. v.

26. 27.

Hvad er der at agte i det Ottende Bud?

Du skal ikke bære falsk Vidnesbyrd imod din Næste.

I dette Bud forbydes all Tungens og Hiertets Misbrug, sin Næste til Skam og Skade: Først all Løgn, vor Næste enten med eller imod, som skeer i Lov og Ret, naar nogen vidner

E 2

Løgn

Løgn imod sin Næste eller med hannem,
 andre til Fald: Naar nogen fortier
 Sandheden og vil ikke udsige den, den
 Uskyldige til Frelse; Naar en Dommer
 fælder en u-retfærdig Dom over nogen,
 u-lovlig spilder hans Bidner og Beviis,
 u-nødvendig opfatter Sagen, den Brøst-
 holdne til Skade og U-leylighed, og paa
 hvad Maade at hand vrier og opholder
 Sagerne, enten med aabenbare U-ret,
 eller med Lovens Overtrædelse. 2.
 Steer det i Kirke-Standen, naar Guds
 Ords Tienere vrangelig lyve, i det som
 de skulle lære, hykle for andre, eller skiule
 Sandheden; Item, naar deris Lære
 vrangelig fortolkes, eller gode og strenge
 Lærere lastes og kaldes Selvfloge og U-
 roelige, fordi de straffe Synder og La-
 ster. 3. I det almindelige Levnet og
 Omgiængelse; Naar Beslutninger, For-
 liig og Venstabs ikke holdes eller falskelig
 udtolkes: Naar mand enten aabenbare
 lyver eller skiuler Sandheden, som mand
 bør sige, imod sin Samvittighed, hvad
 heller det steer af Forsæt til at skade sin
 Næste, eller af Bagtalelse, at mand er
 færdig til at lyve, andre til Behag, eller
 mand har Vane til at sige U-sandhed,

fig ſelv til Fornøyſe, eller mand lyver for at have noget Nytt at ſige, ſom ofte er andre til Fald, men den ſelv til Spot ſom gjør det.

For det Andet, forbydes her, at aabenbare det, ſom bør at holdes hemmeligt: 1. At ſige det ſom os betroes, og mand ey har nødig at ſige, eller lauge det ſaa, at andre faar det at vide. 2. At ſige den, ſom forfølger anden, hvor hand er, eller give ham Bink eller Videnskab om ham. 3. At bagtale ſin Næſte, ſom beſtaar derudi, naar nogen udraaber det ſom nogen fand paakomme, laſter og beſpottet ham derfor, og dømmer derover, det er at falde ind i Dyrighedens Embede, ſom alleene bør dømme over Menniſkens Forſeelfer. 4. At legge ſin Næſte ſtorre Lyder til end band har fortient, det ſkeer, naar mand taler ilde om ham, udlegger hans Forſeelfe til det værſte, gjør lidet af hans Dyrer, eller tie, naar der tales om. Her henhører den ſkadelige Forvidenheds Synd, ſom dog ikke agtes for Synd: Naar mand ſnuſer efter, hvad andre gjøre, for at føre det ud igien, og har ſine Spioner ude alle vegne derom, ſtaar paa Luur, ſom mand

det kalder, og bruge andre til at faa at vide sin Næstes Gierninger, spørger sig for, og udlokke af de Genfoldige, det som bør holdes hemmeligt, synes vel derom, og vil gierne høre sligt, og bruge andre der til, for at kunde lyve. Alle disse Udyder forbydes i det Ottende Bud, og forbydes ikke alleene Ordene, men end og alle Måner, Pægen og Menniskens Legems Binken, som henfigter til vor Næstes Fald og Forkleinelse, og kand bringe ham i et slet Rygte, iligemaade onde og vrange Tanker om voris Næste.

Hvad befales i dette Bud?

1. Sandhedens Udsigende, baade for Metten, i Mettergangen og i daglig Omgiængelse. 2. Oprigtighed, at mand ikke taler andet, end mand meener, eller undholder sig fra, at sige sin Næste sine Fejl i Tide, og med all Sagtmodighed. 3. Alt være færdig til at forsvare sin Næste, naar ham skeer U-ret, eller der tales om ham. 4. Alt tie stille med det som bør være hemmeligt. 5. Ikke at tale meget om det, som ikke er fornøden at tale om. 6. Alt bruge skikkelige Ord. 7. Alt tale og meene vel om sin Næste; Hvilket sidste Paulus siger om Kiærligheden, at den

den tænker intet Ont. 8. At vi skiule hans Feyl, undskyldte dem, og tage alting op i den beste Meening, men giøre hans Ondder bekiendt, og ikke ville høre tale ilde om ham, men straffe dem som det giøre.

Maa mand aldrig dolge Sandhed?

Jo vist; saasom naar mand dolger det, som bør være skiult, vor Næstes Feyl, eller naar mand dolger eller nægter nogen for den, som forfølge hannem, saasom da Michol Sauls Daatter, sagde, at David hendes Mand var syg, for dem, som søgte efter hans Liv; Eller Jo nathan, da hand sagde, at David havde bedet Forlov at reyse til Bethlehem; Saa og tillades, at nægte sig for at have Fred, naar mand forfølges for Uskyldighed, saasom David, da hand sagde til Achimelee, at hand var udsendt af Kongen, og i andre deslige Tilfælde.

1 Sam
19.

1 Sam
20. v.
25.

1 Sam
21.

Maa mand aldeles ikke siige Usandhed?

Jungenlunde, uden det kunde skee for at frelse sit eget eller sin Næstes Liv eller Belfærd, fra onde Menniskers U-ret og Forfølgelse, som jeg nyligen sagde, thi naar mand for siige Marsagers skyld, si-
ger

ger anderledes end det er, da kand det ikke med rette kaldes Løgn.

Maa mand ikke lyve sig til Fornøelse, naar det ikke er vor Næste til Ginder?

Udelis ikke, thi Sandhed er saa kostbar en Ting, at mand bør ikke bruge den til Fornøelse, som strider der imod, og den som faar Bane til at lyve sig til Fornøelse, hand lærer deraf at lyve skadelige Løgner for Alvor, og mand bør ikke alleene at vogte sig for Synden, men endog for all Anledning dertil: Men opdigtede Vers og Eventyr kommer ikke herved; thi det sælger mand ikke for Sandhed.

Er det Synd, at lyve u-vitterlig?

Vist er det Synd, og besynderlig om nogen røres derudi, uden om mand har saa vel randsaget Tingen, at mand ikke kunde vide bedre, og troer det selv, thi mand bør ikke sige det for vist, som mand ikke veed at være vist, enten det er sandt eller ikke.

Kand mand ikke uden Synd aabenbare nogen Hemmelighed?

Der ere de Hemmeligheder, som mand er pligtig til at aabenbare, saasom Bedragerie imod sin Herre, Forræderi

derie, Mord og Manddrab, og andre
 deslige Misgierninger, som ere dødeli-
 ge; Saa og om mand truer een anden,
 at hand har sat sig for at giøre hannem
 Skade, da bør mand raade ham derfra
 det meeste mand kand; Men vil hand ik-
 ke agte det mand raader ham, da er det
 billigt, at aabenbare det, og i andre des-
 lige Tilfælde maa mand aabenbare hem-
 melige Ting: Det er og Ret, at advare
 sin Ven, naar hand har u-tro Tienere,
 dog skal mand ikke nævne Personen, om
 det kand skee hannem uden Skade.

Siig mig noget af det Niende og Tien-
 de Bud?

Du skal ikke begiære din Næstes
 Huus. Du skal ikke begiære hans
 Hustru, Tjener eller Tjeniste-Pi-
 ge, en Ox eller Uen, eller noget
 som hannem tilhører.

Er dette To Bud, eller Et?

Hvorfor spørger du der om?

Fordi der forbydes Begiærighed i
 dem begge?

De ere To, derfor siger Moses, at
 GUD befalede Israels Born at holde Deut.
 de Ti Ord eller Bud; Men de blive 4. v. 13.
 ikke

ikke Ti, uden disse Bud ere To, og ikke Et

Hvad Forskiæl er der paa dem ?

Her maa først agtes, at Begierlighed skeer paa tvende Maader: Før den som skeer med Billie og Forsæt, som mand samtykker, føder i Hiertet, og bliver fuld Forsæt til at giøre, om man kand; Denne Begierlighed forbydes alle de andre otte Bud; Men den anden er den som antændes foruden eens Forsæt i Hiertet, hvorved ingen syndig Men niske kand giøre, at den jo røver ham i hvor vel at de ikke samtykke den, som føres af Guds Aand, og dempe den, før end den kommer til at blive en arbejdende Begierlighed i Hiertet.

Bevlis mig af Guds Ord, at den Begierlighed, som du først nævnede, forbydes i dette Bud ?

Det vidner Moses, først om den første Budenes Table, da hand siger: Du skal elske Herren din GUD dit gandske Hierte, og af all din Magt; Men om den sidste siger hand Du skal elske din Næste, som du selv: Og Fresseren siger hos Matthe

Deut.
6. v. 5.

Lev. 19
v. 18.

um

um: Alt af disse tvende Bud, hen- Cap.
22. v.
40.
ge heele Loven og Propheterne.

Hvorledes kand jeg deraf see, at Begiærlighed
forbydes i disse otte Bud?

Det kand skee paa den Maade; At
du veed, at den som elsker Gud og sin
Næste af Hiertet, kand begiærer ikke det,
som er GUD eller sin Næste imod: Og
kand mand deraf see, at disse To Bud
gaar igiennem alle de andre, i hvilke de
Ting bydes og forbydes, som gøres med
Ord, Gierninger og udvortes Bæsen.

For det andet, siger St. Paulus: Kiø- Gal. 5.
v. 17.
08 19.
det begiærer imod Nanden, og
Nanden imod Kiødet: Og strax der-
efter opregner hand, hvad der ere Kiød-
sens Gierninger, som kommer af Be-
giærlighed, hvilke alle ere imod de otte
Bud, og ere disse: Hoer, Skørlev-
net, U-reenhed, U-teerlighed, Af-
guds-Dyrkelse, Troldom, Fiend-
skab, Riv, Rid, Brede, Trætte,
Evedragt, Parti, Had, Mord,
Druffenskab, Fraadserie, og des-
lige, og med disse Ord og deslige, mee-
ner

ner hand, uden Tvivl, de andre Budorde
Brydelse, som ikke her ere opregnede.

Jeg seer ikke endnu nogen Forskiel paa
disse tvende Bud?

Jeg sagde nylig, at den anden Begierlighed var i Hjertet foruden Menneskens Forsæt, den er og paa tvende Maader, den første er den oprindelige Fordærv, det er den Banart, som vi have fra Adam af, og kaldes den gamle Adam, og Kiød i det ny Testamente, hvor om St. Paulus taler, sigende:

Rom. 7
v. 20.

Men om jeg da gjør det som jeg ikke vil, da gjør jeg det ikke, (han meener det ny Menneske, som er skabt efter Gud) men Synden, som boer i mig. Den sidste er de første Koroelser, som af den oprindelige Synd optændes i Hjertet, omendskiønt at Mennesken ikke alletider samtykker dem, eller giver dem Rum: Paulus taler om begge, sigende: Kiødet begiærer imod

Gal. 5.
v. 17.

Anden, og Anden imod Kiødet: Kiødet er den oprindelige Synd eller Banart til at begiære det Onde: Men dette Ord, at Begiære, afmalser os de

for

første Nørelser, som komme deraf: Bedingen af disse fand det syndige Menneske gjøre; thi Paulus siger strax her efter, saa at I gjøre det I ikke ville: Og begge disse Ting bestaar ikke alleene i at længes efter det Onde, saasom Ordet almindelig lyder, at Begjære, men det betynder endog en Bømmelse og Kiedhed til det Gode: thi den som begjærer det eene, hand har en Bømmelse til det andet.

Endnu seer jeg ingen Forskiel?

Mange af vore Kirke Lære-Fædre meene saaledes her om, at i det Niende Bud forbydes den første Begjærigheds Nørelse, som antændes i Hiertet, omendskiønt at den faar ingen Noed eller Fasthed der; Men den oprindelige Synd forbydes egentlig i det Tiende.

Du sagde nylig, at intet syndig Menneske fand gjøre ved disse Begjærigheder, hvortil nytter det da, at forbyde dem?

Det nytter til, at vi skulle vide, at omendskiønt at vi gjorde alt det som vi burde gjøre, da vare vi dog u-nyttige Tjenere, og have fornøden at bede GUD om Forladelse endog i den oprindelige Synd og de første Nørelser, som deraf antændes,

Psal.
143.

Rom.
7.

des, thi de fortiene den timelige og ævige Død, om Gud ikke forlader dem, det vidner David, gaa ikke i Dom med din Tiener, thi ellers er intet Menneske retfærdig for dig: Og det er de Begiærligheder, som Paulus klager saa haart over. Og Guds Lov (som ikke er andet end en Aabenbarelse om hans allerhelligste Villie og Retfærdighed) den befaler os, hvorledes vi skulle være, men siger ikke hvorledes vi kunde være.

Jeg forstaar ikke endnu fuldkommelig, at den oprindelige Synd forbydes i det Tiende Bud, og dens første Frugt i det Niende?

Rom.
7.

Det bekiender du dog, at begge Deene er Synd, og saaledes kalder Paulus og den oprindelige Synd flere Steder i samme Epistel, og eftersom det er Synd, da maa den være forbuden i nogen af Budene, og nu er det ikke i de otte, thi er det i disse tvende, og ikke begge i begge; thi det er to Bud, som før er sagt, men et hvert for sig.

Hvorfor forbydes den oprindelige Synd sidst, da jeg dog mærker, at den er en Døed til alle de andre?

Det haver den, alvidende GUD viislig

lig giort, saa vel som alt andet, at hand
 har ladet sin hellige Lov begynde paa de
 Ting, som mand vel nogenledes af Na-
 turens Lys kunde mærke at være Synd,
 og leeder os saaledes til Syndens
 Kundskab, som ikke er aabenbar af Na-
 turen, saasom den Begierlighed, som
 forbydes i disse tvende sidste Bud-Ord,
 hvilke Paulus siger, at hand ikke havde
 fundet mærke, om Loven ey havde sagt:
 Du skal ikke begiære, og siger det
 sig selv, at hand, som fra Barndommen
 af var oplært i Loven, og u-straffelig
 efter Loven, taler ikke disse Ord om den
 Begierlighed, som Menniskan samtyk-
 ker, og haver faaet fuldkommen Bert og
 Noed i Hiertet (hvilket end og af Hed-
 ningene fordømmes) men om denne,
 som nylig blev talt om. Men Apostelen
 Jacob, da hand taler om, hvorledes
 Synden gaar, ligesom ongefehr Trap-
 pegang i Menniskens af Synden for-
 dærvede Natur, saa begynder hand ved
 Roden, som er den oprindelige Synd,
 sigende: Enhver fristes, naar hand
 drages og loffes af sin egen Be-
 gierlighed, (det er den oprindelige
 Synd)

Rom.
7. v. 7.
Phil. 3
v. 6.

Cap. 1
v. 14.
15.

Synd,) derefter, naar Begierlig
heden haver undfanget, (det er, naar
Synden først faar Liv,) da føder den
Synd, det er onde Tanker, Ord og
Gierninger,) men naar Synden er
fuldkommen, da føder den Døden
som er Syndens Fortieneste, som
Paulus siger.

Rom.
6, 23.

Forbydes da intet andet i disse Bud, end
denne Begierlighed?

Intet som jo tilforne er forbudet; thi
i det Siette Bud tales om vor Næste
Hustru, og i det Syvende om Guds
Ehendom.

Hvorfor tales meere om dette, end om noget
andet, i disse Bud?

Thi Begierlighed hæfter sig meest
paa disse Ting; Men ved Navn af Be-
gierlighed, bør ikke alleene forstaaes
Længsel efter det Onde, men end og Ried-
hed og Bømmelse til det Gode, som først
er sagt, baade den oprindelige Synd i sig
selv, og all Skrobelighed baade i For-
stand og Villie, saa og alle syndige Rø-
relser og vrange Indfald i Hiertet: Saa
at her ikke alleene forbydes: Du skal ikke
have flige Indfald og Rørelser, i det
nien

niende Bud, men endog, du skal ikke være tilbøvelig til sligt, i det Tiende, hvoraf mand seer, at all Verden skal være skyldig for GUD, som Paulus vidner, og alle Hellige have fornøden at bede hannem om Syndernes Forladelse; Og denne Begierlighed, Misbrug eller Misforstand finde vi hos os i alle Budene, som opbrydes i vort Hierte, imod deris Villie som frygte Gud; For Exempel: I den første Table, vrange Indfald om Guds Bærelse, Regiering og Retfærdighed, som og er bleven funden hos de Hellige, som kand sees af Jobs Bog; Naar mand faar i Tanker at elske noget høyere end GUD, ikke tage hans Orde i agt, og blive kied af Guds Ord undertiden: I den sidste, Hastighed i Hiertet imod Forældrene, fast at det ikke skeer af Forsæt; Den første Bredes Gnist er Hævngierighed, og i at synde imod det ottende Bud, er Begierlighed til at fælde eller bagtale sin Næste, og slige u-tallige Ting, som et gudfrygtig Menniske meget bedre kand finde i sin Samvittighed, naar hand den nye randsager, end mand

Rom.

3. v. 19.

Ps. 32.

v. 6.

I

kand

fand det med Ord forklare; Og om vi
finde at dette er Synd, da siger det sig selv,
at Naturens Fordærv, hvoraf det andet
antændes, er og Synd, og demper vel
alt dette hos Guds Børn, ved Aandens
Kraft, i hvor vel at Kiødet undertiden
faar Overhaand, og faar det ikke
da er der dog ingen saa hellig, at jo dette
tiener hannem til at ydmyge sig daglig
for GUD, og bede om Syndernes Forladelse,
saa og at tage sig vare end og for den
allermindste Satans Indskydelse og
Kiødsens Pile, og til at vogte sig for
Verden, at den en skal give ham Marsk
eller Anledning til at begjære det Onde.
Saa skulle de og vide, som ofte lade Kiødet
Begjærlighed raade over dem, at de
have nok andet til at giøre Poenitens
for, end disse smaa Synder (som Verden
dem kalder) uden de fortryde disse
med, og angreer at de saaledes ere solde
under Synden, thi det er altid stort nok
for Guds Ansigt, som fortjener den ævige
Død.

Om en Ting vil jeg endnu spørge:

Hvo er min Næste?

Det er alle Mennisker, onde og gode,
Venner og Fiender, og bør mand giøre

enhver til gode i det, som hand best behøver: Givrer got mod alle, men meest mod Troens egne Folk, siger St. Paulus, der undtages ingen.

Gal. 6.
v. 10.

Skal mand da giøre Forskiel derpaa?

Ja visselig: Mand bør giøre dem meest til gode, som ere os meest paarsørende, og dem som lide Nød, thi de ere os nærmest paarsørende for Guds skyld; Thi den som giver den Sattige, hand laaner sig Herren, siger den viise Salomon.

Prov.
19. v.
17.

Skal jeg giøre dem got, som jeg veed der hader GUD?

Ja visselig, i alt det som hannem ikke er imod, thi saa gjør hand, hand gjør alle alt det got, som ikke er imod hans Retfærdighed, og hand vil, at du skal være barmhiertig, ligesom hand er barmhiertig, hand lader sin Soel gaa op over de Retfærdige og Uretfærdige, og regne over de Gode og Onde, det er, endog over sine Uvenner, og gjør dem meget meere got, paa det at hand med sin Saalmo-

Luc. 6.
v. 36.

Matt.
5. v.
45.

Rom. 2
v. 4.

Digheds Rigdom fand lede dem
til Omvendelse.

Du sagde, at mange af vore Kirke-Lærere havde
udlagt Forskicellen paa disse Bud paa den Maade
som du sagde, men er der nogen, som har
anden Meening der om?

Der ere de, som meener, at disse Bud
bor deeles efter de Ting, som udi dem
forbydes; Saa at i det niende Bud forbydes
at begiære Gods og Huuse, og andre
dre livløse Ting; Men i det tiende, Hustru,
Tjenistefolk og levende Dvæg; Naar
hvilkken Meening Lutherus synes og
have været; Men enhver er dog een
udi, at baade den oprindelig Synd, og
den første Begiærligheds Kærelser, forbydes
i disse Bud, og er det det samme.

Sig mig Forklaringen over de Ord, som følge
efter Budene, Exod. 10.

Jeg er Herren din GUD, og
stærk nidkier GUD, som hiemse
ger Fædernis Ondskab paa Børn
nene, i tredie og fjerde Leed, iblandt
dem, som hade mig, men gjør Mis
skundhed paa mange Tusende,
blan

blant dem som elske mig og holde mine Bud.

Denne Guds Trussel og Forjættelse følger med det første Bud i Exodi 20. Cap. som er Grundvolden til alle de andre, thi den som frygter og elsker Gud af gandske Hierte, hannem falder det læt at holde de andre Bud; men Lutherus haver sat dem allerlidst, for dermed at viise, at de bør henføres til alle Budene; Thi 1. bør de erindre os at holde Budene af yderste Formue, og skulle stedse være os for Dyen, som et Erindrings-Tegn om hans strenge Retfærdighed over dem, som foragte hans Bud, saa og om hans Godhed imod dem, som hannem frygte. 2. Fordi at denne strenge Trussel hører alle dem til, som bryde imod Guds Bud. 3. Fordi Forjættelsen tilhører alle dem, som elske Gud og holde hans Bud, saasom her staar.

Hvad er der videre at agte i denne Artikel?

Jeg er Jehova din GUD, staar der i Texten: Dette Ord, Jehova, gjør 1. Forstiksel imellem den sande GUD og fremmede, som saaledes kaldes, endskiont at de ikke ere Guder, thi det er hans egent-

lige Navn, saasom hand det udi Skrif-
 ten haver aabenbaret, og kand ikke gives
 noget Creatur. 2. Forklarer det hans
 Majestæt, thi det betydder den som var,
 og den som er, og den som skal blive, det
 er, hand som er Begyndelse og Ende, fra
 Ewigheid og til Ewigheid. 3. Dette
 Ord, Din GUD, skal erindre os, at hand
 ikke alleene er GUD, det er, en HERRE
 over alle Ting, men endog, da hand siger
 Din GUD, og haver all Magt til at
 straffe enhver, som gjør hannem imod,
 og vil miskunde sig over alle dem som
 frygte hannem. En stærk Midtiker:
 Her bruger Skriften det Ord, som bru-
 ges om en Mand, som inderlig elsker sin
 egen Hustru, men straffer hende med
 grimme Hævns Slag, om hun legger
 sig hos en anden Mand; Saa er da
 Meeningen i disse Ord: Jeg kand ikke
 lide, at nogen tages Lige imod mig, og
 vil hævne det haardelig, om nogen det
 gjør. Og hiemsøger Fædernes Ond-
 skab paa Børnene, i tredie og fjerde
 Leed, iblant dem, som mig hade: Her
 bør ikke alleene forstaaes naturlige Fæ-
 dre, men endog de som skulle være Fæ-
 dernelandets Fædre, for hvis Synder
 Gud

Gud ofte des hastigere straffer Efterkommeres og Undersaatters Synder, som have gaaed i deris Godspor; Og eftersom Gud haver sagt med klare Ord: **At BARNET skal ikke bære FADERENS Synder,** da bør dette forstaaes om de Børn, som slægtes paa deris Forældre i deris Ondskab, eller ere af samme Sind, eller have styrket dem i det u-gudelige Væsen, eller ikke villet rette og bedre det, som Forældrene have giort u-ret: Og omendskiønt at de lide saaledes for deris Synder, saa lide de og for Forældernes Ondskab: 1. Fordi der fandt være flere Aarsager end een til en Ting. 2. Fordi der fandt være en Aarsag til Straffen, og en anden Aarsag til Straffens Hastighed eller Forhaling; **At hade GUD,** er at foragte hans Bud og Befalinger, forlade sig paa sig selv eller nogen Menniskelig Magt. At besøge eller hiemsøge, bemærker her at straffe, og bør mand her agte, at her ikke meenes uden timelig Straf, thi ingen bliver dømt til Helvede for andres Synder; ellers er heraf klart at see, hvor høyelig **GUD** mishager Synden,

Ezech.
18. v.
17.

at hand vil ikke glemme at straffe den paa Børnene og Børne-Børn; som og er en skrækkelig Trussel, og maatte vel paaminde os om, at gaae vore Børn for med gode Exempler, som mangen elsker ligesom sig selv, saa at Chrysostrimus meener, at Cham, Noæ Son, faldt det tungere, at hans Son Chanaan blev forbandet, end om hand selv var bleven forbandet.

Du siger, at Gud ikke hæver Forældernes Ondskab paa Børnene, uden de gaae i deris Fodspor, eller samtykker dem, eller ere deelagtige i Synden, hvorfor skeer det da, at ugudelige Forældres gudfrygtige Børn ofte lide ilde?

Naar Gud paalegger ugudelige Forældres gudfrygtige Børn nogen Modgang, da er det ikke en Straf, for Forældrenes Synder, meere, end naar gode Forældres gudfrygtige Børn tugtes af Gud; Men det er Guds Faderlige Røvelse, som altid skeer dem til beste som frygte GUD.

Hvad er dette: Og giøre Barmhertighed paa mange Tusende af dem, som elske mig og holde mine Bud; Om det er en fortient Løn for dem, som holde Guds Bud, hvorledes er det da af Miskundhed?

Om end skiont at denne Forjættelse
fol

følger Loven, og det synes at være sat her imod de Trusseler, som de tilhøre, som ikke holde Loven, saa er det dog ikke af Loven, men af Evangelio; Thi saa siger Paulus om Abrahams Metfærdighed, som var et syndig Menneske, ligesom andre, om det er af Gierninger, da er det ikke af Naaden, og atter siger hand, at der er ingen Lov, som gior levende: Saa er der da ingen Barmhiertighed efter Loven, og derfor er dette Naadens Forjættelse, men var den af Loven, da var den os ikke nyttig, thi ingen kand fyldestgiøre Loven. Lovens Trusseler faar altid Fremgang og Forsæt hos alle dem, som giøre imod Guds Bud, og ikke troe paa Christum, som haver giort Loven fyldest for alle Mennesker. Forjættelsen illegemaade hos dem, som troe paa hannem, fordi hand har giort den fyldest; Men fordi at Christus er os given af Guds Naade og Barmhiertighed alleene, saa er den Forjættelse ogsaa af Barmhiertighed, som er grundfæst paa hannem og i hans Fortieniste: Og det som hand her siger: **Alt GUD vil giøre Barmhiertighed paa dem, som elske hannem og holde hans Bud i Tusende Leed;**

Rom.
4. og 11.
v. 6.

Gal. 3.
v. 21.

det bør ikke at forstaaes ligesom at Gud vil giøre Barmhiertighed paa dem, fordi de holde hans Bud, thi det kand ingen giøre fuldkommelig, men paa dem, som elske hannem og holde hans Bud, formedelst Guds Forjættelser alleene, og ikke af Fortieniste; thi mand kand elske GUD af Hiertet, omendskient at mand formedelst Riødets Skrøbelighed ikke kand giøre Loven fyldelst, men dog holde saa meget af Budene, som mand yderst kand, og det som derudi fattes, det fuldkommes ved Christi Fortieniste; thi de som troe paa hannem, ere ikke under Loven, det er under Lovens Forbandelse.

Om de, som troe paa Christum, ere ikke under Loven, har de da fornøden at leve efter Loven?

Ja sandelig, thi Christus kom ikke til Verden til at opløse eller affkaffe Loven, men til at giøre den fyldest; men fordi at de ikunde ikke opfylde den, da fortryde de daglig det som dem fattes, naar de randsage deris Levnet, og troe stadelig, at det dem ved Christi Fortieniste forlades, og omendskient at de undertiden have fared saa meget vild, og beslitte sig dog paa at bedre deris Levnet fremdeles:

Matt.
5. v. 17

les: Og det kaldes at troe paa Christum og værc i Christo, og de som ere i hannem, de ere ikke under Lovens Forbandelse, thi der er ingen Forbandelse i dem, som ere i hannem, men de ere under Lovens Lydighed, thi hand siger: De som ikke vandre efter Kiødet, men efter Aanden, som tydeligen skal blive sagt i Forklaringen over Troens Bekiendelse.

Rom.
8. v. 1.

Swad er det, som her staar: Paa mange Tusende?

Det betyder, Uvindeligt, saa længe som Efterkommerne ikke med et ugudeligt Væsen kaste Forældernes Belsignelse fra sig, som GUD har lovet dem; Men saa stor Forskiæl er der paa Guds Miskundhed og hans Brede, at hand hævnner ikkun i tredie og fierde Leed, men gjør Barmhiertighed i Tusende Leed, som mand klarlig kand see paa Davids Huus, hvis Efterkommere Gud sparede (omendskiønt der vare mange Ugudelige) i saa mange Alders Aar, formedelst de Forjættelser, som hand gav hannem: Men hand lod see Miskundhed imod Kong Josias, den ugudelige Kong Manas.

2 Reg. 22. v. 20.
 nassis Sonne-Søn, i det at hand ikke
 saae det Onde, som hand vilde lade kom-
 me over Jerusaleem, fordi hand frygte-
 de hannem, og ydmygede sig for hans
 Ansigt.

Hvad er dette Ord, dem som mig elske; Nu fand
 dog ingen fuldkommelig elske Gud?

GUD kræver ikke meere af det syndi-
 ge Menneske, efter Syndfaldet, end hand
 fand efter Naaden. Det er og et, at el-
 ske Gud og holde hans Bud, men et an-
 det, at holde dem fuldkommelig. Gud
 udkræver det første, men ikke det sidste
 af sine Børn, ikke i den Meening, at de
 skulle fortiene noget der med, men at de
 deraf skulle lade see deris Takfigelses
 Pligt, for hans mangfoldige Belgier-
 ninger, og give hannem Anledning og
 Lejlighed til at beviise dem endnu større
 Belgierninger.

Gud har lovet dem, som frygte hannem, alt Gøt,
 hvad har de da den Forjættelse nodig, som
 Gud har givet deris Forældre?

Den er derfor ikke u-nyttig, men Gud
 vil meest forsøge sin Mistundhed imod
 dem formedelst sin Forjættelse, og legge
 Belsignelse til Belsignelse; Saa gjorde
 hand ved Kong Salomon, den Stund
 hand

hand gif paa Guds Bey, hand formee-
rede hans Rige med Fred og Rigdom,
meere end hans Faders Davids. Men
om det behager hannem at lade gudfryg-
tige Forældres gode Børn fattes noget
i deris Velstand, da har hand sit Udseen-
de dermed, som vi ikke altid forstaae, dem
til gode, som hannem frygte.

Skulle de alle øvindelig fortabes, som ikke
holde Bud-Ordene?

Det er langt fra, thi da skulle ingen
kunde blive salig, og har jeg nogenlun-
de sagt i Indgangen af vor Samtale,
hvorledes dette er beskaffet, og kand det
tydeligere fornemmes i Troens Bekien-
delse, og er det ikke mindre angelegen, at
lære den Part af Christendommen, end
den første, thi i Bud-Ordene læres os,
hvad vi skulle giøre, hvoraf ingen kand
blive salig, men her læres os, hvorledes
vi kunde opfylde Bud-Ordene, paa det
at vi kunde arve Saligheden.

Du haver tilforn viist mig, at GUD er een i Væ-
relse, og at Mennesken skulle troe det, som om han-
nem i Skriften aabenbares, men viis mig
nu der udaf, at Guddommens Per-
soner ere Tre?

Det vidner først de Skriftens Artik-
ler,

ler, hvor udi GUD, som er een i Bærelse, taler om sig, saasom om flere, saasom: Lader os gjøre Menniskken efter vort Billede; Lader os gaae need og beblande deris Maal, saasom at den eene ikke kand forstaae den anden; Og hos Esaiam, siger hand: Dine HERRER ere dine Skabere, Jehova Zebaoth er hans Navn; Og atter, Derefter hørte jeg HERRENS Røst, som sagde: Hvem skal jeg sende, eller hvem skal gaae for os. I de tvende første Artikler taler GUD om sig, saasom om flere end een, hvormed ikke kand være andet meent end Guddommens Personer, som er Een; men i den sidste hos Esaiam, taler hand om Eenigheden, da hand siger: Jehova Zebaoth er hans Navn, og atter 6 Cap. Hvem skal jeg sende; og dog om flere i samme Artikler, sigende: Dine HERRER, dine Skabere; item, hvem skal gaae for os; Hvoraf kand sees, at GUD er Een i Bærelse, og dog flere end Een i Personer. Herforuden nævnes disse Tre Personer ofte ved Navn i det gamle Testa

Testa

Testamente, saasom: Himlene ere
 giordte med HERRENS Ord, og
 heele deris Hær med hans Munds
 Aand; I hvilke Ord der nævnes Tre,
 HERREN eller Jehova: Ordet, som
 er Guds Son, Joh. I. og Aanden,
 Sønnen siger: HERRENS Aand, Je-
 hova, er over mig, derfor have
 hand salvet mig; Hvilken Prophetie
 HERREN udtyder paa sig, hvor og HERR-
 ens Aand bliver tillagt nogen slags
 Gierning, som tilhører en Person, som
 er at salve; Ligesom hos Job, som siger
 saaledes: HERRENS Aand haver
 gjort mig; Dette kommer over-eens
 med Esaias, Cap. 63. da hand v. 7. og 8.
 nævner Jehova, v. 9. Ansigtets Engel,
 som er Kristus, og hans Helligheds
 Aand, v. 10. hvilken og kaldes HERR-
 ens Munds Aand, og om Sønnens
 Guddom og Person er det saa klart i
 det gamle Testamente, at ingen kand
 tvivle derpaa: Saa siger David: Din
 Bældes Stoel, GUD, varer æ-
 vindelig, hvilket Paulus udtyder paa
 Chri-

Pf. 33.
v. 6.

Esa. 61
v. 1. 2.
3

Juc. 4.
v. 18.

Cap.
33. v. 4.

2 Thes.
2. v. 8.

Pf. 45.
v. 7

Hebr.
1. v. 8.

Christum, om hvilken Materie og det 9.
og 10de Vers lyder, som ere uddragne
af forskrevne Psalme, saa og af den 102.
v. 26. Men i det ny Testamente ere saa
klare Beviis her paa, at ingen kand twi-
le der paa; Saasom da Faderen sagde

Matt.
2. v. 16.

i Christi Daab: Denne er min elste
lige Søn; Sonnen stod synlig op af

Bandet, men den Hellig Aand kom over
ham i en Dues Lignelse; og hos Mat-

Cap.
28. v.
19.

thæum befalede Christus Apostler-

ne at døbe i Faderens, Sonnens,
og den Hellig Aands Navn: Og

om endskiønt at der kunde faaes flere
Beviis af det ny Testamente om denne

Hemmelighed, da er det dog vist, at de
Artifler, som jeg her haver anført til

Sandhed derom, de bør saaledes for-
staaes, og saaledes have Guds Børn

forstaaed dem, som levede i de Dage
thi Peder sagde aabenbarlig: Forme-

Act. 15
v. 11.

delst vor Herres Jesu Christi
Raade troe vi at blive salige paa

samme Raade som de (hand mee-
ner Fæderne) hvor hand klarlig nævner

Guds Søn, som ingen kand kalde

en **HERR**, uden ved den Hellig
 Mand, siger Paulus, og ingen fandt
 tviste, at jo Apostlerne, som døbte i den
 Hellig Tre-reenigheds Navn, troede Tre-
 eenigheden, og have de det troed, saa ha-
 ve og Fæderne i det gamle Testamente,
 som bleve salige paa samme Maa-
 de, saa som Peder siger.

I Cor.
 12. v. 3.

Forklar mig Troens Bekiendelses den
 Første Artikel?

Jeg troer paa Gud Fader all-
 mægtig Himmels og Jordens
 Skabere.

Hvad er dette Ord: Jeg troer?

Troen er paa tvende Maader: Først
 bør mand stadeligen troe, det er, at hol-
 de det u-rykkelig sandt at være, som i
 Skriften om **GUD** og hans Villie er
 aabenbaret, som er hans Ord, som hand
 selv sagt haver ved hans Propheter og
 Apostler, thi det er u-mueligt at
GUD fand lyve, og derfor slutter
 Lutherus enhver af de trende Troens
 Artikler, som ere indførte i hans Børne-
 Lærdom, med disse Ord: Dette er vis-
 selig sandt. For det Andet, bør mand
 sæt-

Ebr. 6.
 v. 18.

sætte all sin Tillid til GUD, baade i
 Aandelige og Legemlige Sager, og det
 kaldes særdeles at troe paa Gud, at fuld-
 kommeligt forlade sig paa, uden all Tvist,
 at hand skal blive os, ligesom af hannem
 sagt er i hans Ord. Den første troer all-
 det, som om hannem i Skriften er aa-
 benbaret, den sidste troer paa ham, at
 hand skal blive os, ligesom hand i Skrif-
 ten har lovet: Ingen af Deelene kand
 en Christen være foruden, og begge læ-
 res i Troens Bekiendelse.

Hvorfore kaldes den første Person i Gud-
 dommen, GUD Fader?

GUD er Tre-eenig i Eenigheden og
 Een i Tre-Eenigheden, som før er sagt
 Fader, Søn og den Hellig Aand, er ve-
 vores og alle Tings Fader; Men den
 første Person i Guddommen, kaldes for-
 nemmelig Fader, fordi at hand er en Kil-
 de og Oprindelse til Guddommen; thi
 Sønnen er fød af hannem af Ewighed
 men den Hellig Aand udgaar af Fader
 og Søn, dog forstaaes det ikke saa, at Fader
 deren er førend Sønnen eller den Hellig
 Aand, thi disse Tre Personer ere lige
 ævige, som siden tydeligere skal siges, og
 derforuden kaldes hand Fader, fordi at
 han

hannem tillegges særdeles Skabelfens
 Gierning, for at stille hans Person fra
 de andre Tvende, og til at afmale hans
 Gierninger, Allmagt og Godhed der-
 med, at ligesom legemlige Fædre ere den
 nærmeste Aarsag til deris Børns Fød-
 sel, saa er og Gud Fader alle Tinges Skaf-
 ber baade i Himmelen og paa Jorden,
 synlige og usynlige; Og naar jeg siger:
 Jeg tror paa GUD Fader, da betien-
 der jeg med det samme, at hand haver
 skabt mig i det første Menniske Adam
 og Eva, af hvilke alle Mennisker ere
 komne, thi min Fader eller Moder skabte
 mig ikke, men Gud regierede min Skaf-
 belfes Gierning, og det med et Allmag-
 tes Ord, da hand sagde: Vorer til og
 formeerer eder, og opfylder Jor-
 den, og Job siger: Du lod mig lø-
 be sammen i min Moders Liv, li-
 gesom en Ost, og det betiender jeg
 ikke alleene, men endog, at hand med sin
 Allmagt og af sin Godhed vedligeholder
 alle skabte Creatur, saa vel de mindste
 som de største, saa vel Fluen som Ele-
 phanten, saa vel Hoved-Englene som
 Ormene som krybe paa Jorden, og at

Gen. I
v. 28.

Cap 10
v. 10.

Matth
10. v.
29.

1 Cor.
9. v. 9.

hand ikke alleene vedligeholder dette, enhver i sin Gestalt, giver dem Kraft og Styrke til at giøre deris Sierning, ligesom hand befalede i Begyndelsen; men og at hand forsyner enhver, saa at end og ikke een Sugl falder paa Jorden uden hans Villie, men dog tænker hand meest paa Mennisken; Thi siger Paulus: Monne Gud haver Sorg for Oxen; hvilket Ambrosius forklarer saaledes: At Gud forsørger ikke Oxet for hans Skyld, men for vor Skyld, hvorfor hand har skabt Oxet, og efter som baade Klæde og Fode, Huus og Hiem, og alt andet, som Lutherus og reigner i hans Forklaring over denne Artikel, gives os af GUD og ved hans Forsyn, i hvor vel at vi det annamme af Menniskens Haand, eller forhverve de med vor Forsyn, saa have vi dog hannen at takke for altsammen, som den første Uarsag til alle skabte Creatur, som tier ner Mennisken til Nytte og Belsignelse og fast at hand oftest lader Naturen hve sin Gang efter den Lov, som hand satte i Begyndelsen, saa kand hand dog forandre den, naar hand vil, som er klar

at see af hans underlige Gierninger; Hand haver givet os Føden til at forsørge og opholde Legemet med, dog kand hand forsørge Legemet uden Føde, ligesom Eliam i Orken; hand kand lade Peder gaae med tørre Fødder paa Havet; hand kand skille Havet ad, naar hand vil, og lade det staa som en Muur paa begge Sider; hand kand forbyde Tiden at brænde, og Løverne at sønderrive Daniel. Dette maa vi tænke paa, naar vi lide Mangel, og ikke have det for Dyrene, som vi kunde redde Livet med, eller naar vi ere stæd i nogen Nød og Fare, saa at omendskiont at Gud ikke gjør saa findelige Terteegn iblant os, som fordum, saa bør vi dog aldrig at tvivle paa hannem, som er saa mægtig og riig af Godhed, men fuldkommelig troe, at hand vaade vil og kand hielppe os, og udfrie os paa en Maade, og at der er intet bedre, end det, som hand os lader vederfares, som troe paa hannem, i hvor tungt og uvanligt det end kommer os fore; og dette bør være Kraften af denne vor Befiendelse: Jeg troer paa Gud Fader allmægtig, af hvilke Ord følger, at

1 Reg.
19. v. 8
Matth
14. 29.
Exod. I
v. 29.
Dan.
3. v. 27.
Dan. 6
v. 23.

omendskiont at vi give os under hans
 Allmagt, naar all Forhaabning og Men-
 niskelig Hielp er ude, saa bør vi dog give
 os under hans Villie, og bede, at hand vil
 giøre alting med os, sit Navn til Vre
 og som hand synes at tiene os til det be-
 ste, thi hand forleener og giver os ikk
 alleene alle de gode Ting, som vi have
 fornøden i aandelige og legemlige Maad-
 de; men end og beskiermer og forsvare
 os fra alt ont til Legem og Siæl, og der
 foruden frier os af all Nød, som vi kunde
 falde udi, enten det skeer af vore egn-
 selvraadige Laster; thi hand forlade
 os først vor Brøde, naar vi kiende den
 fortryde den, og troe at hans guddom-
 melige Miskundhed skal forlade os det
 for Christi skyld, og vi aflade det Onde
 Saa at hand lader end og Synden blive
 dem til gode, som elske hannem og troe
 paa hannem: Hand forlader os for
 Synden, siger jeg, og siden udhielper
 hand os fra den Straf, som vi dermed
 have fortient; Eller og det skeer efter
 hans allviise Raad, end og af Sathans
 eller onde Mennisker til at prøve os
 Og dette siger Lutherus, at hand giør
 uden nogen vor Fortieneste, ikkun a

G

Gudelig Naade og Barmhiertighed:
 Af Naade forleener hand os de Ting
 som ere gode, og vi have fornøden, af
 Barmhiertighed forbarmer hand sig o:
 ver vor Qlendighed, og forlader os
 Synden, og betaler os ikke efter vor For-
 tieniste, som David vidner: **H**Erren er
 barmhiertig og naadig, taalmodig
 og meget god. Og derfor troe og be-
 kiende vi, at hand er vor Fader, thi som
 en Fader forbarmer sig over sine Børn,
 saa gjør og **H**Erren imod dem, som han-
 nem frygte: Af denne Guds store Høy-
 hed, Allmagt og Barmhiertighed, bør
 vi ihukomme vor Skyldighed i at love
 og takke hannem, som skeer, naar vi kien-
 de hannem for vor Skaber, fra hvilken
 alleene alt det Gode kommer, som vi ny-
 de i aandelige og legemlige Naade, og
 lade hans overmaade store Kierlighed
 til os syndige Mennisker (som daglig op-
 irre hannem til Brede) opvække en bræn-
 dende Kierlighed i os til hannem, at bru-
 ge all vor Fornuft, alle Siæls og Le-
 gems Kræfter, hannem til Tieneste, Lof
 og Ære, ligesom hand haver befalt i sin
 Lov, og vi yderst formaa, og naar vi ikke

Psal:
 103. v.
 8.

Kunde saaledes som vi burdte, den Stund
 vi drage dette af Synden fordærvede
 Kiød efter os, vi da dagligen ydmyge os,
 og bede om Forladelse, thi vi synde daglig
 med Tanker, Ord og Gierninger, ja med
 alt det som hand haver givet os til Siæls
 og Livs Nytte, og til at dyrke hannem
 selv med, hvilket skulle være vor største
 Glæde, og hans Skat fra os. Denne
 første Troens Artikel burdte stedse og
 hver Øyeblik være os i frisk Minde, thi
 vi annamme hans Naades Gaver hver
 Stund, og der gaar intet Øyeblik forbi,
 at hand jo gjør enhver af os fleere Bel-
 gierninger, end heele Verden fand han-
 nem fuldtakke ævindelig, da den gandske
 Natur, som hand haver skabt, tiener en-
 hver af os, uden afladelse; Vi drage
 vor Aand i Legemet hvert Øyeblik, og
 derved vedligeholdes vort Liv i Legemet;
 Hand lader Solen, Maanen og heele
 Himlens Hær, Jorden, Havet, Luften
 og alle sine herlige Creature tiene os,
 end og midt i vore Synder; thi vi for-
 tørne hannem stedse; og endog de beste
 og gudfrygtigste af os, ere ikke saa fuld-
 komne, at jo vore beste Gierninger ere
 Synd, om de skulle regnes efter Guds
 Ret.

Retfærdighed, om de ikke bleve behagelige ved Christi Fortieniste, hvad skulle da ikke Laster og U-dyder være, som mangen vælte sig udi, uden Poenitense? dog lader hand sin Soel opstaa saa vel over de U-retfærdige, som de Retfærdige, paa det hans Taalmodighed kand føre dem til Poenitense; Men dette agter ikke mange, som have iffun denne Troens Artikel i Munden og ikke i Hiertet; thi om mand gav nogen Ugt derpaa, da skulle vi ikke fare saa hofmodig frem, og opblæse os af Hofmod og Stolthed, ligesom vi havde Rigdom, Værdighed, Magt, Wiisdom, Legemens Styrke, Behændighed, og u-tallige deslige Guds Gaver af os selv, og ikke bruge dem til de værste Synder, som opirre saa hellig og mægtig, og dog naaderig og taalmodig en GUD og Fader til Brede: Til Gierighed, Avind, Bold, Ustikkelihood, Løstgængelighed, og de værste Synder og Laster, som den onde Verden er fuld af, men tænke aldrig paa at takke GUD for alt dette, eller giøre den Fattige til gode deraf, eller dem som lide U-ret, eller lade see andre Kiærligheds Gierninger, som hand har befalet at dyrke sig med: Derfore

fore burdte vi stedse at have denne Troens Artifel for Øyen, til at ydmynge vort Hierte, og at grue for Guds Brede, som er alle dem vis, som ikke giøre Poenitense, og allerhelst at antænde en brændende Rærlighed i os til hannem, som uden Afsladelse giør os U-værdige og U-taknemmelige saa meget got; Og naar hand lader det gaa os vel, eller frier os af nogen Nød, da at takke hannem af Hiertet derfor, love, prise og elske hannem, og med all Ydmyghed og Taalmodighed tage imod alt det, som hand vil lade os vederfares, enten det synes os bittert eller surt, thi hand er vor Fader, vores og alle Ting's Skaber, saa at vi ikke have nogen Tvist om hans inderlige Godhed, at det jo er til vort Beste, som hand giør ved os, og ikke formedelst hans Wiisdom eller Allmagt, at hand jo kand hielpe os, om end Dievelen og heele Verden med hannem var os imod. Men allerstidst bør vi tænke, at vi med U-taalmodighed, eller vore egne Raad, som ere imod hans Willie, kunde giøre noget, uden at fordømme os selv, og fordærve det som os er givet, lader os derfor sige med

med

med David: Jeg blev maaløs, for
 di du gjorde det. Nu haver du no-
 genledes hørt tale om den allmægtige
 Guds og Himmelske Faders Legemlige
 Belgierninger; Men saa store, som de
 ere (som dog ere saa store, at ingen syn-
 dig Tunge kand dem udsige) saa ere de
 dog, som intet at reigne imod de Aan-
 delige, som hand haver giort os, da
 hand udsendte sin eenbaarne Søn JESU
 CHRISTUM, saa og den Hellig
 Aands herlige Gaver, som os ved Chri-
 sti Fortieneste ere forleente.

Psal.
 38. v.
 10.

Hvilke ere disse Aandelige Belgierninger?

Derom tales i de tvende efterfølgen-
 de Troens Artikler, som lyde om Guds
 Søn og den Hellig Aand.

Forklar mig dem, ligesom du haver giort
 ved denne?

Den Anden Troens Artikel lyder
 saaledes:

Jeg troer paa JESUM Chri-
 stum, hans eenbaarne Søn, vor
 HERR, som er undfangen af den
 Hellig Aand, fød af Jomfru Ma-
 ria, puint under Pontio Pilato,
 faars-

faarsfæst, død og begravet, nedfoer til helvede, og paa tredie Dag opstod fra de Døde, opfoer til Himmels, sidder hos Gud Faders allmægtiges høyre Haand, derfra hand skal igienkomme til at domme Levende og Døde.

Hvad bekiender mand nu i denne Artikel?

Mand bekiender, at ligesom mand troer paa Gud Fader, som er den første Person i Guddommen, saa troer mand og paa JESUM Christum Guds Son, som er den anden Person; thi omendskiont at dette Ord, Jeg troer, ikke staar i Begyndelsen af denne Artikel, saa hører den dog dertil, saa at det er ligesom du sagde, jeg troer og paa JESUM Christum.

Hvorledes er denne anden Person i Guddommen
JESUS CHRISUS?

Det siger Lutherus dig best udi Forklaringen over denne Artikel i Børnelærdommen, med disse Ord: Jeg troer at JESUS Christus er en sand Gud, fød af Faderen fra Ewigheid, og
at

at hand er et sandt Menniske, fød af Jomfru Maria, at hand er min H^{er}re.

Du sagde, at hand var Guds Søn, hvorledes kommer det til?

Thi hand er fød af Faderen fra **U**evighed, som jeg nylig sagde.

Hvad er dette, fra **U**evighed?

Det er fra **U**evighed; Thi ligesom **G**UD haver ingen Begyndelse, saa haver en heller hans Søn nogen Begyndelse, en heller hans Fødsel, men denne Fødsel haver været fra **U**evighed, er endnu, og skal vare i all **U**evighed; det be- teignes med disse Ord, da Faderen siger:

Du est min Søn, i Dag fødte jeg

Psalm 2
v. 7.

dig. Du maa ikke tænke saaledes herom, som om Menniskelig Fødsel, da et Menniske kommer af et andet, og Faderen er altid førend Sønnen; men denne Fødsel kand ingen begribe, som Propheten siger: Hvo vil udsige hans Fødsel. Men Tiden, efter hvilken noget siges at være enten først eller sidst, i Gaar og i Dag og i Morgen, tilhører de Ting, som ere foranderlige, og har haft sin Begyndelse i det samme som Verden blev skabt,

Esa-53
v. 8.

og

og Himmels Lys, som afteigner Tiderne, og med deris Gang viiser Mennesken hvad først eller sidst er; Men sligt var intet førend Verden blev skabt; og saa som Guds Søn er fød førend dette Verdens Løb begyntes, og førend der blev sagt først eller sidst, saa er det vist, at han er lige ævig med Gud Fader, og at Gud Fader var aldrig førend hans Søn var, og Sønnen ikke efter Faderen.

Dette forstaar jeg ikke endnu?

Det veed jeg, at du betragter Guds domelige Ting efter din Forstand, og begriber dog ikke selv, hvorledes du est dannet i Moders Liv, hvorledes skulle du da kunde forstaa, hvorledes at Guds Søn er fød af Faderen fra Ævighed? Men du bør troe det, om du vil blive salig; thi om du det forstod, og kunde viise det med Skiel, hvorledes denne Hemmelighed hængte sammen, da havde du ikke Troen fornøden herudi; Men om du troer, da dommer du intet herom efter Menneskelig Forstand, men giver dig og din Siæl Gud i Bold, som sig saaledes har aabenbaret for Mennesken, og tager din Fornuft fangen under Troens Ly-

Endighed, og tænker ved sig selv: Jeg er eenfoldig og vanvittig til at forstaa saa høi og guddommelig Ting, men saa som GUD haver sagt det, saa troer jeg det, og det er den eeneste Grundvold, som du kand have til at troe dig til Salighed, men ikke din Legemlig Forstand.

Hvad er dette. som der staar i Børne-Lærdommen, og at hand er et sandt Menneske, fød af Jomfru Maria. Er hand da baade Gud og Menneske?

Ja visselig. Hand var en ævig GUD, er endnu og skal være i Ævighed, efter den Guddommelige Natur; Men hand som var GUD af Ævighed, og Guds eenbaarne Søn, paatog sig den Menneskelige Natur i Tiden, da ongefehr fire Tusinden Aar vare forleedne fra Berdens Skabelse, og er fød af Jomfru Maria, som der siges udi Lutheri Forflaring.

Hvad er det fra Ævighed, eller hvad er Ævighed?

Den kand ikke siges anderledes end saa, at den haver hverken Begyndelse eller Ende, siig mig, hvor er Begyndelsen paa denne Ring O? det er ingensteds.

stedes. Saa er og **U**evigheden, den ha-
ver ingen **B**egyndelse.

Hvorledes paatog hand sig **M**enniskelig Na-
tur af **J**omfru **M**aria.

Hand blev undfangen i hendes **L**iv,
af den **H**ellig **A**land, uden nogen **M**ands
Gierning, derfor sagde hun til **G**abriel
Engel, som forkyndede hende **U**ndfan-
gelsen: **H**vorledes fand dette skee,
esterdi jeg veed af ingen **M**and;
Men hand svarede hende: **D**en **H**el-
lig **A**land skal komme over dig,
og den **H**oyestes **K**raft skal over-
skygge dig; Og siden da hendes **T**i-
me var kommen, blev **J**ESUS fød af
hendes **L**iv, ligesom andre **M**ennisker,
deelagtig i **K**iød og **B**lod, ligesom
små **B**ørn, som **P**aulus siger til de
Hebræer.

Luc. 1.
v. 34.
35.

Cap. 2
v. 14.

Er da **G**uddommen forandret til **M**anddom?

Det er langt fra; **T**hi **G**ud fand ikke
forandres, men den **A**nden **P**erson i
Guddommen antog **M**anddommen i
Jomfru **M**ariae **L**iv, i det samme **D**ye-
blik, som **C**hristus blev undfangen af
den **H**ellig **A**land, saa at den siden kaldes
den

den Guddommelig Natur, naar der ta-
les om Christo, saasom Gud og Menni-
ske; thi den og den Menniskelige Natur
ere sammenfojede i een Person, dog er
hand efter Guddommen af samme Bæ-
relse med Faderen, det er en ævig all-
mægtig GUD, som Apostelen siger:
Alt Christus er af Fæderne efter
Kjødet, som er GUD over alting, *Rom.*
vessignet i Ævighed, AMEN: *9.5.*
Hand legger her det Ord til, Amen: det
er vist og og sandt, og bruges i Skriften
til at bekræfte og bestyrke dermed, at
det er en u-feylbar Sandhed, som der
tales om.

Hvad er dette: hand er i samme Bærelse
med Faderen?

Det er, hand er GUD, ligesom hand,
som hand selv siger: Faderen og Jeg *Joh. 1.*
ere Et; Det bør forstaaes efter Gud- *30.*
dommen, ligesom hand er af samme Bæ-
relse med Faderen efter Guddommen,
det er en sand GUD, saa er hand og af
samme Bærelse med os, efter Mand-
dommen, det er et sandt Menniske,
Kjød af vort Kjød, og Been af vo- *Gen. 2.*
re Been, ligesom vor første Fader *23.*
H sag:

Psalm.
102.
26.

sagde om vor første Moder, fordi de vare af samme Bærelse, det er, Mennisker begge, saa at Jesus Christus udi en sammensat Person af Guddom og Manddom, er baade Skaber og Creatur, Skaber efter Guddommen, thi du Herre grundfæstede Jorden i Begyndelsen, og Himlene ere dine Hænders Gierninger, siger David, Men hand er Creatur efter Manddommen, thi hand er skabt ligesom andre Mennisker, saa at hand er større end hand selv, og mindre end hand selv, hans Skaber og hans eget Creatur, saasom hand selv opgav sin Siæl, og tog den igien.

Haver Christus anden Siæl end Guddommen?

Ja visselig: Ellers var hand ikke et fuldkommen Menniske, thi Siælen er den som gjør Mennisken til Menniske, ellers var der intet Forfskiel fra de u-mælende Creature. Christus havde baade Siæl og Legem fra sin Moder, ligesom andre Mennisker fra deres Forældre; Hand haver paataget sig den Natur, som havde syndet, og den som skulle igienløses, og sammensføyet med
Gud

Guddommen i een Person; Og Siæ-
 len havde meest syndet og regieret Lege-
 met til Synd; derfor havde den og
 meest Forløsning behov, thi haver hand
 og taget den i Fælledsskab med Gud-
 dommen, og lidt paa den, og herforuden
 siger Christus: Min Siæl er bedrø-
 vet til Døden, men Guddommen
 fand ikke bedrøves; thi Gud er alleene
 salig.

Matth.
26, 38.

Hvorfore staar dette her særdeelis udi Lutheri For-
 klaring, om Christo, at hand er min HERR,
 er ikke Gud Fader og den Hellig Aand
 og min HERR?

Visselig er den heele Guddoms Tre-
 Eenighed baade din og alle Tings HER-
 re, det er, alle skabte Creaturs, Ja baa-
 de Dievelen og hans Engler, saa vel som
 de fordomte Mennisker ere under hans
 Magt; Men her meenes ikke sig Her-
 redom, naar du kalder Jesum Chri-
 stum din HERR; Men paa sig
 Maade, som naar nogen kjober en Ting,
 som tilforn ikke var hans, til Eyendom:
 Baade du og alle Mennisker vare til-
 forn under Dievelelens Magt og Guds
 Brede, og havde intet andet at vente,
 end at piines med Satan ævindelig i

Helvede, og at være hans og Syndsens
Tienere, uddrevne fra Gud og hans An-
siget; Fra dette Fængsel forløste Chri-
stus dig og alle Mennesker, og gjorde os
til sin Eyendom, og tog os fra Satans
Haand og fra Guds Bredes Magt;
thi er hand særdeles vor H. Erre, og der-
fore siger Lutherus i Forklaringen over
denne Artikkel, at hand er min H. Erre,
som haver igienløst mig, som var fortabt
og fordømt til den ævige Død, og haver
friet mig fra Synd, fra Død og Satans
Rige.

Hvornæd haver Christus igienløst dig ?

Det siger Lutherus med St. Petri
Ord: Hverken med Guld eller
1 Pet. 1
18. Sølv, men med sit hellige og dy-
rebare Blod.

Har hand ikke fortient andet mig til Sa-
lighed og Barmhiertighed ?

Jo visselig, men Lutherus nævner
ikkun dette, thi derudi bestaar Forløs-
nings Verket's Fuldkommmhed, at hand
udøste sit Blod paa Kaarset, og lod sit
Liv for os; thi sagde H. Erren da hand
opgav sin Aand, og hans hellige Blod
var udrundet, saa at hand efter Natu-
rens

rens Maade ey kunde leve længere :
 Det er fuldkommet. Dog skal du
 vide, at alt det som hand haver giort,
 siden hand først blev undfangen i Mo-
 ders Liv, det tiener til vor Forløsning,
 og derfor opreignes det fornemmeste i
 denne Troens Artickel: 1. Hand er
 undfangen af den Hellig Aand,
 og fød af en Jomfru, reen og hel-
 lig, og affskildt fra Synderne,
 saa at omendskiont at vi ere undfangen
 og fød i Synd, saa haver hans aller-
 helligste Undfangelse og Fødsel bortta-
 get vor Undfangelses og Fødsels Synds
 Brode (som efter vor ved Synden for-
 dærvede Natur følger enhver, som er
 kommen af Adam) bliver borttagen, og
 vi bliver beqvemmere ved Christi Dod i
 Daaben, til tiene GUD i et nyt Levnet
 alle vore Livs Dage. 2. Efterdi hand
 er nu saaledes undfangen og fød ligesom
 et andet Menniske, dog uden Synd,
 saa er det vitterligt, at hand er fun-
 den i all Skikkelse som et Men-
 niske: Hand aad og drak, vaagede og
 sov, sad og stod, taledede og taugde, lige-
 som

Hebr. 7
26.

Hebr. 5.
2.

Phil. 2.
8.

som andre Mennisker; Hvormed hand helligede vor heele Naturlige Væsen, som formedelst Synden, som boer i os, ere u-reene og vanhellige for GUD.

3. Hand er puint under Pontio Pilato, en hedenste Lands-Dommer, af Hedninger, paa det at hand kunde giøre os Hedningernes Børn, som vare uden

Evh. 2.

12.

Gud i Verden, og langt fra Israels Borgerskab, til Guds Børn.

4. Hand er kaarsfæstet, paa det at vi kunde kaarsfæste vort Kiød med

Gal. 5.

24.

Dets Lyster og Begiærligheder, det er: Alt vi kunde dempe Kiødets syndige Lyster, som stride imod Aanden.

5. Hand er død, paa det at den Legemlige Død ikke kand skade dem, som troe paa hannem; Thi med sin Død haver hand frelst dem fra den ævige Død, som før er sagt. 6. Hand er begravet og

kommen i Jorden, som Lutherus siger, derfor skulle og alle Christne Menniskers Grave være en Helligdom, siger hand, ikke formedelst deris egen Hellighed, men fordi de døde i Troen paa den hellige, kaarsfæste, døde og begravede Guds Søn. 7. Hand er nedstegen

til

til Helvede, til at binde Dievelen, og needbryde Helvedes Porte, at de skulle intet formaa imod dem som troe paa hannem. 8. Hand opstod paa tredie Dag; paa det, at de som troe paa hannem, skulle opstaa til det ævige Liv. 9. Hand opfoor til Himmels; paa det, at hand kunde bereede os de ævige Boeliger med hannem, og forhverve os den Hellig Aand; Og 10. Sidder hand hos Gud Faders allmægtiges høyre Haand, til at bede for os, og til at lade sig see der for hans Ansigt, med det Offer, som hand betalede paa Kaarset for Mennisken.

Matth
16. 18.

Jeg veed GUD har ikke Hænder og Fødder som et Menniske, hvad er det da at sidde hos hans høyre Haand?

Bisselig haver hand hverken Hænder eller Fødder; thi hand er en Aand; men dette siges om Christo efter den Menniskelig Natur, og er sagt efter Føddernes Maade, som satte dem hos deris høyre Haand, som de agtede lige ved dem, saasom Salomon, da hand satte sin Moder ved sin høyre Side; derfor bemærker dette, at Christus efter Mand-

Joh.
24. 24.

1 Reg.
2. 19.

dommen sidder hos Faderens høyre Haand, at hand haver de Guddommelige Egenkræbers fuldkomne u-afladelige Brug, saa at det som den Guddommelige haver af sig selv for all Ewigbed, det fik den Menneskelige i Tiden ved Guddommens Fylde.

Haver Guds Søn igienløst alle Mennesker fra den ævige Fordommelse?

Ja sandelig; thi Johannes siger:
1 Joh. 2. 2. At hand er en Forligelse for heele Verdens Synder.

Bliwer da ingen fordømt?

Jo visselig bliver mange fordømt, disværre.

Svarfore?

Det siger Christus selv hos Johaⁿem med disse Ord: Men hvo som ikke troer, hand er allerede dømt, fordi hand ikke troede paa Guds eenbaarne Søns Navn.

Joh. 3.
18. 36.

Er da Bantroe allene Marsage til Menneskens Fordommelse?

Det er den nærmeste, men dog ikke den eeneste, thi estersom de Bantroes Synder ikke bliver forladne, formedelst Guds Søns Fortieneste, paa hvilken de burdte troe,

troe, og de ikke annamme den med Troen, saa bliver de og dømt efter deris onde Gierninger.

Men de som blive salige, blive de salige ved deris gode Gierninger, eller ere deris gode Gierninger, tillige med Troen, Marsage til deris Retfærdighed?

Jngelunde: Men alleene ved Troen paa Christum, som Paulus vidner: Vi troe, at Mennisten bliver salig ved Troen, uden Gierninger, thi ingen kand giøre de Gierninger fuldkommelig, som befales i Loven; og vore beste Gierninger ere endog Synd for Gud, formedelst deris Ufuldkommenhed, om de ikke blive helligede ved Christi Fortieniste.

Rom. 3
28.

Hvorfore bør mand da giøre gode Gierninger, hvorfore bør mand leve efter Loven?

Det lærer Lutherus dig i Forklaringen over den Anden Artickel, da hand siger, hvorfor din Herre Christus har igienløst dig fra alle Synder, Døden og Dievelens Bold, som er, paa det at du skal være hans egen, eller gandske, og om du est hans egen, da bør du ikke paa ny igien giøre dig til Satans Tiener med vitterlige Synder: Guds Søn ha-

ver forløst dig fra Synden, men ikke
 fordi at du skulle eller maa synde, han
 haver igienløst dig, paa det at du skulle
 leve under hannem, i hans Rige, og tie
 ne hannem i Hellighed og Retfærdig
 hed, alle dine Livs Dage, hvilket bør for
 staaes først om hans Naades Rige her
 paa Jorden; Det skeer med gode Gier
 ninger, som hand har befalet i Lovene
 i hvor vel at de ere ufuldkomne, og du
 fand ikke gandske giøre ved at du syndes
 og om du gjør saaledes udaf Troen til
 hannem, da skal du ved Troen komme
 til hans Eres Rige, hvor du skal tiene
 hannem ævindeligen i fuldkommen Ret
 færdighed, Uskyldighed og Salighed.

Hvad betyder disse Ord, som staar i bemeldte Lu
 theri Forklaring: Ligevlits som hand og selv
 opstod fra de Døde, lever og reg
 nerer i Ewighed?

Det siger Apostelen Paulus med disse
 Ord: Vi ere begravne med Chri
 sto ved Daaben til Døden, at li
 gesom Kristus er oprenst fra Dø
 de, ved Faderens Herlighed, saa
 skulle vi og vandre i et nyt Levnet,
 det

Rom. 6
 4.

det er, vi bør leve hellige, som hand levede, omendskiont at vi det ikke kunde saa fuldkommelig; Men disse Ord: Lever og regnerer i Ewigheid, de paaminde os, at saa sandelig som Christus er dod for dine Synder, og opstanden dig til Retfærdighed, og indgangen til sin Herlighed, saa skal du og ævindelig leve og regnere med hannem; Jeg vil og sige, at hvo som rettelig troer paa Guds Søn, hand længes efter at gjøre det GUD haver befaleet, og hvo som det ikke forlanger, hand kand være vis paa, at hand haver ikke endda den rette Troe; Derfor skal du gjøre det som er got, ikke alleene til at lade din Troe skinne for Mennisten, men og at gjøre dig selv forsikret om, at du est rettroende; Det kalder Apostelen, at stadfæste sin Udvalgelse; Saa er da Meeningen her paa: At gode Gierninger kand ikke retfærdiggjøre nogen for Gud, thi de ere ufuldkomne, og Synderne ere langt flere end de, men de følge stedse Troen, som alleene gjør retfærdig; Men de onde ere nok til at fordømme, dersom deres Brode ikke bliver borttagen, for medelst Troen.

2 Pet. 2
10.

Kun-

Kunde GUD ikke forlade Menniskens Synden,
om Christus en havde lidt Pine?

Førend jeg svarer dig herpaa, da bør du betragte, at Guds Retfærdighed, Allmægtighed og Visdom er lige det samme, thi i GUD er ingen Forandring, men han har aabenbaret sig for os vanvittige Mennesker med disse Ord: Naade i Skriften, at vi skulle kiende hannem efter den Fornuft, som han haver givet os, for saa vidt, som os kand være nok til Salighed; Derfor svarer jeg paa dette dit Spørsmaal: At Gud kunde ikke forlade Synden, foruden at hans Retfærdighed skulle fyldestgøres, thi om nogen vilde sige, at han kunde gjøre det, den stadfæstede ikke dermed hans Almagt, men nægtede den, saasom den er, som er det samme som Retfærdighed, men saa som hans Godhed og Visdom ere og det samme som Almagt og Retfærdighed, saa tog han dette Raad, som intet Menneske kand begribe, uden oplyst af den Hellig Aand, at lade sin eenbaarne Søn vaatage sig Manddom af Adams Kion, hvor udi alle syndede, thi siger Skriften: Saa elsket

elstede Gud Verden, at hand ud-
 gav sin eenbaarne Søn, paa det
 at alle de, som troe paa hannem,
 ikke skulle fortabes, men have det
 ævige Liv; Og bør du betænke, at om
 Gud havde fundet forlige Verden med
 sig selv paa anden Maade, da havde
 hand ikke ladet sin eenbaarne Søn, i
 hvilken hand havde Behagelighed allee-
 ne, lide saa forfækkelig Pine for sine
 U-venner, som Christus leed for os.

Joh. 3.
16.

Hvorfor var Christi Død saa dyrebar for Gud,
 at de syndige Menniskers Forløsning
 blev ikke paa andre Ma-
 der betalt?

Betænk, at det som det syndige Kiød
 havde fortient, maatte betales med Kiød
 uden Synd, dog paa den Maade, at det
 var kommet af det samme Kiød, som
 havde syndet, Kiød kalder jeg her baa-
 de Siæl og Legeme, ligesom Skriften
 det ofte kalder, saasom Gen. 6. v. 12.
 alt Kiød havde fordærvet sin Ben,
 det er alle Mennisker; nu paatog Christus
 sig Adams Kiød, hvor af Jomfru Ma-
 ria var kommen; Men hans Kiød, det er
 hans Manddom, Liv og Siæl, var uden
 Synd,

Synd, reent og u-besmített, og dog døde
hand for alle sine Brødre, det er alle A-
dams Børn, u-skyldig og hellig.

Var det nok til at fornøne Guds Retfærdig-
hed, at et helligt Menneske skulle
døe for alle syndige?

Ingenlunde, thi ingen kunde fornøne
Guds strenge Retfærdighed, uden Gud,
og derfor paatog hans eenbaarne Søn,
som er en sand GUD, lige i alle Ting
med Faderen og den Hellig Aand, sig
Menneskelig Natur, saa at hand blev
een Person, bestaaende af Guddom og
Manddom, ligesom blotte Mennesker
bestaar af Siæl og Legeme, som tilhobe-
føjede ere een Person, og den samme
Person Christus, leed for alle Verdens
Synder, for at forlige Mennesken med
den hellige Guddoms Tre-Genighed, ja
selv med sig selv; At et helligt Menni-
ske kommen af Adam, haver villig lidt
for Verdens Synder, forarsager, at
Forløsningen tilhører alle dem, som ere
kommen af Adam, og skulle komme dem
til gode, saasom den var betalt af dem;
Men efterdi at Gud leed i samme Per-
son med Manddommen, saa er denne
Be-

Betaling saa dyrebar, at GUD haver taget den for fyldest imod den heele Verdens Synder, at intet Menniske skulde fortæbes, om alle retteligen troede paa Christum: Og her seer du, iblandt andet, at den anden Person i Guddommen er lige med Faderen; Thi uden saa var, saa havde denne Forløsnings Penge ikke opvejet hans Høyhed.

Hvveledes skal mand saa denne fuldkommen Troe paa Christum, som du haver taled om?

Det skal jeg sige dig i efterfølgende Artickel.

Den Tredie Artickel.

Jeg troer paa den Hellig Aand, een hellig allmindelig Kirke eller Meenighed, de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Legemets Opstandelse, og efter dette Liv det ævige Liv.

Du haver sagt, at den Hellig Aand var den Tredie Person i Guddommen; Er ikke Fader og Søn lige saa hellige, og ere de ikke og een Aand?

GUD er een Aand, siger Johanne; Det bør forstaaes om den heele
 Cap. 4.
 24.
 Gud.

Guddoms Tre-Genighed : Det er om een GUD i Tre-Genigheden og tre-ee-nig i Genigheden, men den Tredie Persen i Guddommen kaldes besynderligen Aand, fordi at hand fra all Ewigheid paa u-randsagelig Maade (fremgaar fra Faderen og Sønnen, og kaldes den Hellig Aand) ikke alleene fordi at hand er hellig i sig selv, ligesom Faderen og Sønnen, men formedelst hans Embede, som er at hellige os: Thi ligesom Faderen kaldes Skaber, Sønnen Jagteløser, saa kaldes og den Hellig Aand Helliggjører, thi hand haver helliget os, og daglig helliger alle dem, som have annammet hannem, og ville leedes af hannem.

Swad er det hellige?

Du haver hørt at Mennisken er undfangen og fød i Synden, u-reen og vederstyggelig for GUD, det er, hand er vanhellig, Bredens Barn, og Guds Fiende, da hand fødes til Verden, Riød af Riød; men i Daaben igienfødes vi ved den Hellig Aands Kraft, som sammenfoyes med Vandet, formedelst Ordet, hvormed vi blive døbte, og det gjør, at Mennisken, dødt i Synden, igienfødes

Eph. 2.

Rom. 3.

6. 10.

Joh. 3.

6.

fødes til det Aandelige Liv, og annam-
mer Aandelige Gaver, som ere disse:

I. Fornuften, som af Naturen
ikke kand forstaa de Ting, som høre 1 Cor.

Guds Aand til, den oplyses, saa at 2. 14.
den kand kiende GUD til Salighed.

2. Villien, som er forvendt fra GUD,
bliver omvendt. 3. Arbender hand Tro-
en i os paa Christum, hvorved mand
alleene bliver retfærdig for Gud. Rom.

Dette virker nu den Hellig Aand i Daab-
en, som er u-mueligt for vore naturlige 3. 28.

Kræfter, og derfor siger Lutherus i For-
klaringen: Jeg troer, at jeg ikke af min
egen Styrke eller Fornuft kand troe paa
Christum eller komme til Christum min
Hjerte, men det er den Hellig Aands
Gierning, som haver kaldet mig ved E-
vangelium, oplyst mig med sine Gaver,
og helliggiort mig. Fremdeelis, naar
vi saa ere døbte, fornyer hand os, og op-
vækker den ved Igiensfødelser os givne
Kraft, som hand først indplantede i
Daaben; Hvorom tydeligere bliver talt
i Forklaringen over Daabens Sacra-
mente; Ja, dersom vi end ved vore
Synder taber Igiensfødelser, oplyser,

I

om

ombvender og igiensfoder hand os paa ny ved sit hellige Ord, naar vi ikke modtvilligen imodstaar hans Virkning.

Hvornæd gjør hand det ?

1. Naar hand ved sit Evangelium kalder Mennisker til Salighed, og ved Loven og Evangelium fordriver deres naturlige Mørkhed og Bankundighed, og oplyser dem om sit Bæsen, Billie og Beyen til Salighed, og ydermeere ved Loven virker en sand Anger og Nuelse i dem, at de af Hiertet fortryder deres Synder, og frygter sig for Guds Bredes Trudsel, og kiender sig at have fortient den ævige Død og Fordømmelse.
2. Naar hand husvæler de Hierter, som ere sønderknusede af Syndens Kundskab, og af det at finde til Guds Bredes ved at give dem denne Troe, at Christus haver fortient dem Syndernes Forladelse og det ævige Liv, ved hvilken Troe de bliver retfærdiggjort for Guds Dom.
3. Naar hand gjør os til Guds Boeliggiaa at Gud Fader, Son og Hellig Aand boer i vore Hierter og ydermeere forøger vores aandelige Kundskab, og bøner vores Billie til at gjøre det, som GUD har befalet, og at bedre sit Levnet.

Saa

Saa at naar os noget deslige falder i Tanker, vi da kunde vide, at det er ikke af Naturens Kræfter, men af denne den Hellig Aands helligende Kraft. 4. Naar hand styrker os i Kaarssæt, og hielper vor Skrobelighed, at vi med Taalmodighed og Haab tage imod Guds Røffelse. 5. Naar hand i Medgang demper de onde Lyster i os, at vi ikke vis-vidende gjøre det som Gud imod, og vogter os fra at falde i kiødelig Uagtksomhed. 6. Naar hand virker i os, at vi ere alvorlige i Bønnen, og bede i fuld Tillid om de Ting, som vi fattes, helst i aandelige Sager, og hielper os, til at bede, som ikke vide, hvorom vi skulle bede, og derforuden beder hand for os med usigelig Suk, som Paulus vidner. Og i alt dette bestaar den Hellig Aands Helligelse, hvor med hand leeder os til den sande u-synlige Christelige Kirke, som alleene er de Helliges Samfund, det er de ret-troende Guds Børns. Gud Fader haver skabt os, Guds Son haver igienløst os, men vi vare forgiveves skabte og igienløste, om ikke den Hellig Aand havde helliget os. I Christi Død og

Rom. 8
26.

Pine er os alt det bereed, som vi havde
 fornøden til Iagienløsning; Men det
 Liggendesæ var skiult, om ikke den Hellig
 Aand havde oplyst os til at kiende han-
 nem til Nytte; Derfor sagde Frelseren
 til sine Disciple: Det er eder gavn-
 ligt at jeg gaar til Faderen, thi om
 jeg ikke gaar til Faderen, da kom-
 mer Talsmanden ikke til eder, men
 Joh. 16. 7. naar hand kommer, da skal hand
 lede eder i all Sandhed. Deraf seer
 du, at Christus har seet, at vi havde den
 Hellig Aand behov, omendskiønt at
 hand betalte Forløsnings-Pengen for
 os: Saaledes er Guds Beskikkelse om
 vor Salighed, hvilket vi ikke fuldkom-
 melig forstaa, men bør dog troe det, som
 os er aabenbaret derom i Skriften.

Hvorføre siges der i denne Artikel: Jeg troer
 en Christen Kirke?

Den Christen Kirke, som her tales
 om, er de ret-troende Guds Børns Sam-
 fund, som troe paa Gud Fader, Son og
 den Hellig Aand, med sliq Troe, som jeg
 dig før haver sagt; Men den nævnes
 denne Artikel, fordi at du skal bestyrke
 dit

din Troe ved, at du est indtagen i Guds Christenhed, ved den Hellig Aands Hel- ligelse, og kand derforre være vis paa din Salighed, naar du døer.

Er da alle de Christne eller i den Christen Kirke, som ere døbte, Kunde Budordene, og troe det som du haver sagt om disse Tre Per- soner i Gnddommen?

Det er langt fra. Der ere mange, som kaldes Christne, fordi de døbte ere, men modstaar dog den Hellig Aand, som dem blev givet i Daaben, og lade hannem ikke raade med sig udi at bruge Guds Ord, og dempe Riødets Lyster, som ere Synder og Laster, Gierighed, Alvind, Hoffærdighed, Bagtalelse, Løgn og alt det, som er imod Guds Villie, og du ha- ver hørt opreigne i Budordene; Der- fore er ikke med disse Ord: Christen Kir- ke, meent et Sogn, et Herred, et Land, som kalder sig at troe paa Christum, men alle Guds Børn, som rettelig troe paa hannem, i hvor helst de ere i Verden, omendskiont at den eene ikke kiender den anden, eller veed af den anden. Dette er den Christen Kirke, som der tales om i denne Artikkel, men ikke den heele Al-

mue, som du seer for dine Øyen, og kalder sig Christne.

Hvad er dette: De Helliges Samfund?

Det er intet andet end Forklaring over disse Ord: Christen Kirke. De Helliges Samfund er deres Selskab, som rettelig troe paa GUD, giøre hans Bud, elske hannem, og troe paa Christum, som før er sagt. Den samme Christen Kirke, som den Hellig Aand kalder, forsamler, i hvor den er i Verden, og opholder i den rette Troe til Jesum Christum, som Lutherus siger i Forklaringen over denne Artikkel.

Hvorledes kand jeg kiende dem, som ere i samme Huus, Sogn og Land, som jeg, om de have den Hellig Aand eller en?

Matth
7. 16.

Christus sagde: Paa deres Frugter skulle I kiende dem, det er, af det, som de giøre og tale, thi et Menneske kand ikke komme videre; Men bekymre dig ikke saa meget om andre, see heller til, at du kand selv være i den Christen Kirke og deris Samfund, som jeg før har talt om, det kand du altid lære.

Hvorledes bør jeg vide, at jeg er i den Christen Kirke, eller de Helliges Samfund?

Dis.

Disse ere Tegn dertil : 1. Om du elsker GUD og hans Ord, og har Lust til at høre det. 2. Om du glæder dig ved, at dine Synder straffes af hvem det end kunde være ; Om du længes efter at føre et bedre Levnet, end du tilforn har ført. 3. Om du ikke reigner dig det til Fortieniste, som du kunde synes at have gjort got, og foragter alle dine Sierninger, i hvor gode de end kunde agtes af Mennisten. 4. Om du ikke reigner det for smaa Synder, som holdes almindelig, og overvejer daglig dit Levnet imod Guds Bud, og beslitter dig paa at forbedre det som er forseeet. 5. Om du forlader dine U-venner af Hiertet, og beholder ingen Brede hos dig for at hævne dig over dem, om du kunde.

Jeg troer Syndernes Forladelse,
hvad er det ?

Det er : At eftersom Christus haver lidt Pine for dig, og den Hellig Aand saaledes haver oplyst dig, at du kiender Synden og fortryder den, saa veed du og at dine Synder ere forladne, naar du troer paa Christum ; Men med det samme bør du forlade din Næste alt det som hand haver gjort dig imod, om du

vilt være vis paa din Troe, ved hvilken du faaer Syndernes Forladelse hos GUD.

Dette er tungt.

Det maa du dog giøre, om du vil have det ævige Liv; thi Syndernes Forladelse maa først skee, og derfor siges i denne Artikkel: Jeg troer Syndernes Forladelse og det ævige Liv.

Rand mand da ikke faa det ævige Liv, uden mand forlader dem, som haver gjort os alt
Dut i mod?

Ingenlunde.

Viis mig det af det Guds Ord, som du
faa ofte taler om?

Det skal skee i Forklaringen over den Femte Bøn i Fader Vor.

Forklar mig disse Ord: Jeg troer Legemens Opstandelse?

Legemens Opstandelse skeer paa yderste Dag, naar den Herre Jesus kommer i Himmelens Skyer, til at dømme de Levende og de Døde; Men de som da leve paa Jorden, skulle snarlig blive forvandlede, som Paulus vidner:

1 Cor.
15. 51.

De som leve, og som overblive, skulle oprykkes tillige med de Opstand-

stand-

standne fra de Døde, i Skyerne,
 at møde Herren i Lusten, som ef-
 ter Manddommen haver faaet
 Magt af Gud til at holde Dom
 over alt Kiød, det er alle Mennisker,
 da skulle de, som have troed paa Guds
 Søn, ved Jesu Christi Fortienestes
 Kraft, opstaa til ævig Glæde, og siden
 blive hos Gud ævindelig; Men de U-
 gudelige og Bantroe til ævig Fordøm-
 melse, og pines ævindelig med Dievelen
 og alle hans Aander.

1 Thes.
 4. 17.

Joh. 5.
 27.

Joh. 8.
 29.

Skal de samme Legemer, som døde, opstaa?

Ja, sandelig de selv samme; Thi vi
 skulle alle stilles frem for Her-
 rens Domstoel, siger Apostelen, og
 det er ret vist for Gud, at det samme
 Legem, som Menniskten døde udi, og den
 samme Siæl, som syndede eller gjorde
 got, skal derefter dømmes.

Rom.
 14. 10.

2 Cor.
 5. 10.

Nu siger du, at ingen bliver salig for
 sine gode Gierninger?

Det er sandt; Men for Guds Dom
 agtes de for at have giort alt Got, som
 have troed paa Christum, og i den Troe
 ere bortdøde af Verden: Thi deris Syn-

der forlades ved hans Fortieneste, og om de have giort noget Got, i hvor vel at det er u-fuldkommet, da fuldkommes det for medelst den samme Christi Fortieneste.

Nu hører jeg dog, at mand skal gjøre Reigning for hvert u-nyttigt Ord i Dommen, hvor fand da blive salig?

Det er sandt; Men naar jeg skal gjøre Reigning for Ord og Gierninger i Dommen, og bliver tilspurt: Haver du frygtet og elsket GUD, saaledes som du burde? haver du ikke taget hans Navn forfængeligt? haver du helligholdet hans Hviledage? og saa fremdelis; Da maa jeg svare: Jeg haver intet giort af det, som Gud haver befalet, saaledes som jeg burde, men tvert imod, det som han haver forbudet, men jeg haver troed paa hannem, som har giort Loven fyldest, og med sin Fortieneste giort mig retfærdig, som var u-retfærdig, og da skal den Undskylding fuldkommen gielde for Guds Dom.

Svareledes er det mueligt, at de døde Menniskers Legemer, som blive Fiskene, (som igien spises af Menniskene) og Dyrene til Føde; Eller naar et Menniske æder det andet, at de samme fand igien opstaa?

Det

Det som er u mueligt for Men-
nifken, det er mueligt for GUD.

Matth
19, 26.

Hvorledes var det mueligt, at Gud kunde skabe alle Ting af intet, og du troer det dog, saa som Gud haver sagt det i Skriften; hvorforre skulle du ikke troe det andet, som GUD ligeledes i samme Skrift haver aabenbaret. Og om nogen synes u mueligt, at de døde Legemer skulle opstaa, da kand hand vende sig til Naturen selv, hvorledes HERRen forandrer de synlige Ting, som mand kand fornemme, saa at somme blive til intet for vore Øyen, og dog varer og vedligeholdes den Ting, som de vare giort af, ellers maatte Verden blive tom, om det forgik og blev til intet, som de Ting vare giorte af, som vi see ødelegges; Saasom Vandet, naar det tørres, Jorden, naar den blæser bort og forgaar, men hvordan bliver af, eller hvad der bliver af, det veed hand alleene, som haver skabt Naturen; Hvorfore skulle hand da fattes Wiisdom til at kiende, hvad der bliver af Menniskens Legem, eller Magt til at forsamle det igien, og at stille enhvers Legeme fra andre Ting, hvorudi hand
har

1 Cor.
15.36.

har boed indtil Opstandelsens Tid. Paulus haver et herligt Exempel her paa, da hand siger: Du Daare, det som du saaer, bliver ikke levende giort, uden det doer, i hvilke Ord hand ikke meener de Dødes Opstandelse er Sæden aldeeles liig, men hand beviiser, at noget deslige er i Tingenes Natur; Og dette Exempel er meget herligt, da Kornet ikkun saaes, og raadner i Jorden, indtil Forraadnelsen bliver til en anden Opstandelse med langt meere Frugt, end da blev saaed, og den, som det havde aldrig hørt, skulle ikke mindre forundre sig derover, end over de Dødes Opstandelse, og er der mange deslige Ting i Naturen; Men saa som det skeer daglig for vore Øyen, saa holde vi det ikke for noget Under, i hvor vel at vi ikke vide eller forstaar dets Beskaffenhed; Men saa som vi have ikke seed nogen opstaa, saa holde somme det underligt; Men jeg vil sige: Det er ikke større underlig Gierning, at opvække de Døde, end at lade et Menneske fødes af et andet. Til Slutning, er det en stor Daarlighed af Christne Mennisker at twisle om Opstandelsen, da

da de troe at Christus er opstanden, og
 haver opvakt Døde i sine Kiøds Dage;
 Og om den, som det ikke troer, vil jeg sige
 med Paulo: Alt hand er endnu i sine
 Synder.

I Cor.
 15. 17.

Hvorfore tales der om det øvige Liv i denne
 Troens Artikel?

Fordi vor Salighed fuldkommes ved
 den Hellig Aands Kraft og Gierninger;
 Forgivelses vare vi skabte, om vi ikke vare
 igienløste, som før er sagt, og forgivelses
 igienløste, om vi ikke vare helligede ved
 Herrens Aand, som Christus sendte os
 fra sin Fader, til at leede os i all Sand-
 hed: Det er at lære os at kiende Gud vor
 Skaber, Jesum Christum vor Frelser,
 og hannem selv, som er vor Helliggjører
 og Trøster, og vor Talsmand hos Fade-
 ren. Denne vor Saligheds Fuldkom-
 melse udretter den Hellig Aand dermed,
 at hand igienføder os i Daaben, hvor
 vi tages i Forlig med GUD, ophlyser os,
 virker Bodfærdighed, Troen, og Længsel
 efter gode Gierninger i os, og saaledes
 leeder hand os til de Helliges Samfund
 her i Livet, som er den sande Christen
 Kirke, og naar vi heden fare, samler hand
 os

os til den seyerrige Kirke i Himmelen, som er det ævige Liv, som der blev talt om i denne Artikkel, hvilken alle Mennesker bør troe og forvente, i hvor meget Ont de end kunde lide i denne Verden; og tage sig vare at bedrøve den Hellig Aand med Bantroe, U-agtsomhed eller onde Gierninger, paa det at de ikke skulde forlore dette Liv, som dem er forhvervet med Guds Søns Blod, og hvor om Guds Aand forsikrer alle dem, som ikke staa hannem imod.

Hvorledes er dette ævige Liv?

Det er en saa u-begribelig og u-udsigelig Salighed, at det ingen syndig Tunge kand udsige, og ingen Tanke indbilde sig, at derved er noget at ligne; thi siger Paulus: Alt intet Øye har seet, og intet Øre hørt, og det er en opkommen i nogen Menneskes Hjer-
 te, hvad Gud haver bereed dem, som hannem elske. Og hand som var-
 undrykt i den tredie Himmel, siger: Alt
 hand horte der u-sigelige Ord, som
 ingen Menneske kand udsige; Og
 Peder kalder det en u-udsigelig Glæde.

Og

1 Cor.
2. 9.

2 Cor.
12. 4.

Og med et Ord at sige: Om denne Her-
 lighedss Boelig bliver ikke paa anden
 Maade talt, end med de Ord, som den
 Hellig Aand selv har lagt i Propheter-
 nes og Apostlernes Munde, som er: At
 vi skulle see GUD Ansigt til An-
 sigt; Vi skulle blive Englene lige,
 og lig danne ved Jesu Christi
 aerefulde Legeme; Vi skulle skin-
 ne som Solen i vor Faders Rige;
 Der skal ingen Bidsfarelse være i For-
 standen, men vi skulle kiende, saa som vi
 ere kiendte; Men Villien skal blive
 gandske hellig, og ikke have Lyst til an-
 det, end at glæde sig i GUD, og forlyste
 sig i hans Herlighed, thi Paulus siger
 om Christi Brud, som skal blive hans
 seerrige Christenhed i Himmelen; At
 den er herlig, og har ingen Smit-
 te eller Rynke, eller noget deslige.
 Med et Ord at sige: Om een havde
 all Verdslig Medgang, og kunde hver
 Dag have alt det som hand vilde ønske
 sig, da var det Modgang at reigne i-
 mod denne overmaade vigtig Her-
 lighed, hvilket kand fornemmes af dem,
 som

1 Cor.
 13. 12.
 Matth.
 22. 30.
 Phil. 3
 21.
 Matth
 13. 43.

Eph. 5.
 27.

2 Cor.
 4. 17.

som have forladt all timelig Rigdom
og taalt de grueligste Plager, i Haad
om at nyde den; Thi om Fængslet
saaledes, hvorledes skulle da Riget være

Hvorledes kand jeg blive deelagtig i den-
ne Salighed?

1 Joh. 27. 30. Paa den Maade, som før er sagt
at du troer paa GUD, og ved
hand udsendte Jesum Christum
og lader dig regiere af den Hellig Mand
til at gjøre det som Gud i Loven har be-
falet, saaviit dig mueligt være kand.

Hvorledes kand jeg det gjøre, da jeg er til-
bønelig til alt det Onde?

Joh. 15. 5. Det kand du gjøre med idelig Læren-
sel, og alvorlig ivrig Bøn til GUD
thi uden haanem formaar du intet

Hvorledes skal jeg da bede?

Juc. 11. 2. Det lærer dig ingen saa vel, som Je-
sus, din Frelser, med den Bøn, som han
lærdte sine Disciple at bede med, som du
kand, og kaldes HERRENS BØN,
hvor udi alt det er indsluttet, som vi ha-
ve fornøden at bede GUD om, baade
paa Siælens og Legemens Begne.

Jeg forstaar ikke denne Bøn, forklar mig den?

Det skal jeg gjøre, saaviit som jeg rette-
lig veed af Guds Ord?

Læs den da?

Fader vor, du som est i Himme-
len, helligt worde dit Ravn, til-
komme dit Rige, skee din Willie,
som i Himmelen, saa og paa Jor-
den, giv os i Dag vort daglige
Brod, og forlad os vor Skyld,
som vi forlade vore Skyldener,
og leed os ikke i Fristelse, men frel-
se os fra det Onde.

Udi de tvende foregaaende Parter i
den Christelige Lærdom, haver du hørt
af Bud-Ordene, hvad du skulle gjøre, og
af de Tre Troens Artikler, hvad du skalt
troe; Men saasom ingen kand fuldkom-
meligen holde Budordene, formedelst
Legemets Skrøbelighed, og Dievelen
søger Dag og Nat at sticke Or-
det af vore Hierter, saa at vi ikke
skulle troe og blive salige, og der-
foruden er Verden, som er Satans Tie-
ner, og forretter Satans Tieneste i at
fordærve vor Salighed paa alle Maa-
er, med onde Exempler, Svig og Be-
dragerie; og vores af Synden fordær-

Luc. 8.
12.

R

vede

vede Natur er henbøyet til alt det On-
de, da er det vist, at vi ingenlunde kunde
gøre denne saa sterke og trædske U-ven-
nogen Modstand, uden vi faaer Kraft
af det Høye, formedelst Jesum Chri-
stum, som haver overvundet Verden, og
domt og udkastet Verdens Første, thi
er det os fornøden og u-misteligt stedse
i Bonnen at trettes med Gud, at hand
vil være kraftig i vor Skrøbelighed, saa
at vi kunde gøre Modstand, og beholde
Seyer; Men saasom et hvert Menni-
ske ikke betænker, hvor u-mistelig Bon-
nen er, saa vil jeg med faae Ord viise,
hvad der skal skærpe os til at bruge den
flittelig.

Sig mig, hvad er da det Fornemteste?

I. Det eene haver jeg alt sagt i den
næste Artikkel, som er, at det er u-mue-
ligt at imodstaa Dievelen, Riødet og
Verden, uden Bonnen. 2. Det andet
er, at GUD har selv befalt at bede sig,
som mange Steder udi Skriften fand
læses, thi at bede, det er, at paakalde
Guds Navn; og derfor er Bonnen en
Artikkel af den Guds Navns Dyrkelse,
som os er befalet i den første Tavle-
Budordene, saa at den som forsømmer
den/

den, hand synder storlig derimod, og det
 tvert imod sig selv; thi hand berøver sig
 de herlige Gaver, som Gud ellers skulle
 forleene hannem: Derfor skal du ikke
 lade nogen Ting forhindre dig fra at
 bede, og ikke dine egne Synder, i hvor
 store de end ere; thi hand haver befalet
 alle at tilbede sig, og sagt uden Forstikæl,
 at hvem der kommer til hannem, Joh. 6.
 den vil hand ikke udfaste fra sig: 37.
 Og du kand ikke komme til hannem uden
 med en ydmyg og bødferdig Bøn: Og
 dis syndigere som du finder dig at være,
 dis meere haver du fornøden at bede:
 Thi hos hannem alleene er Syndernes
 Forladelse, hvor om endog alle Hellig- Psalm:
 ge have fornøden at bede ham. 3. 6.
 Peder og Paulus vare meget helligere
 end du, men Guds Bud ere lige saa hel-
 lige for dig, som for dem; Og Gud an-
 seer ikke Menniskens Hellighed i Bøn-
 nen, men sine Bud og Christi Fortiene-
 ste, i hvis Navn baade de Metferdige
 og Syndige maa bede, om de skulle blive
 bønhørte; derfor skal du ikke agte din
 Bøn ringe, naar den kommer af et tro
 Hierte og en brændende Aand, ikke for-

psal.
50. 15.

2 Cor.
12. 9.

Rom. 8
26.

medelst nogen din Fortieneste, thi den er ingen her udi, meere end naar du gjør Almisse eller andre gode Gierninger, som Gud haver befalet, men fordi at Gud haver befalet dig at bede og dyrke hannem med Bønnen, som disse Davids Ord klarlig vidner: Paakald mig i din Nød, og jeg vil hønhøre dig, og du skal prise mig; derfor maa du forvist vide, at Gud haver ikke befalet dig noget, at det jo bliver dig til Synd, om du det foragter, men til Retfærdighed, om du gjør det i Troen, og af Lydighed til GUD; Og om Troen er svag og Aanden ikke saa ivrig som du vilde, da lad dig nøye med hans Raade, hans Kraft fuldkommes i Skrobelighed; Og derforuden siger Paulus os: At Aanden, det er den Hellig Aand, kommer vor Skrobelighed til Hielp, og beder for os med usigelige Suk; Derfor maa du, i Kraft af dette Budord, frimodig fremkomme for GUD i Christi Fortienestes Navn, til at bede om alt det som du fattes, og ikke er imod Guds Villie, ikke

ikke tviflende; Thi havde hand ikke villet bønhøre dig, da havde hand ikke befalet dig at bede. 3. Det tredie, som skal komme os til at bede, er Guds Forjættelse, som hand siger: **Paakald mig i Nødens Tid, og jeg skal frelse dig, og Nødens Tid er hver Dag; Thi vi ere aldrig sikkere for vore U-venner, og Christus siger: Beder, og I skulle faae.** Slige Forjættelser ere uden Ende i den Hellige Skrift: Skulle jeg da saaledes hade mig selv og min Siæl, at jeg ikke skulle legge all Gliid paa, at bede hannem om det som jeg har behov, baa- de i Mandelige og Legemlige Maade, som jeg veed, at der er saa mægtig, at hand kand give mig alle Ting, saa viis, at hand veed, hvad mig er best, saa tryk i sine Ord, at før skulle Himmel og Jord forgaae, end et Ord skulle slaa feyl; thi hand er tro, hand kand ikke nægte sig selv, og hand er saa riig af Godhed, at hand haver lovet, at hvad jeg beder om, det vil hand bønhøre. Troer du nu ikke disse Guds Forjættelser, da maa du være forsikret paa, at ligesom

Jac. 1.
6.

Psal.
50. 1.

Matth
8. 7.

Joh.
16. 23.

at du gjør stor Synd i det, at du ikke beder, saa gjør du hannem endnu større U-ret i det, at du ikke troer det som hand har lovet, saasom hand siger, at hand vil bønhøre dig, og du tillegger hannem Løgn med din Bantroe.

Men ved jeg ikke, hvorledes jeg skal bede, som jeg før sagde dig?

Jeg haver og før sagt dig, at ingen lærer dig det saa vel som Christus, i Herrens Bøn, og det maa meest styrke dig i Troen om Bønhørelse, at hand forud haver lagt dig Ordene i Munden, hvorledes du skal bede; Saa at naar du læser denne Bøn med god Forstand, og med et Hierte som troer, og Lydighed imod GUD, da kand din Samvittighed aldrig tvivle om, at du jo haver rettelig bedet; Den som vil bede, hand skal vide, hvem hand beder, det er sagt med disse Ord: Fader vor, du som est i Himmelen. Hand skal kiende sin Nød og Angst, og sin Tarf i det, som hand beder om, saa at hand kand blive ivrig i Bønnen; thi ingen beder for Allvor, som ikke kiender, hvor meget det er ham angelegen, som hand beder om; Men paa alt dette paa-

min:

minder dig H Errens Bøn, og du har ingen anden Lære-Mester fornøden, til at bede ydmygelig, end den, om du den ret betragter. Den som vil bede om noget, bør nævne den Ting, som hand beder om; Thi i hvor vel at GUD best veed, hvad vi have fornøden, saa vil hand dog lade sig dyrke dermed, at vi kiende vor Nød, ellers kiende vi hannem ikke for vor Nødhielper, og at vi nævne det som os brister, ellers give vi ikke vor Lary tilkiende.

Saa som jeg har vel fornøden at forstaa denne Bøn, saa beder jeg dig, at forklare mig den?

Jeg vil først tale om Fortalen, som lyder saaledes: Fader vor, du som est i Himmelen.

Hvad er der at betraate i disse Ord?

Først, at dette Ord, Fader, bemærker den heele Guddoms Tre-Genighed, Fader, Son og Hellig Aand; Saa som det bemærker, Deut. 32. v. 6. da Moses siger: Er hand ikke din Fader, som haver bragt dig tilveie, den som gjorde og bereede dig; Og Esaias siger: Du H Erre er vor Fader og vor

Cap. 4.
16.

Frelser. Dette Navn tilhører og med
 rette enhver Guddoms Person i sær:
 Om Gud Fader siger det sig selv, saasom
 den HERRE JESUS kalder hannem sin
 Fader; Men Esaias kalder Christum,
 Cap. 6. den ævige Fader og Freds Første,
 og Cap. 8. v. 18. siger hand under Chri-
 sti Person: See mig og de Børn,
 Hebr. 2 som HERREN haver givet mig;
 13. Hvilke Ord Paulus udtyder paa Chri-
 stum: Og om vi ere hans Børn, da si-
 ger det sig selv, at hand er vor Fader.
 Den Hellig Aand er og vor Fader, saa-
 som hand haver igienfød os i Daaben,
 saa er hand og vor Fader. Denne Be-
 tænkning nytter dertil, at naar vi frem-
 komme for GUD i vor Bede-Sted, da
 skulle vi staa for den ærefulde og for-
 færdelig store Guddoms Høyheds Ans-
 igt, som dog er saa naadig, at vil kaldes
 vor Fader, og vil være os barm-
 hjertig, ligesom en Fader forbar-
 mer sig over sine Børn, hvilket i-
 blant andet styrker os om Bønherelsen:
 Thi om vi, som ere onde, kunde give vo-
 re Børn gode Gaver, hvorfor skulle
 den

den Himmelske Fader ikke give dem den Hellig Aand, som bede ham derom: Og om hand vil give os den Hellig Aand, fordi at hand er vor Fader, hvorfor skulle hand da ikke give os alle Ting med hannem. Med et Ord at sige; Efter- som hand haver befalet os at kalde Gud Fader i Bønen, da er det vist, at hand vil forsørge os baade aandelig og legemlig, saa længe vi ere hans Børn, og ikke med Ulydighed og Haardnackenhed bryde os denne Børne-Ret fra, ligesom en Fader forsørger det Barn, som hand kiender sig ved, og om vi med dette trøstelige Fader Navn ikkun sukede til den første Person i Guddommen, saa falder det dog hen paa det samme Sted; thi Faderen og Sønnen er et, og den Hellig Aand udgaar fra dem begge, og disse Tre ere Et, som Johannes vidner; Saa at den, som tilbeder Faderen, hand tilbeder Sønnen og den Hellig Aand: Dog skal du altid, naar du beder med denne Bøn, lade dine Tanker være til alle Tre; Du fand en heller andet, thi hvorleds vil du komme frem for GUD, uden i Jesu Navn, som haver sagt: Hvad I

Joh.
17. 30.

1 Joh.
3. 9.

Joh.
16. 23.

bede Faderen om i mit Navn, det skal hand give eder; og hvorledes vil du værdelig bede, uden den Hellig Aand

Rom.
8. 26.

styrker din Skøbelighed, og beder for dig med usigelig Suk, som Paulus siger, saasom ingen kand

I Cor.
16. 3.

falde Jesum en H Erre, uden ved den Hellig Aand, det er, at kiende hannem for sin H Erre, som har skabt, igienløst og frelst hannem, saa at hand i hans Navn kand ved Arvedeelens Pant, det er Guds Sons Aand, kaldes

Rom.
8. 15.

Abba, det er Fader. Vilde mand dette betragte, saa skulde ikke saa mange hastig og uden Agtsomhed læse H Errens Bøn, og gjøre den beste Guds Tieneste, som er Bønnen, til en forskrækkelig stor Synd, formedelst U-agtsomhed og forfængelige Tanker.

Hvorfor siges i denne Artikkel: Fader vor?

Dette lidet Ord, Vor, er ikke sat her forgiæves; Thi i. paaminder det os om den Christen Kiærlighed, som ikke lidet udviiser sig derudi, at naar jeg beder for mig, da beder jeg og for alle andre, ikke alleeneste Venner og Slægt, men

[end]

end og for mine U-venner, og er denne
 Grindring nødvendig; Thi jeg maa vide
 at jeg ikke bliver bønhørt, uden jeg un-
 der alle Mennisker af Hiertet alt det,
 som jeg beder for mig selv i denne Bøn,
 og derfor staar der siden i Bønnen:
 Giv os i Dag vort daglige Brød; For-
 lad os vor Skyld, leed os ikke i Fristel-
 se, men frels os fra det Onde. Og ef-
 terdi at Gud vil, at den heele Christen-
 hed, det er: alle de Helliges Samfund,
 skal bede i een Aand, saa er Bønnen skik-
 ket derefter med dette Ord, Bor; Thi
 om Gud vil bønhøre To eller Tre,
 hvorforsom skulde hand ikke meget snarere
 høre den gandske Christen Meenigheds
 Bønner. I. Denne Bøn læse baade de,
 som have tient Gud vel, og de andre,
 som have gjort ham meest imod, og dog
 fortryder deris onde Gierninger; Men
 dette Ord, Bor, udviiser, at Bønnen er
 gjort for alle, for de Hellige, som saa kal-
 des imod de andre, paa det de ikke skulle
 hofmode sig, men for de grove Syndere,
 paa det at de ikke skulle fortvifle om
 Guds Naade; thi Bønnen er gjort for
 alle, saasom alle have Guds Naade be-
 hov, lige saa vel som alle skulle nyde den,
 som

Matth
 8. 19.
 20.

som gjør Bod og ville aflade Synden; Og naar jeg beder for alle, saa beder jeg for mig selv; Men haver jeg noget særdeles at bede for mig selv, enten det er Vandeligt eller Legemligt, da maa jeg saaledes fremføre det for Gud, i hvorvel at det er indsluttet i denne Artikkel.

Hvad betyder disse Ord: Du som est
i Himmelen?

De paaminde os at gjøre Forstkiel mellem GUD, som er en Fader over alt det som kaldes Børn baade i Himmelen og paa Jorden, og Jordiske Fædre; Hvortil Christus selv har givet os Anledning, da hand siger: I skulle ingen kalde eders Fader, paa Jorden, thi een er eders Fader, som er i Himmelen. Men dette Ord, Himmelen, betyder ikke den synlige Himmel, som vi see, men det betyder Guds Geres-Throne. Hand er ikke indelukt paa noget Sted, saasom skabte Ting, men hand er allevegne, hand er lige saavel fuldkommen i det mindste Sands Korn, som hand opfylder Himmel og Jord. Hand er end og uden for Verden, saa hand kand, om hand vil, gjøre u-tal-
lige

Joh. 3.
15.

Matth
2. 9.
conf.
Mal. 1.
6.

lige Tusende Verdener, foruden denne Verden; Hand er ikke langt fra eenhver af os; thi i hannem leve vi, røres vi, og i hannem ere vi. Derfor betyder dette: At den vor Fader, som vi bede, hand er allmægtig, allviis, og allevegne nærværende, og regierer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden, saasom David siger: **Vor Gud er i Himmelen, og gjør hvad hand vil:** Og saasom det Ord, Fader, paaminder os om hans Faderlige Godhed, at hand vil hielppe os, naar vi bede hannem, saa paaminder og disse Ord: Du som est i Himmelen, alle dem, som bede denne Bøn, om hans Allmægtighed og Guddommelig Forsyn, at hand kand hielppe os i alt det, som vi behøve; Thi for hannem er ingen Ting umuelig, saa og bekiende vi hermed, at ingen veed saa vel hvad os nytter, eller seer saa vel paa vort Beste, som hand.

Act. 17
27.28.Psalm:
119.3.

Haver Christus da indsluttet alt det i denne Bøn, som vi have behov at bede om, saa at vi har en flere Bønner behov?

Det er altsammen indsluttet derudi, omendskiont at det er ikke alt nævnet ved **Navn**

Matth
6.7.

Navn, Herren siger, førend hand lærde
te Disciplene denne Bøn; Naar I bede,
da skulle I ikke bruge orkesløse
Orde, som Hedninge, thi de meene,
at de blive bønhorste, naar de
bruge mange Ord; Hvor Frelseren
ikke meener lange Bønner; thi baad
hand og hans Disciple vare ofte i Bøn-
nen længe, og hand sagde dem Signelser
om Enken og den u-retfærdige Dom-
mer, paa det at de skulle idelig bede, saa

Cap 18
1.

som Lucas siger, men hand meente man-
ge u-nyttige Ord, og Mundbrugen, om
de Ting, som ikke tiener os, og ikke er
GUD til Ære, hvilke end og de vanvittige
Hedninger have givet agt paa, det
om taler Jacob, sigende: I bede om

Cap. 4.
3.

saadanne, fordi I bede ilde, at I
kunde fordøye det i eders Bellyst

Matth
6.9.

Og derfor siger Christus: Men I
skulle bede saaledes, det er, paa den
Maade, og om de Ting, som kand hen-
føres til denne Bøn: Hvorudi nævne
Hoved-Meeningen paa alt det I kund
bede om; dog skulle vi ingenslunde for-
agte de Bønners Form, som enten er

udi Skriften; thi Frelseren tog selv sin sidste Bøn af den 31. Davids Psalme; eller dem som ere sammensat af viise og gudsfrygtige Mænd, til at bede Morgen og Aften, og i adskillige Tilfælde; Thi Johannes lærde og sine Disciple at bede; Saa ere og de Bønner GUD best behagelige, som vor Nød og Angist tvinger ud af vore Hjerter, naar de ere bygte paa Guds Ord.

Enc. II
I.

Den første Bøn lyder saaledes.

Helligt worde Dit Navn.

Hvad bemærker nu dette Ord: Dit Navn, i den første Bøn?

Guds Navn er baade hans Ord og alt det, som derudi læres: Om den Guddommelige Børelse, og Personerne i Guddommen; Om hans Sierninger, og det, som allmindelig kaldes Egenskab, som er, hans Allmægtighed, u-randsagelige Viisdom, Retfærdighed, Godhed, Nærværelse allevegne, hans Barmhertighed, Saalmodighed, og alt det, som GUD om sig udi Skriften haver aabenbaret, og ville lade Mennesken forstaa, sig til'ære, og dem til timelig og ævig Salighed, alt dette forstaaes under det Ord, Guds Navn.

Er

Er ikke Guds Navn helligt i sig selv? hvorfor skal mand da bede, at det maa blive helligt?

Guds Navn er vel helligt i sig selv, som Lutherus siger, saa ingen kand legge noget dertil, eller tage noget derfra: Om heele Verden bespottes Gud, da er hand dog lige hellig, lige salig, og lige ærefuld; Men vi bede i denne Bøn: At det maa vorde helligt iblant os, og helliges af os.

Hvad er det at hellige?

Det er at giøre og holde herligt; Derfor bør du betænke, at vi bede i denne Bøn, at Guds Navn maa helliges paa tvende Maader iblant os, først at hand ville giøre sig selv priselig i os og iblant os: Og for det andet, at vi kunde holde hannem priselig, det er: hædre, love og prise hannem, med Hierte, Mund og Gierninger.

Hvorledes helliger eller lover GUD sig i os, og iblant os?

Det giør hand, ikke alleene, naar hand lader sit Ord prædiktes reent og klart; hvorudi vi kunde kiende, hvor herlig, retfærdig, allmægtig og god-rig hand og hans Navn er, og borttager os ikke denne dyrebare Skat, som er det forfærdeligste

ligste Guds Brede's Tegn, som hand selv vidner ved Propheten, da hand siger, at hand vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger af Vin og Brød, men af sit Ord; Men og fornemmelig, naar hand lader sig see at være saaledes, som hand haver aabenbaret sig i sit hellige Ord; Thi saa siger Skriften, at GUD helliger sig og sit Navn, naar hand klarlig lader see, enten Retfærdighed, Magt eller hans Godhed: Da HERren straffede Aarons Børn, Nadab og Abihu, da siger hand; Jeg skal helliggøres i dem, som kommer til mig. Og hos Esaiam, efter at hand havde trued Jøderne med sin Brede, siger hand saaledes: HERren skal op hønes i Dommen, og den Hellige skal helliggøres i Retfærdighed, og hos Ezechielem siger hand om sin Godhed imod Juda: Ikke for eders skyld, men for mit hellige Navns skyld, vil jeg det gjøre, at Folket skal vide, at jeg er HERren, naar jeg bliver helliget i eder, ved dem.

Amos
8. 11.

Lev. 10
3.

Cap. 5.
16.

Cap. 36
22. 23.

Q

For

For det tredie helliger GUD sig selv i os, naar hand virker Helligheden i os, ikke alleene med at tilreigne os Christi Fortieneste, hvorved vi alle reignes hellige, naar vi troe, at Synderne blive os derved forladne: Men end og virker hand i os et helligt Levnet, gudelige Tanker og Bevægelser i Hiertet, hvoraf de Ord og Gierninger fremkomme, som ere Gud behagelige, af dem, som ere i hans Benskab, omendskiont de ere u-fuldkomne; Og det gior hand ved den Hellig Aand, som os forleenes i Daaben, og saa vedholder og formeerer dette daglig, paa det at hans Navn ikke skal blive u-reent og vanhelliget i os og iblant os.

Hvorledes kunde vi Mennesker hellige
GUDs Navn?

Det skeer paa tvende Maader: Først naar vi imodtage og samtykke den sande og reene Guds Ords Kundskab, saasom den er aabenbaret i Skriften, og der udfra rettelig uddragen og os sat af Guds Ords Tienere, som bør underviise os i Ordet, og ikke alleene annamme den, og troe alt det, som der udi af GUD bliver sagt, men end og bevare det i gode og frugtbare Hiertes, elske og holde det i

Agt

Agt frem for Alting, og traagte efter dag-
 lig at tilvoxe i Guds Kundskab, og det
 kaldes, at hellige GUD i sine Hierter,
 saasom Peder os befaler i hans første
 Epistel, og derforuden stille vort Levnet
 efter det, som vi høre og troe, det er: At
 vi traagte efter det, som GUD haver be-
 falet i Budordene, af yderste Formue, og
 skye det, som hand haver forbudet, og det
 kalder Paulus, at prise GUD i sine
 Legemer og sine Siæle, som er det sam-
 me, som at hellige hannem; Saa at vi,
 med et Christeligt Levnet, kunde lede an-
 dre til at prise GUD, efter Frelserens
 Befaling, da hand siger: Saa lader
 eders Lys skinne for Mennisten,

Cap. 3.
 15.

Matth
 5. 16.

Hvorledes kunde vi vanhellige Guds Navn
 som er saa helligt i sig selv?

Det sees klarlig af det som før er sagt
 om Helliggelsen, thi det andet strider der
 tvært imod. Guds Navn vanhelliges:
 I. Naar hans Navn misbruges med
 Eder og Banden, Troldom, eller paa
 anden forfængelig Maade, som du vi-

dere kand see i Forflaringen over det an-
 det Bud. 2. Naar de, som kaldes Christ-
 ne, og skal kaldes Guds Folk, leve tvært
 imod Guds Bud, værre end Hedninger,
 foragte hans Ord og Prædiken, ere For-
 ældrene, Præsterne og Dyrigheden u-
 lydige, Hævngierige, Udydige, Gierige,
 Bagtalere, og øve sig i slige Synder; thi
 af sligt ugudeligt Bæsen, tage de Van-
 troe sig Unleedning til at laste Guds
 Navn, og meene, at hand har ikke Mis-
 hag i sit Folkes Levnet; Thi siger Pau-
 lus til Jøderne i Rom (de som rosende
 sig af Loven, og lærde andre at leve der-
 efter, men selv vanhædede de Gud med
 Lovens Overtrædelse) at for deres
 skyld bliver Guds Navn bespot-
 tet iblant Hedningene; Derfor be-
 faler hand og Tienere, som havde taget
 imod Christendommen, men vare dog
 under Hedningernes Nag, at de skul-
 le holde sig deres egne Herrer un-
 derdanige, paa det at Guds Navn
 og Lærdom ikke skulle bespottes.
 3. Bliver Guds Navn vanhelliget,
 naar mand har vrange Meeninger om
 Gud

Rom.
 23. 24

Tit. 2.
 9. 10.

Gud og hans Navns Dyrkelse, tvert imod det som hand haver aabenbaret os i Skriften, og gjør det i hans Navn, og bruger hans Ord vrangt der til, hvilket er den største U-ret, og grueligste Foragt imod Gud. Dette gjøre alle vildfarende Folk, og de som omgaaes med vrang Lærdomme.

Du sagde i Fortalens Forklaring, at Herrens Bøn paamindede os om alt det vi havde nodig at bede om, hvorledes paaminder nu denne Artikkel mig derom?

Det skeer paa den Maade, at naar du betænker ved dig selv, at du daglig vanhelliger Guds Navn, med Hierte, Tunge og Sierninger; thi hvo kand sige: Mit Hierte er reent; Eller hvo er den, som ikke raser med sin Tunge, eller vanhærer Guds Navn med alt det, som hand har at gjøre; da finder du med det samme, at du haver fortørnet GUD, og fortient Helvedes Pine, om Gud ville tilreigne dig Synden, men hand tilreigner den alle dem, som ikke fortryde den, og ikke sætter sig for at forbedre sit Levnet. Sig mig, synes dig da ikke, at du haver fuldkommen fornøden at bede, at Guds Navn fremdeles maa helliges i dig,

Dig, ligesom før er sagt; thi uden hannem fand du intet udrette i dine Poenitentes eller Fornjelleses Sager: Derfor siger Lutherus, at den som beder, at Guds Navn maa blive helliget, hand maa med det samme bekiende, at Guds Navn endda nogenledes bliver vanhelliget i sig; thi intet dødeligt Menneske fand hellige det tilbørligt: Derfor siger Cyprianus, som var een af de helligste Lærefædre i Christenheden: Vi have daglig Helliggiørelse fornøden, paa det at vi, som daglig synde, kunde reense vore Synder med daglig Helliggiørelse. Denne Helliggiørelse skeer med Poenitente og sand Troe, hvor om vi bede i denne Bøn; Og seer du her, hvorledes denne Artikkel erindrer dig om din Tarsf. For det andet, om du est en Christen, og vil nyde noget med Bønnen af GUD, da bør du med samme bede hannem af Hiertet for alle Mennesker, Venner og U-venner, Gudfrygtige saa vel som Ugudelige; thi du veed ikke Guds Raad, at hand kunde give dem Bedring til Omvendelse, som dig synes meest u-lige dertil; Og omendskiont at hand alleene veed, hvad hand vil giøre, saa elsker hand dog

dog

dog din Kiærlighed, i det at du beder for alle, og den Retfærdiges Bøn formaæer meget, naar den er alvorlig, siger Jacob. Gud give mand vilde der-
 efter være alvorlige, flittige og eendrægtige i Bønnen; Med et Ord at sige: Christus er død for alle, hvorfor skulle du da ikke bede for alle. Nu veed mand hvor fuld Verden er, ikke alleene af falsk Lærdom, men og af ugudelige Mennesker, som ingenlunde leve efter det som de troe, og dog ere de fleere, som baade ere vantroe og fare frem i alle Misgierninger, som Tyrker og Hedninger: Haver du nu nogen Medynk over denne Menneskens Forblindelse, (som ere af samme Natur som du) da skal denne Bøn paa minde dig at bede for dem, at Guds Navn maatte helliges i dem, paa den Maade som før er sagt.

Cap. 5.
16.

Bør jeg bede for Guds Navns og den Christen Kirkes U-venner?

Du bør vel bede imod dem, at deres onde Forsæt ikke maa lykkes dem i at nedtrykke Guds Christenhed og den sande Lærdom; Men du skal bede for dem, at Gud vilde omvende dem til Sandhe-

Act. 6. 7. dens Befiendelse, og give dem Bedring til Omvendelse; Thi det er skeed ved Guds Raade, at Guds Meenigheds Forsølgere ere gangne Christo tilhaande, saasom Præsterne der forfuldte hannem, men troede dog siden paa hannem, hvor om Paulus er det klareste Exempel, som i Begyndelsen forfulgte Guds Meenighed, men blev siden Christi Apostel: Derfor befaler hand og at bede for Kæiser Nero, som var deres grummeeste Fiende, som troede paa Christum.

Act. 9. 20.

Forklar mig den anden Bøn,
Tilkomme dit Rige.

Hvad er Guds Rige ?

Guds Rige kand betragtes paa tvende Maader: Først hans Allmagtes Rige, det er den Magt, hvormed hand styrer og raader alle Ting i Himmelen og paa Jorden, hvor om David taler: Herren haver stadfæstet sit Sæde i Himmelen, og hans Rige raader over alt, og paa et andet Sted. Dit Rige er et ævindeligt Rige. Dette Rige er ikke saa meent i denne Bøn; Thi Guds Magtes Rige er saariigt og har saa stor Magt over alle Creatur,

Psal. 103. 19

Psal. 145. 13

atur, at ingen Magt kand staa derimod, og hand regierer enten der bliver bedet der om eller en: Dog bede vi der om, at vi med største Ydmyghed maa kiende hans guddommelige Forsyn og Almagt, som regierer alt, paa det vi ikke skulle forlade os paa os selv, eller tilreigne vor Magt eller Forsigtighed nogen Ting; Saa og at hand vil lade see sin Magt imod sine U-venner, som legge Bind paa at nedbryde hans Naades Rige i den Christen Kirke. For det andet, hans Naades Rige, hvilket er særdelis i de Ret-Troende, det er, i den sande Christen Kirke, hvilket hand regierer med sin Hellig Aand, som er tilhobeføyet med Ordet og Sacramenterne; Hvorom Frelseren taler, da hand svarede dem, som spurde hannem ad, naar Guds Rige kommer, med disse Ord: Guds Rige kommer ikke saa, at mand kand udvortes tage derpaa, thi see, Guds Rige er inden i eder; det er, Guds Rige kommer ikke med stor Bulder og Overdaadighed, saasom et Verds- lig Rige, men det er bereed i Menniskens Siertes ved den Hellig Aands Indblæ-

Luc. 17
20. 21.

Rom.
14. 17.

fende og Gierninger, og Paulus siger:
 Guds Rige er hverken Mad eller
 Drikke, men Retfærdighed, Fred
 og Glæde i den Hellig Aand. For
 det tredie Guds Væres Rige, hvilket ik-
 kun de Rettroende og Udvalde skulle ny-
 de, naar de regnere med Christo, og blive
 med hannem ævindelig. Om disse tvende
 de sidste bede vi særdeles i denne Post af
 Herrens Bøn.

Hvorledes kommer Guds Raades Rige til os?

Det skeer, naar GUD giver os sin
 Hellig Aand, som saaledes bereeder vore
 Hierter, at vi kunde fatte Guds Ord,
 og troe det, og tilbydes os alt det i Or-
 det, som Christus, saasom Retfærdighe-
 dens Konge, haver os forhvervet. For
 det andet: Naar den Hellig Aand ar-
 bender i vore Hierter, saa at det som
 Christus haver os forhvervet, bliver
 kraftig i os, saa at vi lade os regiere af
 hannem, og ikke alleene ved Troen an-
 namme den Retfærdighed, som er gyl-
 dig for Gud, og derover blive qvitte og
 fri fra all Skyld, men end og blive for-
 nyede i vore Tanker, til at tiene Retfær-
 digheden, saa at Synden skal ikke
 reg-

regnere i vore Dødelige Legemer. For det tredie, naar den Hellig Aands Gierning henfalder til andre, som ikke endda ere i Guds Naades Rige, det ere alle de, som ikke frygte Gud, og ikke rettelig troe paa hannem, og leve i Synder og Ondskab. For det fjerde, naar disse den Hellig Aands herlige Gaver og Gierninger vedholde og tiltage med og i os daglig, saa at Guds Rige forøges og styrkes hos os, men Dievelens Rige (som bestaar i Bantroe og et ont Levnet) nedbrydes, saa at hand ikke faar Overhaand over os, men at vi, ikke alene blive de Helliges Medborgere og Guds Huus-egne, men end og blive, det er, staa faste udi hans Tieneste; Derfor siger Cyprianus, at vi have fornøden idelig at bede, paa det at vi ikke skulle miste Himmerig. Men hvad Guds Gæres Rige angaar, da bede vi i denne Bøn, at Gud ville borttage alle Forhindringer, som kunde bøye os derfra, og om en daglig Forberedelse til en salig Død og den yderste Dag, saa at vi kunde blive værdige til Guds Rige, og stedse bereedte, og saaledes med glad

Rom. 6
12.

Eph. 2;
19.

1 Thes.
1. 5.
Luc. 13
40.

glad Hue forvente vor Forandrings Tid, paa det vi maatte regnere ævindeligt med Christo.

Hvorledes paaminder denne Bøn mig om hvad jeg har fornøden?

Den paaminder dig ikke alleene om din, men og om alle deres Nødtørst, som du skal bede for; Men hvad dig selv angaar, da er det vist, at uden du finder Guds Rige inde hos dig, det er, den Hellig Aands Rørelser, som arbejder Troen og dens Frugter udi dig, det er, et Christeligt Levnet, da est du ikke et Guds Barn, men Dievelens; Og du veed ikke naar Døden borttager dig: Est du da i Guds Rige, da er der dig bereed Boelig med hannem i hans Guds Rige; Men est du i Dievelens Rige, da skal du faa Lod med hannem og alle hans Engle, i den ævige Helvedes Baal. Betragte dette vel, og da skal du intet videre spørge, hvorledes denne Bøn paaminder dig om din Nødtørst.

Forklar mig den tredie Bøn,

Skee din Billie, som i Himme-
len, saa og paa Jorden.

Du skal først agte, at dette Ord, Skee,
be-

betyder her ikke alleene et flags Ønske, saasom naar mand ønsker een noget got, men en ydmyg Bøn og Suk til GUD, med største Underdanighed, saasom da Frelseren sagde: **Dog ikke min, men skee din Villie:** Med hvilken Bøn og Suk Gud bliver eenfoldig og ydmygelig beden, at saasom vi ere blevne deelagtige i Evangelio, have vi annammet den Hellig Aand, som os meddeeler det Liggendefæ, som os tilbydes i Evangelio, at formedelst hans Arbejde maatte det og skee, og fuldbyrdes i os, som GUD haver tilbereed; Saa og det, som vi paa vor Side bør at gjøre der til.

Matth
2. 39.
Act. 21
14.

Spørledes er denne Guds Villie, som her tales om i denne Artikkel?

Guds Villie er vel i sig selv ikke uden een; Thi i GUD er ingen Forandring, eller Forvendelses Skygge, siger Jacob, dog kunde vi indbilde os Guds Villie paa tvende Maader, saasom vor Menniskelig Fornuft kand ikke begribe det anderledes, derfor sig vi, at den eene Guds Villie er denne, naar hand selv vil gjøre noget; Den anden, naar hand

Cap. I.
17.

Psal.
135. 3.

Rom.
9. 19.

Cap.
46. 11.

Matth
20. 22.

hand vil at noget af os skal gøres eller lades. Den første er og paa tvende Maader: Først, naar Gud vil en Ting endelig og absolut, som Mennisken er aldeles ikke medarbejdende udi: Denne Guds Billie kand ingen Kraft staa imod, som David vidner: Hand giør hvad hand vil i Himmelen og paa Jorden, og Paulus siger: Hvo skal staa imod hans Billie, og hos Esaiam: Mit Raad skal staa, og alle min Billie skal skee. Og for det andet, naar GUD vil en Ting med Forsord og Vilkor, hvilket, naar det ikke bliver opfyldt, da vil Gud ogsaa ikke det, som hand ville at med dette Vilkor skulle skee; For Exempel; GUD vil, at alle Mennisker skulle blive salige ved Troen; Men denne Guds Bille kand Mennisker hindre med Bantroen, saa at mangen fortabes; Men om hand efterfølger, det er at forstaa, naar Vilforene holdes, da skeer det alt, som hand saaledes vil. For Exempel: At den som troer og bliver bestandig indtil Enden, hand skal blive salig. Den

anden Guds Billie, som i Begyndelsen af denne Artikkel blev talt om, bestaar i det som Gud haver befalet, og forbudet, at vi skulle giøre, enten i Loven eller Evangelio; det kalder Paulus Guds gode, behagelige og fuldkommen Billie; Saa bede vi her, at GUD med sin Aand ville regiøre os til at giøre sin Billie, men hindre Dievelens, Riedets og Verdens Billie.

Rom: 12.2.

Hvad nytter det mig at vide denne Forskiel paa Guds Billie?

Det nytter dig til, at du kand vide, hvilken Guds Billie det er, som du beder om at skulle skee; Thi du bør forstaa hvad du beder om.

Hvor om beder mand da i denne Bøn?

Skke derom, at Guds absolute Billie skal skee, hvilken hand endelig vil lade skee, i hvad som enhver siger eller beder, thi er det ufornoden at bede derom: Men i alt andet bede vi at Guds Billie maa skee, og siger Skriften os med faae Ord, hvilken der er Guds Billie, som os er nødvendigst at bede om; Saa siger Herren hos Ezech. 33. Cap. v. II. Jeg vilhat Synderen skal omvende sig;

Deve

Derfore bede vi denne Bøn, at GUD ved sin Hellig Aand ville virke en sand Poenitente i os, lære at kiende Synden, og af dens Kundskab og Guds Godhed at faae en sand Anger og Ruelse. Ydermeere siger Skriften: Det er hans

Joh. 6.
40. Billie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen (det bemærker her, kiender ham) og troer paa hannem, haver det ævige Liv. Derfore bede vi i denne Bøn, at Gud ved sin Aands Kraft ville virke Troen i os paa Christum, at vi ikke alleene maatte kiende hannem, men endog stadelig troe, at Synderne blive os forladne for hans skyld, naar vi fortryde dem af Hiertet.

For det tredie, siger Paulus: At Guds

1. Tess.
4.3. Billie er vor Helliggiørelse, det er: At vi skulle leve hellige, og stille vor Billie i Tanker, Ord og Gierninger, det meeste mueligt er, efter Guds Billie; Thi bede vi her, at GUD ville give os Helliggiørelsens og Igiensfødelsens Aand, og formedelst Aanden skabe et reent Hierte i os, og døde Riødsens Giensstridighed i os, paa det at vi kunde tænke

lær

længes efter, tale og giøre det, som er
 GUD behageligt, og hans Billie; men
 ske og gandske bortkaste Dievelens,
 Verdens og Kiødsens Billie, som ere
 Synder og Ondskab; paa det at hans
 velsignede Billie, som er: **Alt alle Men-**
nisker skulle blive salige, ikke skulle
 hindres formedelst vor Bantroe. Saa
 fiende vi nu og bekiende i denne Bøn, at
 vor Billie er gandske svag til at fuldbyr-
 de dette, og derfor bede vi, at Guds Bil-
 lie maatte styrke os til at fuldbyrde hans
 Billie. Men vi bede særdeles i denne
 Artikkel, at Guds Billie maa skee os i
 alt det, som hannem behager at paaleg-
 ge os, i hvad det end kunde være, saa si-
 ger Tertullianus: Med disse Ord paa-
 minde vi os til Taalmodigheden, og saa-
 ledes brugte Fresseren dem, skee Din og
 ikke min Billie. Det samme er at si-
 ge om vore kæreste Benner, derfor
 brugte og St. Povel's Benner denne
 Tale, da hand reyste til Jerusalem, der
 at sidde i Fængsel, og lide meget ont, og
 de vilde hindre hannem derfra, men
 hand vilde ikke lyde dem, da sagde de:
Skee Guds Billie; Og saasom vi be-

Matth
26.39.

Act. 21
24.

M

de

2 Sam
15.26.

de GUD om, at hans Billie maa skee, da er det en stor U-retfærdighed for os, at vi ville skyde os fra det, som hand vil lade skee, derfor skulle vi aldrig meene andet, end værdeligt om hans Billie, i hvad som hand lader os lide, og i hvor ont hand lader de Gode lide, og got de Onde, men sig med David: Hand er Jehova, giøre hand med mig, som hannem best behager; men ikkun bede om en hellig Taalmodighed, og sig: Skee din Billie, men ikke søge u-lovlige Middel, som er imod hans Billie.

Som i Himmelen, ja og paa Jorden,
hvad er det?

Himmelen bemærker her Guds Væres Rige, hvor de hellige Engle og Udvalde giøre Guds Billie fuldkomneligen.

Er det muligt, at nogen kand giøre den lige
saa fuldkommelig her paa Jorden?

Det er langt fra, at den kand giøres
saa fuldkommelig af os, som i Himmelen; Vi bede og ikke derom, thi det var all for stor Dristighed, saasom vi vide, at de Gaiensfødtes Kræfter ere u-fuldkomne i dette Liv; saa ere og vore Kræfter til at fyldestgiøre Loven, u-fuldkom-

ne

troe, og giøre det Gud vil, da blev du det aldrig, men ævig fordømt; Thi om ikke Verdens, Kiødets og Dievelens Billie blev hindret ved hans Billie, da blev hverken Guds Navn helliget iblant os, ey heller kom hans Rige til os. Deraf seer du, hvorledes du har fornøden at bede, at Guds Billie maa skee.

Sig mig noget af den Fierde Bøn.

Giv os i Dag vort daglige Brød.

Hvad betyder Brød her?

Det betyder ikke alleene all den Mad og Drikke, som Gud opholder Legemet med, som mange Stæder kand sees i Skriften, og iblant andre hos Jeremia, hvor der siges: Alt Kong Joachim havde ædet Brød ved Kong Evid Merodachs Bord, hvor der var fleere Ting, end et Brød; Men det bemærker, som Luthers siger: Alt det som gøres behov til dette Livs Næring, det er, alt det som dertil tiener og duer, at vi maa med Fred og Glæde nyde dette Liv, uden hvilket vi have liden Nytte af det, som Gud os giver, og vort Brød bliver til Bedrøvelsens Brød, som David siger, og

Psalm.
127. 2.

vi

vi æde, og blive dog ikke mætte; Alt det-
 te haver Lutherus opreignet i hans For-
 klaring over denne Bøn, hvor iblant
 dette er ikke det ringeste, som efterfølger:
 En god Hustru, lydige Børn, gode Tie-
 neste Folk, god og forstandig Dyrighed,
 thi hvo som haver u-tro og u-rolige Tie-
 neste-Folk, kand aldrig æde sit Brød med
 Glæde; Item god og from Dyrighed,
 hvor i Landets Belfærd bestaar; Thi
 hvor der er u-agtsom Dyrighed, der kand
 mand aldrig være i Fred for onde Men-
 nsker, og maa mand æde sit Brød med
 Frygt; Og hvor der er egenlyttig og
 u-retfærdig Dyrighed, der veed mand
 ikke naar Brødet bliver taget af Mun-
 den, og kand mand da aldrig æde det
 med Fred. Og omendskiønt at det kom-
 mer een underligt for, at kalde slikt det
 daglige Brød, saa ere dog slige Ord-
 sprog almindelige i Skriften, som siger
 saaledes: Frygter eder ikke for Fol-
 ket, som ere i Landet, thi vi ville
 æde dem op ligesom Brød. Heraf
 seer mand, at alt slikt er indsluttet un-
 der daglig Brøds Navn, saa at det kal-
 des alt daglig Brød, som styrker os til

Num:
3.19.

at erhverve vor Næring, og nyde den med glad Hue.

Hvad bemærker det Ord: Vort, naar det er vort, hvorfor bede vi da at give os det?

Det kaldes Vort, fordi Gud haver os det uddeelt, men ikke fordi at vi med vor Gliid og Omsorg have det alleene forhvervet, i hvor vel at vi bør at legge den dertil, efter den gammel Lov:

Gen. 3.
19.

I dit Ansigtets Sveed skal du æde dit Brød, og ligesom en Betler selv binder for sin Pose, hvad hannem gives af dem der ere rigere end hand, saa bør vi og bruge vor Urbende og Gliid til at tage imod Guds Belsignelse, som oplukker sin milde Haand, og mætter alle levende Creatur, og annammer saa meget, som os bliver tillagt; det er, saa meget, som vi med vor ærlig Arbejd kunde faa, efter enhver's Handtering og Bilfor. For det andet, erindrer dette Ord, Vort, os om, at det er vort eget Brød, som vi æde, det er: Alt det vi faar er vel faaed, og ikke taget fra vor Næste, enten med Bold, eller Svig og Bedrægerie, som fornemmelig skeer i Kiøb og Sal; eller

eller og med Svalg og Lediggang, naar nogen ved Ustikkelihood eller Ledighed gjør sig til Betler, saa at hand maa gaa om at betle, og æder sit Brød i andres Ansigtets Sved, hvorom Paulus taler, sigende: Vi høre, at nogle omgaaes iblant eder u-stikkeligen, som arbejdende ikke, men drive u-fornøden Handel, men saadanne byde vi, og formane, formedelst vor HERRE JESUM Christum, at de arbejdende med Stilhed, og æde deres eget Brød. Her taler Apostelen om friske og føre Betlere, og Landløbere. For det sidste, erindrer dette Ord, Bort, os om Guds Befaling, at meddeele den Nødtørstige det, som vi kunde miste, thi her staar Bort, og ikke Mit; Thi det som GUD har givet dig i Hænder, er ikke dit alleene, men end og deres som have det fornøden, og er du pligtig at meddeele dem det, som du, uden din Tars, kand miste; Saa siger Johannes den Døbere: Den som haver to Kiortle, hand deele med den, som ikke

2 Tess.
2, 11.
12.

Enc. 3
11.

M 4

ha-

haver, og hvo som haver Mad,
giøre sig ligesaa.

Hvad er det: I Dag? maa mand ikke bede Gud,
at hand sørger for mig fremdeles?

Capit.
3.

Christus siger vel, du skalt ikke sørge
for den Dag, som kommer i Morgen,
dog er det ret, at bede GUD at sørge for
sig saa længe mand lever; men dette
Ord, I Dag, bemærker ikke paa dette
Sted, den Dag som nu er, men hver
Dag, saasom Lucas haver det forklaret,
da hand skriver denne Bøn: Ellers er-
indrer dette Ord os om Guds Godhed,
som opholder os hver Dag og Time, thi
om hand det ikke gjorde, da kunde vi ikke
leve et Øneblif. For det andet, om vo-
res Vældighed og foranderlige Væsen,
thi om vi havde heele Huuse fulde af Al-
ting, saa er det dog forgæves, uden Gud
velsigner det: Og om een vilde sige:
Min Siæl, æd og drik, og vær
glad; Da kand Gud snart sige: Du
Daare, i denne Nat fræves din
Siæl af dig, og hvem skal det til-
høre, som du haver bereedt, hvor-
for skulle hand da ikke kunde lade dig
blive

Luc. 12
39. 20.

blive fattig om Morgenens, som er gandske riig om Aftenen. For det tredie, bør dette erindre os om, at vi ikke skulle være bekymrede for hvad vi skulle æde og drikke, da vi ikke bede uden om hver Dags Ophold, saasom Agur bad: **Giv mig ikke Fattigdom eller Rigdom, men fød mig med mit daglige Brød.** Prov. 30.8.

Hvad er dette Ord: Daglig?

Det er saa meget, som vi have nok af hver Dag, saa længe vi leve; Saa at denne Bøn bemærker, giv os det vi have behov og kunde nøyes med hver Dag.

Om Gud giver os vort Brød daglig, hvorfor har jeg da fornøden at arbejnde?

Du bør ikke forstaa det Ord saaledes, at Christus dermed haver tilladt dig Ledighed, men de Ord erindre os om, at vi ere Betlere for GUD, end og naar vi have allermest, og arbejnde meest, Ja meget meere end en nogen Betler er for os; Og for det andet, at vi have intet af os selv, og ikke Magt over nogen Smule Mad, uden vi annammer det af Guds rige Haand. Saa og erindrer det os om at takke hannem, som daglig giver

os saa meget Got u-forskyldt, i hvor vel vi hannem daglig fortørne og opirre til Brede. Men dette, Os, erindre os om, at vi bør og bede for andre, og fand det da ikke vel staa os an, at vi skulle rappe det Brød udaf vor Næstes Mund, som GUD hannem giver, uden vi ville bede GUD at give hannem, paa det at vi kunde have dismeer til at stiale og røve.

Nu lider Guds Venner ofte Mangel paa alt det som du kalder daglig Brød, hvorledes skal jeg det forstaa?

Giv agt paa denne forestaaende Bøn, Skee din Villie: Lader GUD dig lide nogen Mangel, da maa du vide, at det er hans Villie og dig til det beste, og

Matth
4.4. Mennisten lever ikke alleene af Brød, men af hvert Ord, som gaar igiennem Guds Mund, og maa jeg kalde det et af dem, at hand er

a Cor.
10.83. tro, og frister ingen over sin Formue: Derfor, naar du fattes Legemens Ophold, da bør du være af samme Sind, som din Frelser var, at din Mad og Drikke skal være at gjøre din

Joh.4.
34. Faders Villie.

Nu giver Gud endog de onde Mennesker det daglige Brød, og dem, som aldrig bede ham herom, eller takke ham derfor, hvad skal jeg sige derom?

Det gjør hand derfor: 1. Alt hand ikke vil forraske den Lov, som hand engang haver givet Naturen, at der ikke skal fattes Sæd eller Høst, saa længe som Jorden varer. 2. Til at lære sine Børn at gjøre dem got, som os gjøre imod, saasom: hand lader sin Soel gaa op over den Retfærdige og U-retfærdige, og regne lige saa vel over Onde som Gode. 3. Til at leede dem til Poenitente, som ere saaledes, med sin Saalmodigheds og Langmodigheds Rigdom; Saa at Skylden ikke skal være hos hannem, men de som ikke ville lade sig befalde denne Guds Godhed, de blive opfodde til Helvedes Jld, saasom andet Slagte-Fæ.

Gen. 8

22.

Matth

5. 45.

Rom.

2. 4.

Maa mand ikke bede om Rigdom?

Mand maa vel bede GUD at velsigne vort Arbejde, Fangst og Forehavende, men jeg veed ingensteds befalt eller til:

Prov.
30. 8.

Cap. 4.
3.

tilladt at bede om stor Rigdom, men Agur siger: **Giv mig ikke Fattigdom eller Rigdom, men fød mig med mit daglige Brød.** Og Jacob siger: **J bede og faa intet, fordi J bede ilde, at J kunde fordøye det i eders Bølløst.** Og til dette eller andet værre bruger mand Rigdommen meest i Beden.

Seg har ikke fornøden at spørge, hvorledes denne Bøn erindrer mig om min Tarf, thi alle ville have deres Ophold?

Det er sandt, Gud give at mand lod sig faa meget være angelegen om Guds Ære og sine Siæles Salighed, som om Legemet, dog skal du vide, at du haver intet til dit Ophold, uden du faar det af hans Haand, som er alleene riig; Du veed at det du faar, bliver dig ikke til nogen Nytte uden Guds Bølsignelse, skulle det da en være fornøden at bede ham der om? Du veed hvad der forstaaes ved dette Ord, daglig Brød, saasom god og forstandig Dyrighed, Landets Bølfærd, Fred, Helbred; Synes dig da en fornøden at bede derom? Intet af dette kommer af en Hændelse eller

eller af vor Forsigtighed, men af den allmægtige Guds Regiering, derfor har hand befaleet at bede ham derom: Hvad synes dig da? Er det ikke fornøden at anvende all Tiid til at bede Gud der om?

Forklar mig den Femte Bøn?

Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldener.

Hvad betyder dette Ord: Forlad?

Det betyder gandske at forglemme, ved Jeremiam: Da HERren siger, at hand vil ikke videre ihukomme sit Folkes Synder; Og ved Matthæum betyder det at eftergive Skylden, der staar: Og HERren ynkedes inderlig over Tjeneren, og gav ham løs og forlod ham Gielden; Hvilken Udtydning best kommer over-eens med det som vi bede om i denne Bøn.

Hvad er det, som her kaldes Skyld?

Det er vore Synder, hvormed vi daglig gjøre Gud imod, thi det som Matthæus kalder Skyld, kalder Lucas Synder, og er den rette Skyld. I. Fordi at Loven er ikke alleene en Regel, hvorefter

Matth
.19.

Matth.
25. 30.

ter vi bør at leve, men saadan en Regel, som forbinder os til at leve fuld-
kommelig efter det som derudi befales
og forbydes, under Helvedes Straf,
om der gøres det ringeste derimod, thi
den som opløser, det er, den som bry-
der, et af disse mindste Bud, skal
kaldes den Mindste i Himmerig,
det er, hand skal blive skyldig for Guds
Dom, og saasom Skyldeneren kastes i
Fængsel, saa siger og Herren, i Lignel-
sen om den u-nyttige Tiener, som grov
sit Pund i Jorden: Binder Hænder
og Fødder paa hannem, og kaster
hannem i det yderste Mørkhed, der
skal være Graad og Tandgnissel,
hvilket bør forstaaes saa, at hand ingen
Haab haver om Forløsning; thi det er
os u-mueligt at betale GUD af os selv,
for den mindste Synd, langt mindre for
saadan Mangfoldighed, som er større
end Sand i Havet. 2. Formedelst den
Skyld, som vi synke udi, naar vi enten
gøre det, som er forbudet, eller ikke
gøre det, som os er befalet, eller det lidet
som vi gjøre, det gjør vi ikke ret eller
fulde

fuldkommen, om det skal confereres med Guds Lov, og maa dette endelig blive en forfærdelig Summa, saasom vi paa den Maade ikke leve et Øyeblik uden Synd. 3. Formedelst Skyldens Betaling, thi ligesom Skyldeneren ikke kand undslippe Brøden og Straffen, uden hand betaler Gielden, eller nogen paa hans Begne, saa kand vi en heller blive qvittede, uden Christus betaler for os, saasom vi ikke selv have det vi skulle betale. Men saasom her staar i Bønnen dette Ord, Vor, saa erindrer det os om, hvilke der ere vore Synder, som er alleene dem vi selv bedrive med Tanker, Ord og Gierninger, men end og den, som vi i Adam have bedrevet, og af ham bedrevet, som er den oprindelige Synd; og derforuden fremmede Synder, som vi enten ere Aarsag udi, eller og i hvilke vi paa nogen Maade ere deelagtige udi.

4. Vor dette Ord erindre os om, at bede for andre, endog for vore U-venner, Gud ville forlade dem deres Synder.

Sig mig noget meere herom, hvorledes
 kand mand blive deelagtig i frem-
 mede Synder?

Paa mange Maader, Naar mand
 lof

lokker nogen til Synd, omendskiont
 mand ikke gjør den selv, og giver Anslag
 dertil, saasom Drab, Tyverie og andet
 deslige. For det andet, med onde Exem-
 pler, naar mand synder andre til For-
 argelse, omendskiont at mand laste og
 straffe det paa andre, saa og naar mand
 lader dem, som os er betroed, see ander-
 end det som got er, baade i Ord og Gier-
 ninger. For det tredie, naar roser det
 som er ilde giort, eller ikke laster det, og
 naar vi med U-regierlighed give dem,
 som vi ere satte over, Anledning til at
 synde. For det sidste, naar mand med
 U-agtsomhed see igiennem Fingre med
 dem, som gjøre ont, og ikke advarer eller
 paaminder sin Broder, naar hand syn-
 der. I alt dette gjøre vi andres Syn-
 der til vore Synder, og have Lod i
 Mørkhedens ufrugtsommelige
 Gierninger, som Paulus siger.

Lev. 19
 17.

Eph. 5.
 11.

Bede vi da ikke meere i denne Bøn?

Dette er nok; Thi naar vore Syn-
 der ere forladne, saa ere vi Guds Benner
 og ficere Børn, og have ikke noget at
 quide for, men kunde sige med Paulo:
 Hvo er den som anklager Guds
 Ud-

Udvalde, GUD er den som gjør Rom 8
 retfærdig; Men det er at agte, at vi 33.
 af Naturen er gandske skiodesløse udi
 at fortrynde Synden, vi bekymre os en
 heller om, hvor mange og store de ere,
 i hvor vel at vi kunde kiende og erindre
 mange, om vi hver Dag gif i Nette med
 os selv; Vi slippe dem indtil de ere for-
 glemt, og derover ikke fortrynde dem af
 Hiertet, som vi have forglemmt, vi blive
 ikke kiede af Synden, men synes vel der-
 om, og glæde os deraf at erindre dem;
 vi roese dem, ligesom Sodoma; vi have Esa. 5.
 ikke Gud for Dynen, eller finde til hans 9.
 Brede over Synden, og Synden bliver
 ikke forladt, uden mand fortrynder den af
 Hiertet, enten i Almindelighed eller
 Særdeeleshed, og Fortrydelsen nogen-
 ledes kommer over-eens dermed: Der-
 fore bede vi og GUD i denne Bøn, at
 hand ville tage den Skiodesløsheds
 Aand fra os, at vi ikke skal sove Synd-
 sens Synd, men opvækkes med Lovens
 Basune, at hand vil borttage vore
 Steen-Hierter, og give os bløde Hierter
 til at finde til Synden, begræde den, og
 faa Kiedhed deraf, og med det samme
 N bede

bede vi, at hand ville styrke os igien med Troen, at vi ikke skulle fortvifle (thi ved Troen faar vi Syndernes Forladelse) og det med saadan Troe, som bær den sande Poenitentes Frugt, og ikke tillade os at vende om igien til samme Synd, ligesom Hunden til sit Spy, ellers er all deres Synds Forladelse u-nyttig, som er skeed, om vi af Haardnakkenhed og Forsæt bedrive Synden, ligge i den samme Ondskab, eller synes vel om de Synder, som vi eengang have faaed forladt. Og da vi nu bede saa meget i denne Bøn, saa siger det sig selv med hvor stor Andagt og Alvorlighed den bør læses.

Her staar: Saasom vi forlade vore Skyldner, er det mueligt at forlade saaledes som GUD forlader?

Jugendlunde: Men vor Forladelse bør være hans Forladelse liig, undtagen at Gud er ikke pligtig at forlade os, uden vi gior Poenitente, thi hand haver ikke lovet andet: Men vi ere pligtige at forlade dem, som bryder os imod, omend skiont at de ikke fortryde det, og ikke begiære Forladelse af os: Det viiser Christus os: Vær venlig snart imod din
 Mod=

Modstander, den Stund du est
 endnu med hannem paa Beyen,
 at Modstanderen skal ikke, maa
 see, antvorde Dommeren dig, og
 Dommeren skal antvorde Tjene-
 ren dig, og du skal kastes i Fængsel.
 Ellers haver den H. Erre J. Jesus efter
 sin Guddommelige Wiisdom, tillagt det-
 te endelige Ord i denne Bøn, thi hand
 vidste hvor tungt det falder os, at tilgive
 Misgierningerne, og at vi selv kunde
 dog ikke faa deres Forladelse, uden vi for-
 lade andre, derfor repeterer hand ikkun
 denne Artikkel, og in, en anden, strax ef-
 ter H. Errens Bøn, i det samme Capitel
 som den staar, sigende: Thi om J for-
 lade Menniskene deres Fald, da
 skal eders Himmelske Fader og
 forlade eder, men forlade J Men-
 niskene ikke deres Fald, da skal og
 eders Fader ikke forlade eder eders
 Fald. Og derfor erindrer denne Bøn
 os om: I. At saasom vi ikke kunde leve
 uden Synd for GUD, saa kunde vi en-
 heller leve uden at giøre hver anden

Matth
 5. 25.

Matth
 6. 14

N 2

imod,

imod, men hand haver Ret over os alle,
 saa at for alt det, som os giores imod, er
 Sagen dis større imod hannem, end
 mod os, som hand er nypperligere og høye-
 re end hans Creatur. Men, om hand
 vil forlade hver den, som beder hannem
 af Hiertet, da er det en stor Skam for
 os, ikke at forlade u-beden, thi det veed
 jeg, at der er stor Forstiæl imellem Gud
 og Mennisken. 2. At tæmme vort u-
 regierlige Ried, som er saa stridigt til at
 forlade, da dette viiser os vor egen Far-
 lighed; thi os forlades Synderne ikke,
 uden vi forlade andre. 3. At ødelegge
 de Skiel og Omstændigheder, som Ried
 og Blod kunde synes at have til at blive
 vred og føde Had, dermed, at overveie
 det vi have gjort Gud imod, og saa vor
 Næstes Forseelse imod os. 4. Er det
 en u-brydelig Forsikkring, som Guds
 Søn haver gjort os paa vore Synders
 Forladelse, thi hand lover dem, som for-
 lader sin Næste, at hans Fader vil tilgi-
 ve Synderne: Og maa de lidet finde til
 deres Synder og Guds Brede over
 dem, og til Helvedes Pine, som de have
 fortient, som ikke ville arbejnde paa, at
 forlade sin Næste, paa det at hand kand
 være

være visse paa at have faaed deres Forladelse af Gud: Dog er dette ikke saa at forstaa, at vor Forladelse imod vor Næste, skulle være Anledning til Guds Forladelse imod os; Thi om vi gjorde alt det vi burde at gjøre, da ere vi dog pligtige at bekiende, at vi ere u-nyttige Tienere: Men det skeer ifkun formedelst hans Forjættelse, som ikke kand slaa feyl, om end Himmel og Jord forgaar.

Luc. 17
10.Luc. 21
33.

Bør jeg da forlade alt det som mig gøres imod, lige saa vel dem som har gjort mig meget ondt, som dem der ikke har gjort mig meget imod?

Du bør lige vel at forlade begge Deele, thi din Forladelse imod din Næste bør være lige saadan som Guds imod dig, som i Forstningen var et Bredens Barn, da GUD tog dig til Forliig, og siden har ofte brudt hans Benskab fra dig; Derfor staaar her det Ord som du spurde om: Som vi forlade vore Skyldener; Og Gud forlader dig lige saa vel de store Synder som de smaa, hand forlader lige saa vel grove Syndere, som dem der

Mat. I
33.Cap.
II. 4.

Kaldes Hellige, og med et Ord at sige, alle dine Skyldener, alle dem som du haver noget Klagemaal imod, i hvad Navn de have kunde, dem bør du alle forlade af Hiertet, thi Herren siger; Skulle du ikke være barmhiertig over din Medtiener, ligesom jeg forbarmede mig over dig; Derfor staar der og i denne Bøn hos Lucam: Thi vi forlade og alle dem, som os ere skyldige. Der undtages ingen, enten hand er riig eller fattig, enten hand har tilforn forskyldt noget got af os eller ey, enten hand er vor Jævnlig eller ringere. Vi skal forlade alle, og bestaar den Forladelse derudi: 1. Ikke at blive vred paa dem som gjør os imod. 2. Men saasom det er neppe noget syndigt Menneske mueligt, at være sig selv saa mægtigt, at hand jo tænker paa, naar hannem uden Skyld gieres imod, da er det beste Raad, at ikke føde Breden længe, men lade den fare saa snart mand kommer til sig selv igien, og aldrig tænke paa at hævne det, som hannem blev gjort imod, langt mindre ønske, at Gud skulle hævne det paa dem, men heller bede

bede, at hand ville forlade dem og omvende dem, enten det hannem behager at leede dem til Poenitenke med sin Guds-
hed, eller Faderlige Ræffelse.

Er det mig da ikke tilladt at klage min Næste for Retten, naar hand gior mig U-ret?

Visselig tillades dig det. Derfor er Retten og Dyrigheden sat af GUD, men det bør skee uden Brede og Had, om du vil være Guds Ven, men saasom det er Fare, at du kunde synde derudi, og ta-
be dine Synders Forladelse hos GUD, da er det raadeligt, at du ikke løber til Dommeren for ringe Ting; Men om du nødes dertil, da bør du bede Gud inderlig om, at du intet skal giøre af Hævn eller Ondskab.

Meenes der og Penge = Giæld i denne Artikkel?

Det er ikke egentlig meent her, thi tillades enhver at fordre sit; Men dog bør agtes, at saasom GUD haver Taalmodighed over dine Synder, saa bør du og være taalmodig imod din Skyldener, om du vil kaldes en ret Christen, og ikke fordre det af hannem, som hand ikke kand betale uden sin store Skade og Ruin, hvorom du nærmere kand see det, som jeg

haver sagt i Forklaringen over det Syvende Bud.

Bliwer jeg da ingenlunde bønhørt af GUD, om jeg ikke saaledes forlader, som du nu har saat?

Ingenlunde, derpaa kand du forsikkre dig. Det tiener dig ikke at bede om nogen Ting, ey heller at annamme HERrens hellige Legeme og Blod, uden du forlader alle dem, som have giort dig imod, det er: At du ikke føder Had til dem i Hiertet, thi Frelseren siger ved Marcum: Og naar I staa og bede, da forlade, om I have noget imod nogen, paa det at eders Fader, som er i Himmelen, skal forlade eder eders Fald: Og atter siger hand: Naar du offrer din Gave paa Altaret, og du kommer der ihu, at din Broder haver noget imod dig, saa lad blive din Gave der for Altaret, og gaa først hen og forliig dig med din Broder, og kom siden og offre din Gave. Hvoraf mand kand see, at GUD vil ikke tage imod det Offer, som frembæres med

Cap.
11. 25.

Matth
5. 23.
24.

med vred Hue: Og det, som var Offer i det gamle Testaments Tider, det er nu de Christnes Bønner og Almisser; Derfor maa du agte begge Deele lige høyt. Og det er ilde, at Mennesken skulle for-dærve saa god en Ting, som Bønnen og Almisser er, formedelst Hofmod og Had imod sin Næste.

Her staar hos Matthæum: Om din Broder haver noget imod dig, det forstaar jeg saa; Om din Broder haver noget Klagemaal imod dig.

Bor jeg da søge Forlig med den, som har gjort mig imod?

Biffelig bor du; Thi den samme H Er-re siger hos Marcum: Om I have noget imod hver anden; Saa at det er Meeningen: At om du har gjort andre imod, da skal du fortryde det, og bedre det, saa at din Broder bliver stillet til Freds; Men har hand gjort dig imod, da bør du ikke hævnne det. Denne Lov er lige saa god for den eene, som for den anden, for Guds Dom, i hvor vel at det synes u-rimeligt for den stolte og hævn gierige Verden.

Allt dette forstaar jeg, men maa jeg da gjøre alt andet hvad jeg vil, om jeg ikkun forlader min Næste?

N 5

Det

Det er langt fra : Og tænk ikke at du ville have dette til at forbedre andre Synder med, thi, som før er sagt, da er din Forladelse ikke Aarsag til, at GUD forlader dig, men hans Forjættelse. Du haver hørt, at den som vil have Nytte af den Forladelse, som hand har faaed af Gud for de forbigangne Synder, hand skal fremdeeles leve et nyt Levnet alle sine Lives Dage, det er, at hand lever efter Guds Bud det meeste hannem mueligt er ; Dog kand hand aldrig giøre Budene fyldest, at du jo har daglig Poenitente behov : Nu om du tilgiwer din Broder hans Synder, da lover Frelseren dig, at hans Himmeleske Fader vil forlade dig dine Misgierninger, og end og om dig kunde overkomme store Synder, saa er dog denne Guds Naade ey nogenlags Tilladelse til at synde, men en Trost for den som haver syndet ; Og i hvor vel du lever (da du dog aldrig lever saasom du burde) saa vil Gud dog ikke forlade dig din Feyl, uden du fuldkommen forlader din Næste ; Thi den mindste Synd imod Gud er saa meget større, end alt det Onde, som din Broder kunde giøre imod dig, som GUD er mee:

meere end Mennisken; tænk derfor ikke ved dig selv: Jeg vil stræle, jeg vil lyve, jeg vil bedrive Hoer, og forlade dem som giøre dislige imod mig, saa skal jeg blive mine Synder forladne, efter Frelserens Forjættelse; Men saaledes: Har jeg staalet, har jeg løyet og bedrevet Hoer, og fortryder det af Hiertet, og vil aflade disse Synder, og aldrig bedrive dem oftere, da skal Gud forlade mig dem, naar jeg beviiser min Troe ved at forlade min Broder, men ellers ikke. Saa give disse Ord ingen Tilladelse til at synde, men forpligte en Synder, som giør Omvendelse, til at forlade dem, som hannem have gjort imod.

Det sees da lættelig, hvorledes denne Bøn erindrer mig om det, som jeg har
behov at bede om?

Det skulle synes dig, naar du betragter, hvor meget du est GUD skyldig, og hvad du haver fortient med Synden, og derforuden, hvor tungt det falder dig at forlade din Næste, og hvor meget du taber, om du det ikke giør, som er: Guds Naade og dine Synders Forladelse, og du veed dog ikke, naar Døden kalder dig for Guds Dom; Og hvad Farlighed det er, at døe i sin Ondskab, kand mand see
paa

Matth
18.23.
31.

paa den skalkagtige Tiener, som Herren forlod all Gielden: Men hand gif hen ud, og greb fat paa sin Medtiener, og vilde qvæle hannem, derfor blev hand udkastet i det yderste Mørkhed, det bemærker, den ævige Pine.

Nu kommer vi til den siette Bøn,
Leed os ikke i Fristelse.

Forklar mig den, ligesom de andre. Hvad er dette?
Leeder GUD nogen i Fristelse, eller
paa hvad Maade?

Cap. I.
13.

Fristelse er paa tvende Maader: Den eene til det gode, den anden til det onde. Gud frister vel ingen til det onde, siger Jacob, dog frister hand Mennesken, hannem til gode, det er: I. Naar hand lader ham falde i nogen Modgang, til at prøve hannem, eller og hand unddrager sin Hielp udi Modgangen, at hand dermed skal øve sig og leve i Taalmodighed; og dermed prøve hans Forhold paa Guds Bey', Troe, Haab og Kiærlighed til GUD, Lydigheden og Stadigheden, ikke fordi at Gud har fornøden at vide hvad der boer i Mennesken;
thi

thi alle Ting ere blotte og aabne
 for hannem. Men paa det at Men-
 nisten kand lære at kiende GUD og sig
 selv: GUD derudi; At hand er tro,
 og frister ingen over sin Formue;
 Sig selv, derudi, at hand formaar intet
 uden GUD: Om denne Fristelse taler
 St. Jacob, sigende: Mine Brødre,
 agter det for Glæde, at I falde
 udi adskillige Fristelser. Og noget
 derefter: Salig er den Mand, som
 lider Fristelse, thi naar hand er
 bleven prøvet, da skal hand faa
 Livsens Krone, hvilken GUD ha-
 ver lovet dem, som hannem elske.
 2. Tilstæder Gud ogsaa at Mennisket
 fristes, naar hand taaler, at hand fristes
 til det onde nogen Tid, af sine Uandelige
 U-venner, og det ved samme Maade, som
 før er sagt om at prøve Mennisket i
 Modgang, og derforuden at lære han-
 nem Ydmyghed og Sagtmodighed, at
 hand ikke skal ophøje sig over andre, som
 ere svage, om hand er selv førdigere end
 de, eller ikke formeget forlade sig paa sig
 selv:

Hebr. 4
13.

1 Cor.
10. 13.

Cap. 1.
2. 12.

selv: Om denne Fristelse taser Paulus,
 sigende: Og at jeg ikke skal ophøje
 2^{Cor.} 12.7. mig af de høye Alabenbarelses, da
 er mig givet en Pæl i Riødet, som
 skal slaa mig paa Munden. Under-
 tiden overvinder mand denne Fristelse
 formedelst Guds Kraft, som suldkom-
 mes i Skrøbeligheden, indertiden faar
 den Overhaand, og det skeer gierne med
 dem, som meget forlade sig paa deres
 egen Magt, omendskiont de ere Guds
 2^{Sam} 24. 1. Børn: Exempel her paa have vi af
 David, da Satan fristede hannem til at
 2^{Matth} 26. 37. tælle Folket, og af Peder, da hand tilstod
 at hand vilde gaa i Døden med Christo,
 70. men fornægtede hannem dog kort der-
 efter: Dette skeer, naar Gud tager sin
 Haand fra Mennissen, og lader ham
 raade sig selv; Dog følger der altid ef-
 ter sig Fristelse en sand Omvendelse
 hos Guds Udvalde, som kand sees af
 Davids og Peders Exempel.

Alf hvem bliver mand fristed til det Onde?

Alf Dievelen, Riødet og Verden.

Hvorledes frister Dievelen Mennissen?

Hand er vor skadeligste Fiende; thi
 hand

hand frister os ikke alleene med sine Til-
skyndelser, men end og bruger vort eget
Kød, det er vor af Synden fordærvede
Natur, som er hans Arbejde, saa og
Verden, hvorudi hand regierer imod os:

Derfore kaldes hand en Fristere; Om ^{1. Tess.}
hannem taler Frelseren, da hand sagde ^{3.5ⁿ}
til Peder: Satan begjærede eder,
at hand maatte sigte eder, som
Hvede, men jeg bad for dig, at din ^{Luc. 22}
Troe skal ikke aflade. Det er u-mue- ^{31.}
ligt at opreigne hans Svig, thi hand er
en Tusend Konstner, dog er dette efter-
følgende det fornemste: 1. Naar Gud
legger os sit Kaars paa, da ophidser hand
Kødet til U-taalmodighed og Fortviv-
lelse. 2. Lader hand os synes Guds Nag
undertiden u-drageligt, u-forskyldt, sær-
deles og anderledes end andre Menni-
skers, helst om det er paa mange Maa-
der og med det tungeste, saasom Jobs.
3. Naar hand lader os synes en Ting
god, som dog er os for mægtig, og ikke
tilhører vort Kald, men kommer os dog
til at tage os den paa. 4. Naar hand
skuler vore Forseelser under Dydernes
Skin: Saasom Gierigheden under et
Skin

Act. 22
4.

Skin af Forsigtighed, hastig Brede under et Skin af at straffe, ligesom da hand kom Paulo til at forfølge Guds Christenhed, da hand kalder Hofmod Skikkelighed, Daarlighed en hellig Genfoldighed, U-skikkelighed og Ddselhed Rigdom, Skiødesløshed og U-agtsomhed kalder hand Frihed og Fornøelse.

5. Naar hand stjaeler Ordet af Menneskens Hierter. 6. Naar hand kommer dem til at forvende Guds Ord, og lære vrang Lærdom, og forvilde Siælene enten af egen Klogskab, Hastighed eller Myndighed. 7. Naar hand gior Synden forliden for vore Dnen, og prynder det for os for meget, som vi ville gior vel. 8. Naar hand gior Synden saa stor, at mand fortvifler om Guds Naade.

Du har endnu ikke sagt mig, hvad det er:
Læd os ikke ædi Fristelse?

Det betyder intet andet, end det, at GUD ville ikke lade os falde i Fristelse. Saaledes haver Lærefæderne Tertullianus og Cyprianus forstaaed det, og er det almindeligt i Skriften, at den siger, at Gud gior en Ting; naar hand tillader eller lider at det skeer, der siges i

Cro-

Erudi: At Gud forhærdede Pharaos Hierte, da der dog fort tilforn staar, at Pharaos selv forhærdede sit Hierte.

Hvorledes blive vi fristet af Riid og Blod ?

Det siger ingen bedre end Apostelen Jacob, paa denne Maade: Enhver fristes, naar hand drages og loffes af sin egen Begiærlighed, der efter naar Begiærligheden haver undfanget, da føder den Synd, men naar Synden er fuldkommen, da føder den Døden. Ellers frister Riidet os i mange Maader: Med Frygt for Menniskan, naar mand skal forrette Guds Tieneste, med Forhaling og Uagtksomhed i vores Saligheds Sager, med Ubesindighed og Mistrosthing i Modgangen, Ustikkeligdød og Hoffærdighed, naar det gaar efter Ønske, med en Trældomsfuld Skromterie for dem, som mand venter sig noget godt af, og Hofmodighed imod dem, som mindre formaar. Men Dievelen, som best kender denne hans Behændighed hos en-

D

hver,

Cap. 9.

12.

Cap. 10

1.

Cap.

8. 15.

Cap. 7.

34.

Cap. 1.

14. 15

hver, hand forsjømmer ikke at bringe enhver det for, som hand er meest hengiven til, ligesom naar Fange-Mad legges for u-mælende Creature.

Hvad betyder dette Ord: Verden, eller hvorledes frister den os?

Verden bemærker ikke her Himmels og Jordens herlige Bygning og Forarbejde, som vi seer, men det betyder de Ugudeliges Samkvem, som ikke leedes af Guds Aand, men ere Satans Børn, og leve efter deres Lyster; Om dem taler Joh. hannes saaledes: **Alt Verden ligger i det Onde.** Den er i mange Maader Guds Børn til Unstod: Forst forfølger den dem som høre Gud til, saa at de skulle være vel tilrustede, om de ikke skulle blive leed i Fristelse. For det andet gaar det dem gierne vel i Verden, og hvad de begynde, lykkes dem, end og i Dievelens Navn: Det er ikke en liden Fristelse for Guds Børn, da de af naturlig Skrøbelighed begynde at domme underlig om Guds Regiering her udoer. Der om taler David saaledes: **See, at de Ugudelige leve roligen, og erhverve deres Føde, derfor**
reen

1 Joh.
5.19.

reenser jeg mit Hierte forgæves,
 og toer mine Hænder i Uskyldig-
 heden; Og lidet derefter: Om jeg
 vilde tænke ved mig, at forstaa
 det, da skulle det synes forvendt
 for mine Syen, indtil jeg gif ind
 i den stærke Guds Helligdom, og
 gav agt paa deres Ende, thi du
 sætter dem paa det Blatte, og fa-
 ster dem ned i Fordærvelsen. Her-
 foruden frister Verden Guds Børn med
 onde Exemppler, Tilskyndelser og Raad,
 hvilket alt Satan fører sig til Nytte, til
 at raade Guds Folk fra hannem.

Gal.
 73.
 v. 12.
 13. 16.
 18.

Saa som Gud frister Mennesken til det gode, og
 taaler at vi undertid en fristes til det onde,
 hvorum bede vi da i denne Bøn?

Vi bede ingenlunde, at GUD ikke vil-
 le friste os med Kaars og Modgang;
 Thi ved megen Trængsel bør os
 at indgaa i Guds Rige. Men vi
 bede om en hellig Taalmodighed i Mod-
 gangen, at vi stedse maatte sige: Glee
 din Villie, ey heller gandske afbede vi,
 at Gud ikke skulle lade os fristes af Die-
 velen

Act. 14
 22.

velen, Kiødet og Verden, thi vort Bæ-
 sen er saaledes i dette Liv, at vi kand ikke
 være Fristelse foruden: Af Dievelen,
 thi hand gaar omkring som een
 1 Pet. 5
 9. brølende Løve, og søger efter dem
 som hand kand opsluge; Eller af
 Rom.
 7.2. Kiødet, thi naar vi ville gjøre det
 gode, da klæber det onde ved os;
 Og om Verden, siger Frelseren: At
 Matth
 18.7. det er fornøden, at Forargelse skul-
 le komme. Det er Guds Villie, at
 det skal være saaledes, siden Mennisten
 faldt fra hannem; thi hvor ingen Striid
 er, der er ingen Seyer, og hand lader
 sin Magt meest see paa Dievelen og
 hans Medskab, naar hand træder han-
 nem under sin Børns Fodder; Derfor
 sagde Frelseren i Bønnen til sin Fader:
 Joh. 17
 15. Jeg beder dig ikke, at du skal tage
 dem af Verden, men at du vil be-
 vare dem fra det Onde; Hvilke
 Frelserens Ord vel forklare disse tvende
 Bønner, denne og den efterfølgende;
 Derfor bede vi nu i denne Bøn, at
 GUD ville ikke lade os overvindes af
 Fri-

Fristelsen, det er det samme som at ind-
 gaa udi Fristelse, saasom Frelseren siger Cap.
22.
40.46.
 ved Lucam, som at falde i Fristelse, hvil-
 ket Paulus tydelig forklarer, sigende:
 De som ville blive rige, de falde
 i Fristelsen og Snaren, og mange
 daarlige og skadelige Begierin- 1 Tim.
6. 9.
 ger, hvilke som nedsenke Menneske-
 ne i Odeleggelse og Fordærvelse:
 Imod dette bede vi, men ikke det andet,
 at vi ikke skulle finde til Fristelsen, den
 Stund vi drage dette dødelige Legeme
 efter os, i hvor vel at vi gierne vilde væ-
 re dem foruden. Saa er da Meeningen
 i denne Bøn, den samme, som Lutherus
 siger, at vi bede: At vi ikke skulle henfa-
 stes i nogen store Synder eller Laster:
 Men herudi bønhører Gud os: 1. Naar
 hand daglig fornær og forøger Troen
 i os, og dens Frugter, saa at vi kunde for-
 nyes i vor Sinds Aand, og isøres et nyt
 Menneske, som er skabt efter GUD
 i Retfærdighed og Hellighed; Thi
 Fristeren fand ikke vinde meget hos
 den, som GUD forleener den Naade.
 2. Naar hand opvækker disse Kræfter i
 os, saa at vi bruge dem i Fristelsens

Tid, det er: Naar Dievelen, Berden og Riødet, vil lokke os til nogen Synder, thi uden hannem kunde vi det ikke, hand er den, som udretter i os, baade at

Phil. 2
13. ville og udrette. 3. Naar hand hindrer Dievelen, Riødet og Berden, at de ikke kunde komme til at sigte Guds Born, saa at de falde i Fristelse eller indsnæres i Dievelens Snare. 4. Naar hand virker Taalmodighed og Haabet i os, og lader os nøyes med hans

2 Cor. 12. 9. Naade. 5. Om hand, efter sin retfærdige Dom tillader, at vi falde i Fristelse, enten formedelst de foregaaende Synder, eller fordi, at vi forlade os for meget paa os selv, saasom det hændede David og Peder: Alt hand da kalder os tilbage til Poenitente, og taalder ikke at vi forlades i et forvendt Sind, eller blive haarde, og vandre saaledes efter vort Hiertes Begierligheder: Og saasom vi intet af dette formaa af os selv, ja, om vi føre dette i vort Sind, da ere vi nærmest Faldet, da seer du, hvor høvelig vi have fornøden at bede GUD om, at hand ikke lader os falde i Fristelse, saasom vi ere saa svage, og vore U-venner saa trædske og mægtige.

Foy-

Forklar mig den Syvende Bon,
Men frels os fra det Onde.

Det Ord, som her staar udi Texten, bemærker ikke alleene, at frelse den, som allereede er stød i Nød eller Fare, men end og at bevare een fra Ulykke og Fare; Men dette Ord: Fra det Onde; udtyde somme: Fra Dievelen, thi saa kaldes hand andensteds i det ny Testamente, som og er det samme, thi Satan er Anledning og Begynder til alt det Onde, saa at naar vi ere frelsede fra hannem, da ere vi frelsede fra alt det Onde; Og naar vi ere frelsede fra alt det Onde, saa ere vi frelsede fra hannem; Derfor staar denne Post sidst af Bonnerne, thi den er saasom en Slutning for alle de andre: Udi de andre bede vi Gud vor Fader om at forleene os det Gode, og i Sandhed afbede vi det Onde med det samme, dog ikke saa udtrykkelig; Men her bede vi alt udi Et, som Lutherus siger i Forklaringen, og den gaar igiennem alle de andre Bonner; Thi Guds Navn helliges forgiøves, som er helligt i sig selv, om Gud ikke forhindrer Dievelen og bevarer os,

baade fra hannem, Verden og vort eget
 Riød, at det ikke bliver vanhelliget af os;
 Og hans Rige kand ikke komme til os, el-
 ler være udi os, ey heller kand hans Bil-
 lie skee iblant os, eller faa Fremgang af
 os, uden Satans Rige, som bestaar i alle
 Synders Dvelse, bliver nedbrudt, og
 hans Billie, som er at mishage Gud, og
 drage Mennisken fra hannem, bliver
 imodstaaed, og det samme er at sige om
 de andre efterfølgende Bønner; saa
 bede vi nu: 1. **Alt GUD vil bevare os**
fra Dievelens List og Bold. 2. **Om**
hand allerede har indsnæret os udi sit
Garn, det er, kommet os til at synde,
eller forført os i nogen syndig Bane, saa
bede vi, at GUD ville udfrie os derfra.
 3. **Bedede vi Gud om, at hand vil bevare**
os fra timelig Ulykke, enten det rører
vort Liv og Lemmer, Eyendom, Hæder
eller Ære, thi paa alt dette gier Satan
sin Gliid at giøre os Hinder og Skade.
Men denne Bøn bede vi med For-Ord,
om hannem synes det ont for os, som vi
afbede, men ikke videre; Thi vi vide ikke
selv, hvad der tiener os best; Og om vi
ere henfaldne i noget deslige, enten det
er af Satans eller onde Menniskers Til-
 skyn-

skyndelse, eller og af vore egne Laster, Forsømmelse eller Forseelse, da bede vi, at Gud vil det lindre, forbedre eller gandske borttage, eller og rette efter hans behagelige Villie. 4. Saasom Beskyttelsen og Befrielsen fra alt det Onde, kand ikke vare længe paa engang i denne Jammerdal, hvor vi ingensteds kunde leve uden Synd eller Sienvordighed, den Stund vi boe i Kiødet, saa bede vi, at vi omsider maa blive forløste fra all Dievelens, Verdens og Kiødets Anfægning og Magt ved den timmelige Dod. 5. Saasom Døden gjør ikke en Ende paa alle Menniskers Jammer, men er en Begyndelse paa Dvalen for dem, som fortages, men en Indgang til Livet for Guds Børn; Saa bede vi nu frem for alting, at GUD vil saaledes regiere vor Troe, at den maa blive frugt-sommelig, og at vi aldrig findes saaledes, at vi tør frygte for at døe, og maatte stedse sige med Paulo udi fuld Tillid: **H**Erren skal fri mig fra all ond Gierning, og frelse mig til sit Him-melske Rige, hvilken være Lof og Ære i all Evighed, Amen. **I**

2 Tim.
4. 18.

hvilke Ord Apostelen synes at have hen-
 sigtet til denne Bøn; Og om vi af Men-
 niskelig Skrøbelighed, eller formedelst
 den trædske Dievels Tilskyndelse kunde
 henfalde udi de Tanker, at det var far-
 ligt, at døe derudi, at hand da vil bevare
 os fra en hastig og brad Død, og give
 os Bod og Bedring til Omvendelse, at
 vi kunde døe de retfærdige Menniskers
 Død.

Thi dit er Riget, Magten og
 Æren i Evighed, Amen.

Hvorfor falder denne Slutning paa
 Bønnerne?

Den haver indsluttet meget udi sig,
 og er meget nødvendig: Thi I. erindre
 vi GUD om hans Løfte og Kongelig
 Embede: Derfor bruge vi dette, som
 til en Anledning, hvorfor vi skulle bøn-
 høres, naar vi rettelig bede, og at det
 hører ham til at see paa vort Beste og
 forsvare os, ligesom en Konge sine Un-
 dersaatter.

Thi dit er Riget: Dermed meenes
 Guds Naades Rige, det er Christi Ri-
 ge, og det vi bede om i denne Bøn, ere
 de Belgierninger, som hand uddeeler,
 og hvor med hand regierer dette sit Rige
 imod

imod Dievelen, Riødet og Verden, for-
 medelst vor Skøbelighed, som ingen-
 lunde kunde imodstaa denne saa trødske
 Fiende af egne Kræfter, uden vi annam-
 me det af vor Konge, hvis Embede det
 er at beskytte og beskierme sine Under-
 saatter, som før er sagt, og at give dem
 Baaben og Bærge der til, eftersom
 hand af sin Naade haver udvalt sig et
 Rige i Menniskens Hierter, og vil vær-
 diges at kaldes og være vor Konge, og
 derfor haver hand befalet at bede han-
 nem her om, og lovet at hand vil bøn-
 høre os. Din er Magten: Dette Ord
 erindrer os om Guds Allmægtighed, at
 hand kand gjøre alle Ting meget bedre,
 end vi kunde tænke eller bede, og hand er
 meere end alle vore U-venner. Og Væ-
 ren: Med dette Ord erindrer 1. Troen
 vor Gud om, at det er hannem prise-
 ligt, og det hører til at priise og forkyn-
 de hans Ære, Godhed og Miskundhed,
 at hand bønhører os, sit Folk, i de Ting,
 som hand haver befalet os at bede om,
 og tiener til at forfremme hans Ære.
 2. Bestyrkes Troen i os i Bonnen, ved
 disse Ord, først, da vi bekiende, at Riget
 er hans, hvor udi vi leve, derfor kunde
 vi

vi ikke tvifle paa, at saa naaderiig en Herre, som haver forhvervet os dette Rige med Guds Søns Død, hand skal unde os dets herlige Gaver, uden hvilke samme hans Rige ikke kand bestaa, saa som ingen kand indbilde sig, at hand har villed lade Sønnen forgives, paatage sig vort Ried og Blod, og derudi taale Pine og Kaarsens Død; Derfor kand Troen aldrig tvifle om hans Villie, til at give os det vi bede om, naar vi sige, at hans er Riget. 3. Naar vi bekiende, at Magten er hans, saa forlade vi os paa det, at hand kand give os det hand haver lovet, og saasom hand baade vil og kand, saa kunde vi med dis større Tillid bede. 4. Naar vi sige: Og Herren, da er Troen dismeere forsikret, at hand skal give os det hand lovet haver, for dermed at aabenbare sin guddommelig Sandhed, Magt og Godvillighed, paa det at de Ugudelige ikke skulle sige, hvor er nu deres Gud? thi hand er Jehova, og vil ingen give sin Herre. 5. Erindre vi os selv om, hvorledes vi skulle bruge disse Belgierninger, som vi saa med Bønnen, og hvor til og hvor-

Psalm.

119. 2.

Esa. 42

8.

hvorledes vi love at bruge dem, som er:
 hannem til Ære og hans Rige til Ud-
 bredelse, hvor om David saaledes taler:
 De skulle fortælle dit Riges Æ-
 re, og tale om din Magt, paa det Psal.
 at de kunde kundgiøre Menni- 10. 12.
 skens Børn din Magt, og dit Ri-
 ges Herligheds Storhed.

Hvad betyder det Ord: **A M E N**.

Den er et Hebraisk Ord, og betyder
 her: Bisselig, Sandelig, som bruges i
 det ny Testamente til at bekræfte en
 Ting, at den skal være u-brydelig, saa-
 som, da H. Erren sagde til Noveren paa
 Kaarset: Amen siger jeg dig, i Dag Luc. 23
 skal du være med mig i Paradis; 43.
 og sluttet og forseglet derfor Bønnen
 med dette Ord: I. Til at erindre den
 som beder, naar hand slutter Bønnen,
 om at give agt paa, med hvad for Gude-
 lighed og Andagt hand haver læst sine
 Bønner, som mand efter den Christeli-
 ge Sædvane pleyer at ende med denne
 Bøn; Og til at opvække udi os et in-
 derligt og andægtigt Suk til GUD, at
 hand ville høre de vore Bønner, som vi i
 Chri

Christi Navn have udest i hans Skjod, og forseiglet med den Bøn, som hans Søn har befalet os at fremføre for den høyværdige Guddoms Tre-Genighed.

2. Forkynder Troen med dette Ord, at naar mand beder i Aand og Sandhed, da tvifler den ikke om Bønhoørellsen, men forlader sig paa, at alt det som hand har bedet om i Jesu Navn, efter hans egen Befaling, det skal hannem gives; Thi den tager dette Ord, Amen, af Frelserens Forjættelse, da hand sagde: Amen, Amen siger jeg eder, hvad I bede Faderen om i mit Navn, det skal hand give eder, og dertil legger hand sit Amen, som en Forseigling paa, at Gud holder sine Ord, som der staaar hos Johannem: Den som annammer hans (Sønnens) Bidnesbyrd, hand haver beseiglet det, at Gud er sandrue; Derfor kalder og Hieronimus dette Ord, Amen, Bønnens Beseigling.

Joh.
19. 23.

Cap. 3.
33.

Efter at nu denne Bøn indeholder saa meget, som du nu haver sagt, hvorledes er det mig da muligt at erindre alle de Ting, naar jeg læser den, i hvor gierne jeg vilde?

Der.

Derfore skal du først lade alle dine Bønner være grundede derpaa, saa at de kunde henføres paa det, som den be-
staar udi, saasom du nogenledes her for-
an hørt haver. For det andet, skal du
idelig tænke paa denne Bøn og de Ting
som den viiser dig til, og særdeelis naar
du begynder at bede, men Menniskens
Tænke er hastig at løbe til de Ting, som
hand er vant til, og hand elsker, saa og
er den Hellig Aand med dig i Bønnen,
til at hielppe din Skrøbelighed, og erin-
dre dig om det som du har behov at be-
de: Om du nu gior det, da skal de verds-
lige Tænker snarere falde bort fra dig.
For det tredie, da har du ikke fornøden
at skynde dig med denne Bøn, læs den
langsom, stadig og med god Andagt, da
skal der falde dig meget got i Tænker,
og betænk, hvor stor Synd det er, at lade
den ikkun gaa ud af Munden, og intet
tænke paa hvad mand beder om; For
den Aarsag meener jeg, at det er foran-
staltet i den hellige Guds Tieniste, at
denne Bøn, og andre sædvanlige, sun-
ges, paa det at Folket som tillige med
Præsten bør bede til GUD, kand have
Tid til at betænke hvad de bede.

Hvort

Hvorledes skal jeg lauge det, at ingen Verds-
tunge Tanker skal falde i mine Tanker,
i mens jeg beder?

Først skal du, forend du begynder at
bede, betænke ved dig selv, hvor stor og
forfærdelig en **HERR** det er, som du
agter at fremføre dine Bønner for.
For det andet, hvor høvelig dig er for-
nøden at blive bønhørt, hvilket du best
fand gjøre, om du overvejer din **W**
lendighed og **Skrøbelighed**, og dine **Fiend**
ders **Styrke** og **Forstokkelse**, og den **Fæ-**
re, som dig hver **Dag** bereedes af **Dø-**
den, som bliver dig enten en **Indgang**
til **Livet**, eller en **Begyndelse** til den æ-
vige **Pine**. Derefter skal du først bede
GUD om at forlade dig dine **Synder**,
og beslitte dig paa, at være i **Naade** hos
hannem, naar du beder, og fremdeles
styre dit **Hierte**, og derudi opvække gu-
delige **Rørelser**. Og om du est dig
den **Skrøbelighed** medvidende, at dine
Tanker fare vidt omkring i **Bønnen**,
da beed med **faa Ord** og **dog** **fyndige** og
alvorlige, og beed **heller tidt**; **Ville** de
verdslige Tanker endda **sticæle** sig ind
hos dig, da **trost** dig ved **Guds Barm-**
hiertighed, som **tager** **Billien** for **Arbey-**
det,

det, og beed om Forladelse for denne Skrebelighed naar du ender Bønnen.

Om jeg nu er fuldkommen forsikret om Bønhørelsen, som du haver sagt, ikke dismindre svækker min Troe ofte, og særdeles i Modgang, helst naar Gud unddrager Hielpen, end og i Mandelige Sager, undertiden?

Angaaende, at GUD unddrager med Hielpen, da gjør hand det aldrig, uden dem til beste, som elske hannem, og bede af Hiertet; Thi hand siger: Jeg skal bønhøre dig i den behagelige Tid, og hielppe dig paa Salighedens Dag; Hvilke Prophetens Ord Paulus henfører til de aandelige Ting, men det er at agte, at du gjør det der til, som staar i din Magt, og Gud har givet dig Kræfter til at fuldbyrde, som er: Daglig at kaarsfæste dit Kiød, det er: At dempe Kiødsens Lyster, og at iføres et nyt Menniske, det er, at anvende all sin Fliid paa, at gjøre det som GUD har befalet: Thi hvad er det at bede GUD at tage Kiøds Lyst og syndige Begjærligheder fra sig, men føde og elske dem dog, og ikke ikke at stride imod dem? Er Gud da pligtig til at bønhøre dia? Eller haver hand

P

for:

Esa. 49
8.

forgiæves igienfødt og fornøyet dig? Men om du gjør alt det dertil, som staar i din Magt, da maa du være forsikret om Bønhørelsen, som GUD er sanddrue: Men imidlertid at hand unddrager Hjelpen, da med Paulo lade dig nøyes med hans Naade, thi hans Kraft fuldkommes i Skøbelighed. Men hvad Troens Svaghed angaar, da er det vel vist, at Naadens Forjættelse i Evangelio hører alle til, men paa det at Troen, som komer af Ordets Hørelse, maa blive dis stærkere, da har GUD af sin usigelige Barmhiertighed behaget, at lade Ordet, som bliver hørt, følge synlige Tegn, som ere Sacramenterne, paa det at det kand blive meddeelt enhver i deres Kraft, som tilbydes alle udi Ordet.

1 Cor.

12. 9.

Rom.

10. 17.

Sig mig noget om Sacramenterne,
hvad er et Sacrament?

Sacramentum er en Foreening, indstiftet af GUD, hvorudi Himmelske Ting føyes med de synlige, Jordiske Ting med visse Ords Kraft, og af Guds Tienere meddeeles dem, som bruge Sacramenterne, saa at, paa denne Naade, bliver Evangelii Naade, som i Ordet
for

forjætted, saasom med en Forsikring og Pant, tileignet og beseglet dem som troe.

Hvor mange ere Sacramenterne ?

I det gamle Testamente var der To Sacramenter, som var: Omskiærelsen, hvormed Mennisken bleve indviet og indtagen i Guds Forliig; det andet var Paaskelammet, som blev indstiftet til en Ihukommelse om Forløsningen fra det Ægyptiske Fængsel. Disse Sacramenter ere nu afskaffede, og andre indstiftede af Christo i deres Sted: Daaben i steden for Omskiærelsen, og Hærens Nader i steden for Paaskelammet. Dog er det anderledes beskaffet med Sacramenterne i det gammel Testamente, end i det Ny: Thi Sacramenterne i det gamle Testamente vare et Forbillede og Skygge om de tilkommende Ting; Men i det Ny er alt det fyldestgjort, som var afsmalet i det Gamle, og derfor have vi derudi Legemet selv og Tingen selv, som Paulus vidner, da hand siger: Alt slikt har været en Skygge paa de tilkommende, men Legemet er Christi, det er: at Alt er fyldestgjort i Christo.

Gen.
1, 10.

Exod.

Ebr. 10
1.

Col. 2.
17.

Siig mig noget om Daaben ?

Daaben er det første Sacramente i det Ny Testamente, hvorudi Mennisten levendes og fød i denne Verden, efter Guds Befaling sammenføyet med Naadens Forjættelse, bliver overøst med Vandet, som er sammenføyet med den Hellig Aand, som boer i Ordet, i Navn Faders, Søns og den Hellig Aands, saa at Troen, og ved Troen de Troendes Arvedeel og Igienløsningen forleenes og besegles.

Hvad betyder dette Ord, at besegle ?

Det betyder her at bekræfte og giøre nogen forsikret om det, som er lovet. Saasom naar en giør en Contract, saa sætter mand et Signet der under, paa det at det skal være u-brydeligt og fast, saa haver og GUD herudi giort, for at hielppe Menniskens Bantroe; Derfor siges i første Johannes Epistel: Det

Cap. 5
8.

ere Tre, som vidne paa Jorden Aanden, Vandet og Blodet, hvor Aanden betyder Ordet, thi Guds Aand boer derudi, Vandet Daaben, og Blodet det hellige Altarens Sacramente, og

saa

saasom Beseeglingen duer intet uden Contracten, og Contracten bekræftes med Beseeglingen, saa formaa ey heller Sacramenterne noget uden Ordet, hos dem, som ere komne til Aar og Alder, og have deres fulde Fornuft, men Ordet og Guds Forjættelse i Ordet bekræftes med Sacramenterne, saasom ongefær et Signet; Derfor siger Paulus: At Abraham annammede Omiskie-
 rellens Tegn, saasom Retfærdig-
 hedens Beseegling om Troen, det er paa den Troe som hand havde faaed af det Ord, som hand tilforn havde hort af Guds egen Mund, at i hans Sæd
 (det er i Christo) skulde velsignes alle Folk, og at hand vilde være hans GUD, og hans Sæd efter ham.

Rom. 4.
11.

Gen.
22. 18.

Du siger, at den Hellig Aand sammensøyes med Vandet i Daaben; Men i Catechismo staar, at Guds Ord er i og med Vandet?

Det er det samme, thi Guds Aand boer i Ordet, og Ordet er det Middel, hvor med Guds Aand og Vandet sammensøyes, ellers er dette ret, at den Hellig Aand sammensøyes med Vandet

i Daaben, thi hand er den Himmelste
 Ring, som tillige med den Jordiske gier
 Daaben; Dette vidner HErren selv:
 Joh. 3.
 5. Uden nogen fødes af Vand og
 Aand, da kand hand ikke indgaa i
 Guds Rige; Og strax derefter siger
 hand: Det som er fød af Aand, det
 er Aand, og GUD udsjer sin Aand
 over os i Tgiefodelsens Bad; Og saa
 som Paulus siger, at Guds Søn
 Gal. 4.
 4. blev fød af en Qvinde, saa er og den
 Hellig Aand og Vandet Materien til vo-
 res Tgiefodelses Sacramente, at vi
 giores aandelige; Thi ligesom udi Alta-
 rens Sacramente Tndstiftelsens Ord
 ere det Middell, som sammenføyer Chri-
 sti Legem og Blod med Brødet og Vi-
 nen, saa sammenføyer og Ordet her
 Aanden og Vandet.

Hvilke ere de Guds Ord, som sammenføye
 Vandet og Aanden?

De ere paa tvende Maader: I. Er
 det Budordet, det er det samme som
 Tndstiftelsens Ord, som staar skreven
 hos Matthæum: Gaar ud i heele
 Cap.
 28. 19. Verden, og lærer alle Folk, og dø-
 ber

ber dem i Navn Faders og Søns
og den Hellig Aands; Det andet
Forjættelsens Ord er saaledes lydende
hos Marcum: Den som troer og
bliver døbt, hand skal blive salig,
men den som ikke troer, hand skal
blive fordømt. Begge Deele af disse
Ord med deres Kraft, (som bestaar i
Guds Bud og Forjættelse) sammenføy-
er det Himmelske og det Jordiske; Der-
fore siger Paulus: At Christus ha-
ver helliget Meenigheden, efterat
hand havde rensset den formedelst
Vandbadet i Ordet.

Cap.
16. 16.

Eph. 5.
26.

Bevijs mig udaf Skriften, at Børnene
bør døbes?

Hvad kommer dig til at tvivle derom?
Dette som Christus siger: Hvo som
troer og bliver døbt, skal blive
salig.

Og hvorledes kunde Børnene troe, naar de
ikke have Forstand til at kiende den
som de skulle troe paa?

Du skal og troe det meeste om GUD
og de guddommelige Ting, som du slet
intet forstaar, ellers var Troen ikke

Ebr. 11
 1. Troe; thi den er en Forsikkring om
 De Ting, som vi ikke see, hvor udi vi
 bør give vor Fornuft fangen under Tro-
 ens Lydighed; Men hvorledes dette er,
 da er det dog vist, at Børnene troe, det
 vidner JEsus Christus selv, som haver
 givet og forhvervet alle Troende Troen,
 da hand kalder dem De smaa Børn,
 Matth
 18. 2. 6 som troe paa hannem. Lucas kal-
 der de samme smaa Børn, og siger, at
 Cap.
 18. 15. De bare dem til JEsus; hvilket ik-
 16. ke forstaaes om vorne Børn, og det som
 Matth
 19. 24. meere er, saa siger Frelseren, at slige
 hører Guds Rige til, men uden
 Ebr. 11
 6. Troen er det u-mueligt at behage
 GUD, som Apostelen vidner; Og de
 som ikke behage GUD, kunde ikke høre
 Guds Rige til; Og endnu videre siger
 Luc. 18
 17. hand: Alt den som ikke annammer
 Guds Rige, som et Barn, eller li-
 det Barn, hand skal ikke komme
 der ind. Men skulle nogen synes det-
 te u-rimeligt, da kand hand see paa Jo-
 hannes Baptista Exempel, om hvilken
 Engelen sagde: Alt hand skal opfyl-
 des

des, end af sin Moders Liv, med
 den Hellig Aand: Hvorfore skulle da
 GUD ikke lige saa vel kunde arbejnde
 Troen i de smaa Børn? eller var hand
 Johanni meere pligtig, end et andet
 Barn, da der er ingen Persons Anseelse
 hos hannem? Derfor faar Børnene
 vist Troen udi Daaben, og bør derfor
 at døbes: 1. Fordi Salighedens For-
 jættelse tilhører dem; saa sagde Peder:
 Eder og eders Børn er Forjættel-
 sen tilfagt, og alle dem, som ere
 langt derfra. 2. Siger Frelseren:
 Lader smaa Børn komme til mig;
 Og Daaben er det Middel, hvorved
 Børnene blive ført til Christum. 3.
 Hvad som er fød af Kjød, det er
 Kjød; og Apostelen siger: Alt Kjød
 og Blod skal ikke arve Guds Rige.
 Hvorfor skulle da Børnene ikke døbes?
 4. Fordi Børnene bleve omskaarne paa
 den ottende Dag, og Daaben er kom-
 men i stæden for Omskiærelsen, hvor-
 fore den og kaldes Christi Omskiæ-
 relse af Apostlerne.

Euc. 1.
15.Act. 2.
39.Euc. 18
16.Joh. 3.
6.1 Cor.
15. 50.Col. 2.
11.

Kend ingen blive salig, uden hand er døbt?

Det er Guds almindelig Regiering
 udi hans ny Testaments Kirke, at de
 alleene skulle blive salige, som blive døbt,
 te, derfor sagde hand til Nicodemus,
 Joh. 3. Uden mand igiensfødes af Vand
 5. og Aand, da kand mand ikke ind
 gaa i Guds Rige; dog er Gud ikke
 bunden til dette Middel, derfor, naa
 hand siger: Hvo som troer og bli
 ver døbt, hand skal blive salig, men
 Marc. 16. 1°. hvo som ikke troer, hand skal for
 dømmes; da siger hand ikke: Hvo
 som ikke bliver døbt, skal fordømmes.
 Men dem som ey kunde naae Daaben
 kand det ikke bøye fra Saligheden, at de
 ey ere døbte, thi Gud vil ikke at no
 gen af disse Mindste skulle forta
 bes, som ere de Børn, som ikke kunde
 naae Daaben, saa og de fuldvorne Men
 nsker, som ikke kunde komme til at faa
 Daaben, og dog troe, som klarlig kand
 sees af de Israels Børn, saa vel un
 ge som gamle, som døde u-omskaarne
 udi Orken, saa og Noveren som døde u
 døbt; Saa er og Exempel derpaa Da
 vide

Matth
 18. 14.

Josb. 5
 5.

Luc. 23
 42.

vids Søn, som hand avlede med Bersa-
 be, som døde u-omskaaen, og dog sagde
 hans Fader: Jeg skal komme til
 hannem, og hand ikke til mig igien.
 Det er bekiendt, hvad Gud sagde om de
 Ugudeliges Børn af Ninive Stad, til
 Jonam: Skulle jeg ikke spare Ni-
 nive, den store Stad, i hvilken der
 ere meere end Tolv gange Ti Tu-
 sende Mennisker, som ikke vide af
 højre eller venstre Haand; Og ved
 Ezechiam kalder Gud de Børn sine
 Børn, som de ugudelige Afguds-Dyr-
 kere offrede Moloch. Hvorfore mand
 kand ikke fordømme deslige; Men det
 er dem nødvendigt og gandske u-miste-
 ligt at døbes, som kunde faa Daab; Og
 Børnene have ingen Skyld udi deres
 Daabs Forsømmelse, og ere derfor un-
 der den samme Naade, som de Børn,
 som bleve offrede til Moloch; Men
 Skylden bliver hos dem, som skulle døbe
 dem, eller lade dem føre til Daaben,
 hvem Forsømmelsen findes hos, og det
 er en raabende Synd, thi de forbyde
 Børnene Himmerig, saa vidt som det
 staar

2 Sam
12. 23.

Jon 4.
11.

Ezech.
16. 21.

Luc. 7.
30.

Lib. 2.
Cap. 39.

Psalm.
22. 10.

Gen.
17. 7.

Job. 3.
12. 13.

staar i deres Magt, saa at Daabens For-
agt fordømmer, men ikke at de ere u-
døbte; Derfor siges der om Pharise-
erne: Phariseerne og de Skrift-
flogte foragtede Guds Raad imod
sig selv, som ikke vare døbte af
hannem. Om Børnenes Salighed ta-
ler den Lære-Fader Irenæus meget her-
ligt: **H**and, Christus, kom til at gjøre
alle salige formedelst sig selv, thi hand er
kommen formedelst alles Alder, (hand
meener for de Unges og Gamles skyld)
og hand er bleven Børnene et Barn,
paa det at hand vilde hellige Børnene.
Her foruden have vi Exempel af de Hel-
liges Bidnesbyrd: David siger om sig:
Du est min **G**UD, alt fra Moders
Liv. Men Gud er ifkun deres Gud,
som troe, efter Naaden, saasom hand
sagde til Abraham de Troendes Fader:
Jeg skal være din **G**UD, og din
Sæds **G**UD; Og Job siger om sig
selv, at om hand havde død i Mo-
ders Liv, da havde hand hensøvet
og hviled i sin Sovn. Og med sli-
ge Ord pleyer Skriften at asmale de
UD

Udvaldes Salighed. Paulus siger: **Vi** Ebr. 4. 3.
 som have troet, skulle indgaa i
 Hvile, det er i Guds Børns Salig-
 hed; Og, Salige ere de som døe
 udi H'Erren', ja Aanden siger, at Apoc. 14. 13.
 de skulle hvile af deres Arbejde;
H'ERREN siger selv ved Jeremiam:
 Førend du kom ud af Moders Liv, Cap. 1. 5.
 helliggjorde jeg dig, og ingen bliver
 helliggjort uden ved Troen. Jeg vil her
 ikke meget tale om de Born, som Pha- Exod. 1. 22.
 rao lod aflive udi Egypten; og Antio-
 chus i Maccabæernes Dage, førend de 1 Mac. 1. 51.
 bleve omstkaarne, eller Herodes, da Chri- Matth 2. 16.
 stus var nyfødt. Bilde nogen fordømme
 dem, da maatte hand være grummere
 end Herodes, som var den største Skam
 at tænke om Gud, som er Naadens Kilde.

Maa ingen døbe uden Guds Ords Tienere?

Ikke almindelig, thi de alleene ere 1 Cor. 4. 1.
 Huusholdere over Guds Hemme-
 lighed. Men i Nødsfald maa et hvert
 Menneske døbe, saavel Mand som Qvin-
 de, som haver Forstand dertil; Derfor
 omskar Ziphora, Moses Hustru, sin Exod. 4. 25
 Son,

1 Mac. 1. 63 oc
2 Mac. 6. 10.
Act. 18

Søn, og i Maccabæernes Bøger læse vi, at Qvinderne omskar: Thi naar Kir-
kens Tienere fattes, da henfalder Tieni-
stens Net til Meenigheden igien; Der-
fore lærte Apollos, Aquilas, Priscilla,
og det er bekendt, at de og have døbt.

Hvad Nytte har mand af Daaben?

Det siger Lutherus med disse faae Ord: Den frelser os fra Døden og Die-
velen, og giver dem alle det ævige Liv og
Salighed, som troe det som Guds Ord
og Forjættelse lover, hvilket hand forkla-
rer i den store Catechismo saaledes: At
Daabens Kraft, Virkning, Frugt og Til-
gang er, at gjøre Mennisten salig; thi
ingen bliver døbt, for at hand skal blive
en Herre, men for, at hand skal blive sa-
lig, saasom Ordene lyde; Og vi vide, at
det er intet andet at blive salig, end at
blive frelst fra Syndens, Dødens og
Dievelens Bold, og at blive sat udi
Guds Søns Rige.

Hvorledes bliver mand frelst fra Døden, da
dog alle skulle engang døe?

Rom.
6. 4.

Det skeer saaledes: At vi blive først
begravede ved Daaben til Døden,
det er, til at gjøre Synden død, og til at
døde

døde den gamle Adam ; thi udi Daaben faar vi Kraft dertil , saa at ligesom Christus er opvaakt fra Døden , formedelst Faderens Herlighed , saa skulle vi og vandre i et nyt Levnet alle vore Lives Dage ; Og Døden kand ingen Skade giøre dem , som saaledes vandre , og troe paa Guds Son , thi om de end døe , saa skulle de dog leve , som Frelseren lover.

Joh. 11
25.

Hvøledes skeer det ?

Du haver hørt , at Menniskan fødes i denne Verden Bredens Barn , thi hvad som fødes af Kjød , det er Kjød , og Kjød og Blod kand ikke arve Guds Rige . Med et Ord at si : Det er under Satans og Syndens Bold ; Men i Daaben bliver vi igienfødde , og Guds Børn af Satans Børn.

Eph. 2.
30
Joh. 3.
6.
1 Cor.
15. 50.

Hvad er det for Kjød og Blod , som du taler om ?

Alle Mennisker have is Kjød og Blod ?

Det er ikke det syndige Kjød og Blod , som vi finde paa og see med Øyen , men det er den Fordærf , som vi kalde den oprindelige Synd , og i Skriften kaldes det gamle Menniske , det er , den Ondskab ,

Eph. 4
 22.
 Col. 3.
 9.

skab, som vi, Mand efter Mand, have arvet efter vor første Fader Adam; thi kaldes den og den gamle Adam; den er Oprindelsen til alt det Onde, som vi giøre, det er: Alt vi ere gierne vrede, hævngierige, u-barmhiertige, hoffærdige, gierige, avindsyge, løgnagtige, lade, løsagtige, u-skikkelige, skiodesløse, vantro, og med et Ord, af Naturen tilbønelige til alle Synder og Laster, somme meere og andre mindre, og vi have ikke alleene disse U-dyder i vor Hu, men end og øve vi dem, ligesom enhver er skicket til og tør giøre, uden Herrens Aand, som os i Daaben er given, drog os tilbage fra sligt, og saasom vi ere saafærdige til det Onde, saa have vi Leedhed til alt det Gode, og det som Gud har befalet; Nu som vi ere satte i Christi Rige, da kunde vi formedelst Igienfødelsens Kraft dræbe de onde Lyster, og det kaldes at døde det gamle Menneske, hvilket er Daabens rette Brug.

Hvad er Igienfødelsen?

Igienfødelsen er en Guds Naades Gave, hvormed Mennesken legemlig fød af det kiodelige, igienfødes med Ordet og Daaben, og fødes aandelig af Aanden

den, ved Christi Døds og Opstandelses Fortieneste, og faar Troen, ved hvilken hand faar Syndernes Forladelse, Guds Børns Arvedeel og det ævige Liv. Dette er klart af efterfølgende Skriftens Ord; Paulus siger: At Christus reenser Meenigheden formedelst Vandbadet i Ordet, og til Titum siger hand: Ikke for de Retsfærdigheds Gierningers skyld, som vi havde gjort, men efter sin Barmhertighed gjorde hand os salige, formedelst Igiensfødelsens Bad, og den Hellig Aands Fornælse; Hvoraf kand sees, at Igiensfødelsen er en Anledning til Salighed, og Peder siger: Betsignet være GUD og vor Herres Jesu Christi Fader, som haver igiensfød os til et levende Haab.

Eph. 5.
26.Cap.
3.5.I Epist
1.3.

Spøgd er det at blive aandelig fød af Vandet?

Det er at faa det aandelige Liv, som er Troen paa vor Herre Jesum Christum, hvorved ogsaa følger ny Kræfter til at døde Kiødet, det er, kiødelige Lyster, og til at

at hade Synden, men elske GUD, og det som hand haver befalet.

Bliver mand da aldeles Vandelig, naar hand er igtenfød?

Nej, det er ikke at formode, den stund
 Rom. 8 23. vi boe i Kiødet; vi faa ikkun Aandens
 første Brøde, som Paulus siger, men
 Levningerne af den gamle Fordærv flæ-
 be dog ved os, saa længe vi leve, hvor-
 over Paulus klager, sigende: At hand
 Rom. 7 23. finder en anden Lov i sine Lem-
 mer, som strider imod hans Sinds
 Lov, og tager hannem fangen i
 Syndens Lov; Og heraf kommer
 den Strid, som er imellem Kiødet og
 Aanden, saa længe vi leve i Kiødet.

Hvorledes er den Troe, som gjør Men-
 nisten retfærdig?

Den Troe, hvorved Mennisten bli-
 ver retfærdig, er ikke alleene en fuldkom-
 men Kundskab om det gandske Menni-
 skelige Kiøns Forløser Jesus Christus,
 og at Guds Bredde er ved hannem for-
 mildet og stillet, og Naaden lovet alle,
 men end og er den en Samtykke med
 disse guddommelige Sandheder og en
 u-paa-

u-paatviffelig Forsikkring her om, hvor-
med at Synderen, angergiven og søn-
derknuset i Hiertet formedelst sine Syn-
der, er fuldkommen forsikkert om, at
Gud vil forlade hannem Synden, om
hand end var den aller største Synder,
for hans Søns skyld, og tilreigne sig
hans Retfærdighed.

Gives denne retfærdiggjørende Troe Men-
nisten i Igiensfødselen?

Den gives vel Børnene i Daaben, i
det samme som de igiensfødes, som før er
sagt, og i de smaa Børns Daab er det
ikke fornøden at de først skulle være op-
lærde i Troens Lærdom; Men de som
døbes naar de ere gamle, maa først op-
læres i Troens Lærdom, paa det at de,
formedelst Guds Naade, kunde samtyk-
ke det, som om GUD og Christo bliver
sagt dem til Salighed, og at fortrinde de
forbigangne Synder, saa at de kunde
blive dem forladne; Dette er klart af
Kammer-Svendens Exempel, som sag-
de til Philippum: See, der er Vand,
hvad hindrer mig at døbes? men
Philippus svarede: Dersom du
troer af gandske Hierte, da maa
Q 2 det

Acto 8.
36.37.

- Det skee, men hand sagde: Jeg
 troer, at Jesus Christus er Guds
 Act. 18 Søn. Og om de Corinthier siges der:
 8. Da de det hørte, troede de og ble-
 ve døbte. Men denne Bekjendelse gie-
 re de som bære Børnene til Daabet
 paa Børnenes Begne, i den fulde Til-
 liid, at Troens herlige Gave bliver dem
 strax meddeelt, ved hvilken den som dø-
 bes, er bunden, naar hand kommer til
 Skiels-Aar og Alder. Men om Bod og
 Bedring, er det, som passerede Johan-
 nes Baptista og Apostlerne, et klart
 Exempel i det første, da Evangelium
 kom frem; ved Matthæum staar der:
 Cap. 3. De bleve døbte i Jordan af han-
 6. nem, som bekiendte deres Synder,
 og da det skar dem i deres Hierte,
 som hørte Peder's Tale, og sagde:
 Act. 2. Hvad skulle vi gjøre, da svarede
 38. hand; Omvender eder, og hver af
 eder lade sig døbe i Jesus Christi
 Navn, til Syndernes Forladelse.
 Saa er da Tgiensfødelsens Virkning
 denne hos Børnene, at dem gives Tro-
 en;

en; Men hos dem, som ere kommen til Alders, bekræftes og besegles den ved Daaben.

Er der noget meere som Daaben udretter ved Menniskens Tgiensfødsel?

Troens Navn haver det vel alt besluttet; Men paadet at Daabens Kraft og Virkning dis bedre kand forstaaes, da lærer den Christen Kirke saaledes:

I. Udi Tgiensfødselen bliver Fornuften oplyst, saa at vi kunde lære at kiende **JESU** Christum os til Salighed, og at forstaa hvad Guds Vands er, hvilket er det Legemlige Menniske u-
1 Cor. 2. 14.
Rom. 8 7.
2 Cor. 4. 6.

mueligt, thi dets Tanter ere Brede og Fiendskab imod Gud, som Apostelen vidner, og herom taler saaledes: Den **GUD**, som bød Lyset skinne frem af Mørket, hand skinnede i vore Hierter, til Guds Herligheds Kundskabs Oplysning i **JESU** Christi Naavn; Hvor Apostelen, maa skee, og har nogen Henseende til Daaben, som kaldes Oplysning hos de Græker, men Daab hos os, hvilket Ord er af lige Meening, thi oplyste Ting

ere skiere, hvor af Daabens Navn er taget, som paa gammel Sprog kaldes Skirn. For det andet, forbedrer Villien, som af Naturen er villig til det Onde, og bøyes til Troens Lydighed; Derom taler Paulus saaledes: Gud være Tak, at I vare Syndens Tjenerere, men ere nu blevne lydige af Hiertet til den Lærdoms Form, som I ere tilgivne. For det tredie, faar vi i Igiensfødselsens Forladelse, og blive retfærdige for Guds formedelst Troen; thi udi Igiensfødselsens Bad udøser Gud den Hellig Aand overflodig over os, at vi som ere, formedelst hans Raade, retfærdiggjorte, skulle worde Arvinger til det ævige Liv efter Haabet; og ved samme Aand faar vi Guds Børns Udkaarelse; Derom taler Paulus saaledes: I annammede ikke en Trældoms Aand, atter til Frygt, nu n I annammede en Sonlig udkaarelses Aand, i hvilken vi

raa

Rom. 6

17.

Tit. 3.

6.7.

Rom. 8

15.

raabe Abba Fader, og omsider an-
 nammede vi det ævige Liv, alle de som
 føre denne den levende Guds Forbere-
 delse til Nytte; thi Paulus siger: Men Rom 8
 dersom vi ere Børn, da ere vi og 17.
 Guds Arvinger og Christi Med-
 arvinger. Og Peder siger: Hand 1 Pet. 3
 haver igiensfød os, til et levende 3.4.
 Haab, til den Arvedeel, som er be-
 varet i Himmelen.

Hvorledes er Retfærdiggjørelsen, som
 du talede om?

Den bestaar i tvende Ting; Først
 derudi, at GUD ikke tilreigner os vor
 U-retfærdighed, det er, vore Synder;
 Det vidner Paulus: GUD haver i 2 Cor. 5. 19.
 Christo forligt Verden med sig
 selv, i det at hand ikke tilregner
 dem deres Synder. Og for det an-
 det, at hand tilregner os sin Søns
 Retfærdighed, derfor kaldes hand og
 Jehova vor Retfærdighed, det be- Jere. 23. 6.
 kræfter Paulus: Den som ikke vidste
 af Synd, har Gud gjort til Synd,
 paa det at vi skulle vorde Guds

Retfærdighed i hannem, det er Retfærdighed for Gud.

Bliver mand retfærdig for GUD fra den Tid af, at mand engang er bleven retfærdig i Daaben?

Mand kand forlore den Retfærdighed, som mand i Daaben bekommer, og disværre, at mange forlore den gandske, du har alt hørt, hvillke der ere de fornemste Frugter af Tjiensfødsen, hvor iblant er Syndernes Forladelse, som er Retfærdiggjørelsen, men denne Retfærdighed er ikke saaledes beskaffen, at den oprindelige Fordærv borttages, saa at Mennesken kand ikke videre synde, men dens Brøde bliver borttagen, og Christi Retfærdighed os tilreignet, og denne Guds Naade kand mand forlore, i hvor vel at hannem Synderne eengang ere forladne, og hand har bekommet saa stor Kraft i Tjiensfødsen, at hand ved den kand have det alvorlige Forsæt og stræbe at være GUD lydige, saa at hand ikke skal forlore den Naade og Retfærdighed, som hand har faaed i Daaben, thi de Synder, som skeer imod eens Billie og mand ikke tænker paa, reigner Gud ikke til Uretfærdighed, for dem som ere igienføds

føds

fødde; Ja, end ogsaa fand Guds Børn og hans Udvalde forlore denne Naade, og falde i U-naade hos GUD, som fand sees af Abons, Davids, Peders og andres Exempel, som ere falden i store Synder; Dog have de alle Omvendelse til Guds Naade, som engang ere retfærdiggjorde i Daaben, fortryde Synden, og troe at de formedelst Jesu Guds Sønns Fortieniste blive forladne, hvorved de i Forstningen ere igienfødde og retfærdiggjorte, saa at om end Igienfødselen paa vor Side bliver tabt, saa har dog alle de Udgang dertil igien, som søger dend ved en sand Poenitente. Derfor bør Guds Børns Levnet være som en idelig Daab; Og derfor siger Lutherus, at Daaben betyder, at den gamle Adam bør daglig at drukne og dødes i os, og den bemærker ikke alleene det, men end og gives os i Daaben den Hellig Aand, som arbejder med os baade at fortryde og at aflade Synden, og at tilvære i et gudeligt Levnet, i hvor vel at det aldrig bliver fuldkommet, formedelst Skøbeligheden; Derfor have vi og daglig Poenitente behov, ikke alleene for de grove Synder, som mand bedrive

Exod.

32. 4.

2 Sam

11. 5.

Matth

26. 7.

imod Samvittigheden, og med Forsæt, men end og for de andre, som vi kalde smaa, og skeer af U-videnhed, Overilelse og Skrøbelighed.

Hvad er Fornælsen?

Fornælsen er en Guds Naades Gierning for os, hvor med formedelst den Hellig Aand, ved Jesu Christi Fortieneste, den oprindelige Fordærvs Levninger tæmmes paa det Menneske, som i Daaben er igiensød og retfærdiggjort, Dag fra Dag; Og hand bliver altid meer og meer forbedret i sit Sind og Tilbøyelse, og skicket efter Gud, saa viit som mueligt er i dette Legems Skrøbelighed, saa at hand formedelst Troen kand blive bevaret til det ævige Liv.

Hvorledes arbejder GUD dette udi Mennesken?

Hvorledes Gud det arbejder, kand intet Menneske sige, men Skriften lærer os, at den Hellig Aand arbejder alt sligt med os; derfor kaldes det Aand, som hand udretter med Ordet og Sacramenterne, saa siger Christus: Fader, helige dem i din Sandhed, dit Ord er Sandhed. Men om Daaben siger Pau-

2 Tess.
2. 13.

Joh. 17
17.

Paulus: At den er Tgiensfødelsens
 Bad i den Hellig Aand, og det der-
 fore, at i Daaben meddeeles os Kræfter
 til at fornyes daglig, om vi ikke ud-
 slukker Aanden, som Paulus siger;
 Men i Altarens Sacramente blive alle
 Ret-troende et med Christo, i hæl-
 fen mand bære megen Frugt. Ved
 denne Guds alvidende Beskikkelse, bli-
 ver hand, som død er i Synden, først
 givne Liv, og den Ugudelige gjort
 retfærdig. Saa at hand kand siden
 offre sig selv et levende Offer, hellig og
 behagelig for GUD, hvorudi Fornyel-
 sen bestaar.

Tit. 3.

5.

1. Tess.

5. 19.

Joh. 6

56.

Joh.

15. 5.

Eph. 2.

5.

Rom.

4. 5.

Hvad Forskiel er der paa Tgiensfødel-
 sen og Fornyelsen?

1. Tgiensfødel-
 sen, saa vel som og Ret-
 færdiggjørelsen, gaar for ved Fornyel-
 sen; thi Fornyelsen er dens Frugt. 2.
 Menniskan hielper intet til sin Tgiensfø-
 delse eller Retfærdiggjørelse, men derudi
 er hand som en Steen for den som væl-
 ter den, thi vi fødes døde i Synden; men
 i Fornyelsen er mand med GUD arbej-
 dende, formedelst de Kræfter, som han-
 nem

Rom.
12.2.

nem ere givne i Igiensfødelsen, derfor befaler Paulus: At vi skulle forvandles i vores Sindis Fornyhelse, hvilket hand ikke befalede, dersom det ikke stod noget i dens Magt, som er igiensfødt, i hvor vel at Guds Aands Kraft udretter det meeste; derfor siger hand atter:

Rom.
8. 26.

At Aanden kommer vor Skrøbelighed til Hielp, eller vor svage Magt. 3. I Igiensfødelsen blive vi retfærdiggjorte af Christi Retfærdighed, som os er forhvervet, og med Troen annammes; Men vi fornyes med vor egen Retfærdighed, som dog aldrig bliver fuldkommen, formedelst Riødets Skrøbelighed, og have derfor altid Christi fuldkommen Retfærdighed behov.

4. Retfærdiggjørelsen skeer i et Øyeblik; Saa snart som vi med Troen annamme Christi Fortieneste, saa hastig blive vi retfærdige, det er: Synderne forlades os i det samme, og all vor Ufuldkommenhed forbedres, men Fornyhelsen kommer efterhaanden, thi det indvortes Menniske fornyes Dag efter Dag, siger Paulus. 5. Til Ret-

1 Cor. 4
16.

fær-

færdigheden hielpede gode Gierninger aldeles intet, thi vi blive retfærdiggjorte uforstyldt af hans Raade, ved den Igienløsning, som er i Christo Jesu; og om det er af Raaden, da er det ikke af Gierninger; Men de ere indsluttede i Fornuelsen, og Fornuelsen i dem: Thi vi ere skabte i Jesu Christo til gode Gierninger, hvilke GUD tilførende os, at vi skulle omgaaes derudi.

Rom. 3. 24.

Rom. 11. 6.

Eph. 2.

Retfærdiggjøres mand saa ofte som mand fortryder Synden, og troer at de blive forladne?

Saa visselig. I det første retfærdiggjøres mand i Daaben, men saasom vi synde daglig, og øve U-retfærdighed, saa have vi Retfærdiggjørelse saa ofte fornøden, som vi synde, hvilken vi saa ved den sande Poenitente; Thi Iguensfødselsens Kraft bliver altid ved til at retfærdiggjøre dem ved Troen, som giøre Poenitente af Hiertet, omendskiont at Bandet ikkun eengang øses paa os, og den som daglig giør Poenitente, hand, saa

saa at sige, døbes daglig; thi udi Daab
 ben er Naaden os given, og Mand og
 Kraft til at tæmme det gamle Menni-
 ske; Men de som ikke ville leedes af Man-
 den, men vandre efter Kiødet, det ere de,
 som uden Poenitente fare frem i Syn-
 der og Laster imod Samvittigheden, de
 have ingen Nytte af Daaben, saa længe
 de ere saaledes, men de ere aandelige dø-
 de, og kunde ikke tiene Gud, og for-
 lore saa Troen og Guds Naade, saa-
 som de, som forkaste en god Sam-
 vittighed, og lide Skibbrud paa
 Troen. Hvoraf du seer, hvor u-mistelig
 en daglig Fornælse er; dog nytter Daab
 og Tgiensfødslen dem, som saaledes
 frafalde, og end og længe faret vilde der-
 til, at de kunde have Omvendelse til
 Guds Naade, paa det at de kunde tvinge
 Kiødet under en sand Poenitentes Nag
 igien paa ny; Thi naar den Ugude-
 lige ombender sig til Gud, da skal
 hand leve, alle hans Synder skal
 ikke ihukommes i Ævighed, siger
 HERREN.

Rom. 8
8.

1 Tim.
1. 19.

Esch.
18. 21.

Naar

Naar mand bender det Forlig, som Gud gjorde med os i Daaben, har mand da fornøden at giøre det paa ny igien?

GUD har ikke fornøden at giøre noget nyt Forlig med os paa sin Side, thi hans Gaver ere ikke saa, at hand kand fortryde dem, men for medelst vore Forseelser, have vi fornøden at fornøye det.

Hvorledes skeer det?

Det skeer særdelis i Altarens Sacramente.

Hvad er Altarens Sacramente?

Altarens Sacramente, er det andet Sacramente i det Ny Testamente, indstiftet af JESU Christo selv, hvor udi, efter hans Bud og Forjættelse, hans sande Legem bliver meddeelt, i og med det hellige Brød, alle dem, som det æde; og hans sande Blod, i og med den hellige Vin, alle dem som det drikke, men med denne Guds Gave, saasom med et Signet bliver Fornøielsens Kraft og Syndernes Forladelse bestyrket og bekræftet hos alle dem, som troe, paa det at de, som det værdelig bruge, skulle faa det ævige Liv.

Hvog-

Rom.
11. 29.

Hvorledes fand jeg forstaa, at H. Errens Legem og Blod, som er opstegen til Himmels, gives mig i og med Brødet og Vinen?

Det fand du ikke meere forstaa, end du fand forstaa nogen anden sig Guds Hemmelighed, men saasom Gud, det er J. Jesus Christus, Gud og Menneske udi een Person, i hvis Mund aldrig blev funden Svig, hand haver sagt det, og befalet dig og den heele Christenhed saaledes at holde det, som hand haver indstiftet, saa bør og maa du det stadelig troe; Men forundre dig ikke over, om hans Legem er opfaren til Himmels, og dog nærværende i Sacramentet; Thi Apostelen siger: At udi hannem boer all Guddoms Sjælde Legemlig, det er, i hans Legeme; saa at hvor Christi Guddom er, der er og hans Manddom: Og det er vist, at GUD er allevegne; hvorforre skulle da ikke Christi Legem kunde være tilstæde udi Altarens Sacramente, paa den Maade som GUD alleene er bekiendt.

Cap 26

26. 27.

Cap 22

19.

Cap 14

22. 23.

Hvilket er det Bud-Ord, som du talede om?

Det er det som staar hos Matthæum,

Marcum og Lucam, som du læser i Tredie stift.

telsens Ord, og ere disse Ord: Giorer
det til min Thufommelse, drikker
det til min Thufommelse.

Hvad er Forjættelsens Ord?

Det staar udi Indstiftelsens Ord saaledes: Det er det Ny Testaments
Kalk i mit Blod, som udøses for
eder til Syndernes Forladelse;
Udi hvilke sidste Ord dem loves og for-
jættes Syndernes Forladelse, som vær-
delig æde Guds Søns Legem, og drikke
hans Blod.

Maa skee at disse Ord: Det er mit Legeme, det er
mit Blod, forstaaes paa en anden Maade, og
betyder ikke Herrens egentlige og sande
Legem og Blod, men ere ifkun
et Tegn dertil?

Det var ugudeligt at tænke om Chri-
sto: thi dette er Testamentet eller den
sidste Gierning, som hand gjorde, ved sin
Død, imod den Christen Kirke, forme-
delst sit Blod; Og et Testament giores
med fulde og reene Ord, hvor med den,
som det gjør, ikke skriver andet end hand
meener; Og det er Guds Bespottelse at
meene om Guds Søn, at hand, som da
var bereed til at udgive sit Liv i Døden

R

for

for Mennesken, skulle bedrage Christen-
heden med tve-tydige Ord, i hvilken Død
hand haver baaret Guds Brede, og lidt
Helvedis bittre Pine, derfor bør vi langt
heller lade dem forstaaes saaledes som de
ere udsagte; og aldrig har hand eller hans
Apostler forklaret disse Ord anderledes;
Det er vitterligt, da hans Disciple ikke
forstod det som hand lærde, da spurte
de hannem om, hvorledes det skulle for-
staaes, som hand lærte, saasom ved Mat-
thæum staar, da de bad ham at forklare
dem Signelsen om Klinten paa Algeren,
og videre andensteds, eller og at de raad-
førte sig derom indbyrdes, saasom da de
sagde: Hvad er det hand siger: Om
en liden Stund? vi vide ikke hvad
hand siger: Og da hand talede i Sig-
nelser, forklarede hand for sine Di-
sciple alle Ting hemmelig, siger
Marcus; Og det skal aldrig findes, at
de have enten tvilt om, hvorledes disse
Ord skulle forstaaes eller spurt hannem
derom, eller at hand har forklaret dem
anderledes. Og om nogen vilde sige, at
de ikke have givet Algt derpaa, formedelst
deres Banvittighed, da maa den samme
give

Cap. 2.
36.

Joh.
16. 18.

Cap. 4.
34.

give agt paa de Ord, som Jesus sagde: Jeg haver endnn meget at sige eder, men I kunde ikke bære det nu, men naar hand, Sandhedens Aand kommer, da skal hand ledsage eder til all Sandhed. Hvo vil nu være saa ugudelig at tænke, at Menniskens Frelser skulle skule disse Ords Forstand, som der ligger saa stor Magt paa, for sine Disciple, som hand udsendte til at lære alle Folk? eller at den Hellig Aand har forsømt at giøre sit Embede; Eller for det tredie, at Christi Tolv Apostler, som meesten lode deres Liv for denne Lærdom, skulle været samdrægtige udi at bedrage Mennisken med ikke at lade dem vide Ordenes rette Forstand, om de skulle anderledes forstaaes end de lyde, da dog Paulus vidner for de Ældste i Epheso: At hand ikke forholdte at forkynde dem all

Joh.
16, 12.

Act. 20
26, 28.

Guds Raad.

Forandres da Brødet til Kød og Vinen til Blod?

Ingenlunde? thi du seer og finder Brødet, som du æder, og Vinen, som du drikke

drikker; Men Christi Legeme og Blod
 er der udi og med, det er: Alt Legemet er
 sammenføjet med Brødet, og Blodet
 med Binen, omendskiont at du ikke seer
 det; ligesom du ikke seer den Hellig Aand
 i Daabens Bad, og hand er dog sammen-
 føjet med Vandet; Og ligesom GUD
 var i Christo, og med Christo,
 formedelst den Personlige Foreening,
 dog u-synlig, saa er og Christi Legem
 og Blod udi og med Brødet og Binen,
 formedelst Sacramentets Foreening,
 enddog at de ikke sees, derfor sagde Chri-
 stus, da hand gav dem Brødet og Kal-
 fen, Dette er mit Legem og Blod,
 men hand taler intet om Brødet eller
 Binen, thi de saae og annammede det
 synlig og findelig, men hans Legem og
 Blod saae de ikke, derfor nævnde hand
 ved Navn her den fornemste Part af
 Sacramentet, som var udi og med Brø-
 det og Binen. Mand kand bedre for-
 staae dette af en almindelig Historie, fast
 at den er u-lige at liane herved; Naar
 jea giver nogen en Obligation paa no-
 le Penge, da siger jeg, dette er en Oblig-
 ation paa saa mange Penge, men jeg
 siger

2 Cor.
 5. 19.
 Act 10
 38.

siger ikke, dette er Papier og min Obligation. Naar jeg leverer nogen et Kar fult af Viin, da siger jeg, dette er Viin, og ikke, dette er Træ og Viin, thi hand seer, at det er Papier og Træ, som indeholder det andet. Derfor betyder disse Christi Ord, i Jndstiftelsens Ordene, saa meget, som hand havde sagt: i og med dette Brød og Viin er mit Legem og Blod, og derfor bruger den Christen Kirke disse Ord: i og med, efter Chrysostomo og Augustino, til at forklare denne Hemmelighed, ikke dermed at forklare den Besskaffenhed og Maade, hvorledes Legemet og Blodet er nærværende (thi det kand ingen Menniske begribe) men til at forkynde, at vi troe, at det er der sandelig og egentlig tilstæde, og udi denne Troe styrker Paulus os, da hand siger: Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er det ikke Christi Blods Samfund; Det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund; Men i all Samfund, er baade det, som er meddeelt, og den, som bliver meddeelt, saa er og her: Paa den vene Side er Brødet og Legemet,

² Cor.
10. 16.

met, Vinen og Blodet; og paa den anden Side ere vi, som annamme det, og begge Tingene, baade de Himmelske og de Jordiske kalder Apostelen til dette Samfund, derfor annamme vi og begge Deelene, og tiener dette Apostelens Bidne, baade til at viise, at os meddeeles Jesu Christi sande Legem og Blod i Altarens Sacramente, saa og at Brodet og Vinen ikke forandres til Kied og Blod, men sammenfoyes med hver anden, ligesom Vanden og Vandet i Daabens Sacramente; thi siger hand her Samfund.

Disse Ord: Tager og eder, drifter alle her af, ere de andre vedkommende, end Disciplene, som HERren den gang talede med?

Visselig angaa de den gandske Christenhed indtil Verdens Ende; Men Apostlerne vare som dens Fuldmægtige, til at annamme denne Guds Gave; Derfor siger og Paulus, som dog ikke var nærværende, da Frelseren indstiftede dette Sacramente, da hand taler her om: Jeg haver annammet det af HERren, som jeg haver overantvordet eder; og atter siger hand i det

1 Cor.

11. 23.

det samme Capitel : Alt mand skal v. 26.
 forkynde HERRENS Død, indtil
 hand kommer, det er, indtil Verdens
 Ende, naar hand skal komme at domme
 Verden, og Kraften af disse Ord: Det
 te er mit Legeme, dette er det Nye
 Testamentes Kalk i mit Blod,
 (hvormed de Himmelske og Jordiske
 Ting sammenføyes) varer stedse, saa-
 længe Verden staar; saa vel som af de
 Allmagts Ord, som GUD taledede i Be-
 gyndelsen: Voxer til og formeerer Gen.
1, 28.
 eder og opfylder Jorden.

Hvad er det, at kundgiøre HERRENS Død?

Det er det samme som at giøre det- Luc. 22
19.
 te til hans Ihukommelse; det skeer:
 Naar vi love og prise hannem, elske og
 takke hannem for den u-udsigelige God-
 hed, at hand udgav sit Liv i Døden for
 os; Og for det andet, ihukomme vi,
 at alle de Begiærninger, som hand os
 forhvervede med sin Død, here os til, og
 derfor tilreigne vi os dem. For det tre-
 die, saasom hand elskede os saa inderlig,
 saa bør vi at ihukomme at elske hver-
 anden, efter hans Befaling hos Johan-
 nem:

Cap. 13. 35. nem: Deraf skulle alle kiende eder, at I ere mine Disciple, at I elste hinanden indbyrdes; ellers ere vi ikke Christi retsindige Siæster.

Hvad Gavn og Nytte har mand af dette Sacramente?

Den første Nytte vi har deraf, er Troens Bestyrkelse.

Hvorledes bestyrkes Troen derved?

Det skeer paa den Maade, at enhver bodfærdig Synder tager disse Ord til sig: Tager og æder, det er mit Legeme, som gives for eder; Stem, det er mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse: Thi saasom Guds Søn taledede dette til alle, saa veed jeg at det og hører mig til, i hvor syndig jeg end er, og min Troe bestyrkes meest derved, naar jeg annammer det samme Legeme og Blod med Munden, hvorudi GUD haver lidt for mine Synder, saa jeg kand da ikke tvile, at de jo ere mig gandske forladne, og derfor er Syndernes Forladelse den anden Frugt af dette Sacramente. Den tredje Frugt af dette Sacramente er Fornyel

nyelsens Kraftes Formeereelse: thi om
 Afguds-Dyrkerne, som blive deel- 1 Cor.
20.21.
 agtige i Dievelens Bord og Kalk,
 blive i Samfund med Dievlene, hvor
 meget snarere skulle de blive en Aand
 med GUD, som ere deelagtige i 1 Cor.
6.17.
 den gudelige Natur, til at undflye
 den Fordærv, som er i Verden af 2 Pet. 2
4.
 Begiærligheden? som Peder siger.
 Frelseren siger selv: Den som æder
 mit Kød og drikker mit Blod, hand Joh. 6.
56.
 bliver i mig og jeg i hannem; Hvor
 hand taler om den Aandelig Føde, uden
 hvilken den som skeer i Sacramentet er
 ikke uden til Fordømmelse, som siden skal
 siges; Men hvo som bliver i mig og Joh. 35
5.
 jeg i hannem, hand bærer megen
 Frugt, siger hand. Saaledes bestyrkes
 nu alle de, som rettelig bruge denne
 Guds Gave, jo meere og meere i Troen,
 og alle gode, og GUD behagelige Gier-
 ninger, som kommer af Troen, forme-
 delst Tgiefødselsens Kraft, som aller-
 meest fornyes med denne hellige Føde.

Blive da alle de deelagtige i disse Frugter,
som bruge dette Sacramente?

I Cor.
II. 28.

Det er langt fra, disværre, som Gud
i Naade forbedre! Derfor haver jeg
tilforn talt om dem, som dette Sacra-
mente rettelig bruge; men de alleene
bruge det rettelig, som prøve sig selv,
I. om de troe, det er: Om de samtykke
det i deres Hierter, som der er aabenba-
ret om Gud og hans Villie, og her foran
er talt om, og dog allerhelst om den For-
ligelse og Forløsning, som skeede forme-
delst Jesum Christum, hvis Legem og
Blod vi annamme i dette Sacramente
til Bekræftelse herpaa; Saa og for det
andet, hvorledes de troe, thi det er ikke
nok at troe, at det er sandt, som GUD
haver aabenbaret os i sit Ord til Salig-
hed, saasom Dieblene vide og det, og
troe det, men end og om den Troe er
frugtsommelig hos enhver, som annam-
me dette Sacramente, om hand elsker
Gud, og vil lide noget med Taalmodig-
hed for hans Skyld, om hand elsker sin
Næste, og er villig til at forlade hannem
sine Misgierninger, og om hand haver
Medynk med hannem, naar det gaar

Sac. o.
19.

han-

nem imod, ikke alleene med Ord og
 Tunge, men med Gierning og
 Sandhed, og om hand ikke fand med
 Gierning, da dog med inderlig Medynk
 i Hiertet. For det tredie, om du finder
 Brøst hos dig i det, at du ikke har gjort
 sigt saaledes som du burdte, og der fattes
 meget udi, da bør du at fortryde det af
 Hiertet, og have Bederskyggelighed til
 de forgangne Synder, og sætte dig for,
 at leve bedre fremdeles, og bede Gud
 om Styrke af den Hellig Aand: Dette
 kaldes at prøve sig selv; Og siger Ap-
 postelen det endda klarligen med disse
 Ord: Forsøger eders selv, om I ere
 i Troen, prøver eders selv, om I
 kiende eders selv, at I Jesus Chri-
 stus er i eders, uden saa er, at I
 ere forskudte.

1 Joh.
3. 18.

1 Cor.
11. 28.

2 Cor.
13. 5.

Hvorledes kommer det, at den sande Troe
 er aldrig frugtesløs?

Det kommer deraf, at den er antændt
 udi os af den Hellig Aand i Daaben, og
 tiltager af den samme Aand, efter som
 mand tilvojer i Alder og Viisdom, hos
 alle dem, som ikke imodstaa hannem og
 hans

Eph. 4
30.

hans Gierninger, med visvidende Modvillighed, hvilket Paulus kalder, at bevære den Hellig Aand; Og hvor den Hellig Aand boer i Menniskens Hierte, da gjør hand Troen saa frugtommelig, at den bær Frugt, det er, at deraf udspretter gode Tanker, Ord og Gierninger, som Gud haver budet i sin Lov, saa viit som skee kand udi dette dødelige Legeme, hos nogle meer, hos andre mindre, ligesom Gud uddeeler enhver sin Naades Gaver; Og denne den Hellig Aands Virkning skeer paa den Maade, saa viit Menniskelig Forstand kand kiende og begribe: At den som troer paa Gud, og alt det, som om-hannem er sagt og foran er talt om, saa vel i Bud-Ordnes Forklaring, som Troens Bekiendelses, hand ikke alleene frygter hannem frem for alting, gruer for at handle uforsigtig med hans Navn og misbruge det, og at vanhellige hans Hviledage, eller foragte hans Ord, saa og at gjøre noget som er forbudet i den sidste Bud-Ordnes Tavle, og før er nogenledes talt om i Forklaringen over Ordene: Og hand ikke alleene frygter for at gjøre det.

dette, fordi hand veed at GUD er saa mægtig, og saa retfærdig, men end og naar hand betragter Guds u-udsigelige Godhed i Skabelsens, Igienløsnings og Helligjørelsens Verk, i Taalmodighed over hans Synder, som hand daglig bedriver, og alle andre u-endelige Begjæringer, som hannem skee hvert Øyeblik; da opvagner Kiærligheden til Gud i hans Hierte, saa at hand faaer Lust til at gjøre efter det, som hand har befalet, og skye det, som hand haver forbudet; og saasom hand veed at Gud er hellig, og hader det Onde, saa legger hand all Flid paa, at iføres et nyt Menneske, det er, at forbedre sig Dag fra Dag, saa at hand kand blive skabt efter GUD: Og denne Frygt, (som er en Sønlig Frygt, ligesom naar nogen haver Frygt for gode Forældre, og ikke en Tieners Frygt) saa vel som Kiærligheden til GUD, opvækker den Hellig Aand i Mennesken, saa at Troen bliver frugtsommelig, og frembærer gode Frugter; Og derudi bestaar Fornøelsen, som jeg før har talt om, som omendskiønt at den er u-fuldkommen i dette Liv, da tager GUD dog de Gjerninger for fuldkommen, som frembry-

de

de af Troen, formedelst Jesu Christi Fortieneste.

Hvad Forskiel er der imellem en Tieners Frygt og Søulig Frygt?

Den er saaledes, at en Tiener frygter ikke uden for Straffen, men gjør intet af Kiærlighed eller Oprigtighed imod sin Herre; thi kalder Paulus det

Gal. 4.
25. 30. Tieneste = Qvindens Søn, det er, Tienere, som ville gjøre sig retfærdige af Loven, men ikke af Troen; Men en Søn baade frygter og elsker, og hans Frygt er altid beblandet med Kiærlighed: Disse tvende Ting gjør Paulus Forskiel paa, sigende: I annammede ikke en Trældoms Aand, atter til

Rom.
8. 15. Frygt, men I annammede en Sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe Abba, Fader. En Tiener bliver vreed og u-taalmodig, naar hand bliver straffet; Sønnen fortryder at hand har fortørnet sin Fader; thi hand veed, at hand gjør intet af Brede, men af Kiærlighed, til at forbedre det som er forseet.

Er dette Sacramente gandske u-misteligt til at blive salig?

Det

Det er sandelig u-misselig for alle dem, som kunde naae det og dets rette Brug; thi den som det foragter, hand foragter Christi Befaling, som hand sagde i Indstiftelsens Ord; Lager og æder; item, drikker her af alle; Og den som foragter hans Befaling, hand foragter GUD, og dem som hannem foragte, dem vil hand foragte; og de som hannem foragte, have Deel og Lod med dem, til hvilke hand vil sige paa den yderste Dag: Jeg kiendte eder aldrig, viger alle fra mig, som giøre U-ret. Og hvo som ikke kand faa dette Sacramente, hand haver den Nytte af denne Aandelige Føde, som Frelseren taler om, sigende: Sandelig, sandelig siger jeg eder, uden I æde Menniskens Kiød, og drikke hans Blod, da have I ikke Livet i eder selv.

2 Sam
2. 30.

Matth
7. 23.

Joh. 6.
53.

Hvorledes er denne Aandelige Føde?

Det er intet andet, end udi Hiertet at finde og med fuld Troe og Tillid til-
 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Død, som er Syndernes Forladelse og det ævige Liv; Og bestaar Forskiellen imellem den som skeer i Sacramentet og den Aandelig Føde derudi: 1. At den Aandelige Føde virker altid Syndernes Forladelse; men den Legemlige ikke altid, og ikke uden den Aandelige følger med, thi somme æder og drikker u-værdeligen. 2. Thi den som skeer i Sacramentet, er u-nyttig foruden den anden, men den Aandelige arbejder med fuldkommen Kraft, denne foruden, der som den Legemlige fattes. 3. Med den Aandelige Føde følger ingen synlige Ting, men den Legemlige kand ikke dis foruden bestaa.

Hvorfore er og det indstiftet at æde og drikke i Sacramentet?

Jeg haver ikke sagt, at den er nok, om mand kand nyde den anden, langt heller at den som foragter eller forsømmer at æde og drikke i Sacramentet, bliver ikke deelagtig i den Aandelige, thi hand er ikke Guds Ben; Men den Legemlige Føde er befalet, fordi at Troen kand ofte svækkes, Ja, ingen er saa stærk, at hand kand saaledes forlade sig paa sig selv, at hand jo nogen gang glider i Troen, i hvor
vel

vel hand er oplærdt og oplyst om Guds
 Godhed og Miskundhed; Thi det er det
 største Kiærligheds Tegn af Frelseren,
 at hand haver givet os sit Legem og
 Blod til at æde og drikke, saa vel med
 Legemens som Troens Mund; Saa at
 naar jeg annammer denne Guds Gave,
 som paa Kaarset er opoffret for mine
 Synder, med Legemens Mund, da be-
 styrkes min Troe derved, som før er sagt,
 at jeg kundgiorer HErrens Død, som er
 død for mine Synder, paa det at jeg
 derved skulle blive retfærdig: Og det er
 at æde HErrens Legem og Blod paa
 Uandelig Maade, eller med Troens
 Mund, uden hvilket den Legemlige Fø-
 de ikke alleene er u-nyttig, men end og
 vendes den dem til Fordommelse, som
 annaeme Tingen u-værdelig; thi hand
 bliver skyldig i HErrens Legeme
 og Blod, som end og bliver meddeelt
 de Bantroer i dette Sacramente. Men
 i hvor vel at dette er saaledes beskaffen,
 saa er dog den Legemlige Føde u-miste-
 lig, ikke alleene formedelst Christi Bud-
 Ord, men end og fordi, at den besegler
 og stadfæster Syndernes Forladelse hos

I Cor.
 11. 29.

S

alle

alle dem, som bruge den værdelig, efter disse H. Errens Ord: Det er mit Legeme, som gives for eder, det er mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse; Thi Christus haver givet sit Legem ud for Verdens Liv; Ikke alleene til Forløsning, hvormed det ævige Liv er forhvervet alle, men end og til Føde udi H. Errens Madvere, at den er det Middel til Salighed, hvorved at enhver Ket-troende tileigner sig Syndernes Forladelse, og annammer den, saasom en Bekræftelse og Besejling derpaa. Og omendskient at denne Tale-Maade synes underlig: At æde og drikke H. Errens Legem og Blod i Uandelige Maader, saa er det dog ikke u-sædvanligt udi den hellige Skrift; David siger: Du skal æde dine Hænders Arbejde, det er: Frugten af dit Arbejde; Ligeledes æde vi Jesu Pines Frugt med Troens Mund, som handtaalte i vort Legeme, og vor indvortes Menniske opholder sig deraf, ligesom Legemet af vore Hænders Arbejde. For det tredie, er dette Sacramente, saasom Lutherus siger i hans store Catechis-

Psalm
128. 2.

techismo, givet os, som til en daglig Føde, paa det at Troens Kræfter kand vederqvæges; Hand har vel uden Tvil meent: Alt ligesom et Menneske, om det æder sig eengang mæt, saa bliver det hungrig igien og har Føden behov, til at opholde sit Legemlig Liv; Tilgemaade, om en ret-troende Siæl i dette Sacramente har eengang faaed Uandelig Mættelse, det er: Guldkommen Forsikkring og sine Synders Forladelse, saa dog (saasom vi ikke kunde leve uden Synd) hungre og tørst vi igien

Matth
5.6.

efter Retfærdighed, hvilken vi faa udi dette Sacramente, og bliver paa ny mættede af Fornøielse i Guds Huus, til Ophold og Bederqvægelse for vores Uandelige Liv, hvilket vi blive deelagtige udi i Tgiefødselen.

Hvor ofte skal mand bruge det hellige
Altarens Sacramente?

Der om er ingenstæds meldet i Guds Ord: dog kand mand see af disse Christi Ord: Saa ofte som I dette gjøre, at det bør snarere at bruges ofte end faa gange; Men det er den visseste Maade her til, at ligesom mand æder

§ 2

saa

saar ofte som mand hungrer, saar skal mand og bruge denne Siælens Føde, saar ofte som den fornemmer den aandelige Hunger, det er, saar ofte den fattes Aandens Husværelse, hvorefter den skal ofte forlænges, som arbender sin Salighed med Frygt og Bævelse, og betragter, at hand daglig bryder sin Daabs Pagt, som bliver fornyet i dette Sacramente.

Men om nogen er saaledes beskaffen, at hand sielden eller aldrig fornemmer denne aandelige Hunger, bør hand da holde sig fra dette Sacramente, saar længe hand er saaledes?

Der skal vel ingen annamme dette hellige Sacramente, uden alleene een hungriq Siæl; Men det bliver dem ikke til Undskylding, men til dis større og forskræffeligere Fordømmelse, som ikke forlænges efter dette Gæstebud, at hand forsømmer de Middel som GUD haver ordineret til at sønderknuse Hiertet, og at opvække Tørst efter Retfærdighed udi Mennisten, som er: 1. Guds Ords flittig og andægtig Hørelse; thi formedelst Ordets Hørelse kommer baade

Act. 2. Bodfærdighed og Troen: De skar sig
37. i deres Hiertes, som horte Peder tale

tale i Pinkedagene, og Guds Ord er levende og kraftigt, og skarper end noget tve-egget Sværd, som trænger igiennem Murg og Been. 2. Bønen, uden hvilken ingen fandt fordre af Gud, at hand skal skabe et reent Hierte i hannem, og give ham en ny viis Aand, det er, den sande Poenitente og Afstkye til Synden, thi ingen haver Lyst til det som hand ikke beder om, derfor bad David der om. 3. Alt prøve og forsøge sig selv, hvilket mange fattes, og de mindste beslitte sig paa saaledes som de vel havde fornøden, det er, at de ikke give sig Tid til at randsage sit Liv og Levnet, Tanke, Ord og Gierninger, enten af Skio-desløshed, eller fordi at de ere kommen udi en syndig Bane, som de enten ikke kiende for Synd, eller synes saa vel om, at de ikke ville det aflade. Den som forsømmer disse tre Ting, er ikke skicket til at fornemme nogen aandelig Hunger, og omendstiont at hannem ikke høendes andet end smaa Synder, som mand saa kalder, da er hand dog meget værre faren, end den allergroveste Synder, som gier Poenitente, og kiender sin Brøde: Men

Ebr. 4.
12.Psal.
51. 12.

om nogen af en sand Ydmuyghed og sine
 Synders Bøld, synes at være u-værdig,
 og tør derover ikke komme nær ved den-
 ne Helligdom, da maa hand vide, at hand
 haver saa meget meere fornøden at kom-
 me til dette Bord; thi her skal hand fin-
 de Husvælske for sin Siæl; Og hand
 som har bereed det for Mennesken til
 Syndernes Forladelse og Salighed,
 hand haver befalet alle dem som
 arbejnde og ere besværede, at come
 til sig, og lovet at hand vil veder-
 gænge dem; Derfor skal ingen holde
 sig herfra, i hvor grov en Synder hand
 er, naar hand er bodfærdig af Hiertet,
 og stadelig troer, at Guds Tienere haver
 hans Guldmagt til at forlade hannem
 Synderne i JESU Navn, som haver
 sagt: Hvilke I forlade Synderne,
 dem skulle de blive forladne. Item:
 Hvad I løse paa Jorden, skal bli-
 ve løst i Himmelen.

Matth
 21. 28.

Joh.
 20. 23.

Matth
 18. 18.

Hvorledes skal mand rettelig bereede sig til at
 annamme dette Sacramente?

Der ere trende Ting, som du bør at
 betragte. 1. Hvad du skal giøre, forend
 du gaar til dette Sacramente. 2. Hvad
 du

du skal giøre i det du bliver afløst, og den Stund du staar for Altret. 3. Hvad du bør fremdeles at giøre.

Hvad skal jeg giøre førend jeg gaar til Sacramentet?

Du haver ofte hørt, at ingen skal an-
 namme dette Sacramente, uden hand
 haver et angerfult Hierte for Synden;
 Men saasom vi ikke kunde bringe det til-
 veve af vore egne Kræfter, thi **GUD** Phil. 2
13.
 er den, som arbejder i os, baade
 Villien og Gierningen, saa bør du
 først at bede **GUD** at sonderknuise dit
 Hierte med en alvorlig Poenitente, og
 giøre dig beqvem til denne gudelige For-
 retning, og saasom **GUD** i Tgiensfødel-
 sen haver givet dig Kræfter til at arbej-
 de med hannem i din Saligheds Sag;
 Thi Gud siger ved Esaiam: Reenser Cap. 1.
16.
 eder, toer eder. Og videre: Son-
 derriver ikke eders Klæder, men Joel. 2
13.
 eders Hierter: Saa bør du bruge alt
 det dertil, som **GUD** tilforn har givet
 dig Kræfter til.

Hvorledes kand jeg best opvække disse Tgiensfø-
 delsens Kræfter udi mig, til at sou-
 derknuise mit Hierte?

Du haver før hørt, hvad jeg har sagt om Bud-Ordene og deres Forstand, og hvad derudi er budet og forbudet. Betragte det nu nøye med dig selv, og randsage den inderste Gnist udi dit Hierte, hvor meget du haver ladet blive u-giort, af det som derudi er budet; Og for det andet, hvor meget du haver giort af det, som derudi er forbudet, ikke alleene imod din Villie af Menniskelige Skrøbelighed, men end og med Betænkning og Forsæt. Betænk nu med det samme, hvor stor en Herre GUD er, og hvor mægtig, at hand strax kaster dig med Liv og Siæl i den ævige Ild; Hvor viis, at hand endog veed dine hemmeligste Tanker; Hvor retfærdig, at hand vil domme Mennisken til ævig Pine for Synden, ja end og for de mindste og hemmeligste Synder, uden mand fortryder dem og troer paa Sønnen; Og du veed ikke naar Døden falder dig for Guds Dom. Naar du dette nøye betragter, skulle du da ey tænke paa at fortryde, at du haver fortørnet en saa mægtig, viis og retfærdig HERRE, og bragt den ævige Fordømmelse over dig?

Det

Matth
10.20.

Psalm.
90.8.

Det gaar os jo meget haardt til Hjer-
te, om vi have giort os selv nogen Ska-
de, enten af Ubesindighed, Forsømmelse
eller Uagtsomhed, enten paa Formue
eller Helbred, hvorforsø skulle mand da
ikke fortryde, at vi med Synden have
bragt Guds Bredde over os, som
brænder indtil det nederste Hel-
vede, og den ævige Pine, som er u-taa-
lelig. Betænk og for det andet ikke min-
dre grandgivelig, hvor naadig, god og
taalmodig at denne store HERRE er,
læs det, som er sagt om ham i di Forkla-
ringen over Troens Artikler, at hand
haver skabt dig, forserger og holder dig
daglig ved Magt, med alt det, som i den
første Artikkel er opreignet; At hand
haver igienløst dig med sin eenbaarne
Søns forskrækkelige Død og Pine, som
var hannem saa kjær, som hand selv;
Haver helliggiort dig, og igienfødt dig i
Daaben, som var død i Synden, og giort
dig, som var Bredens Barn, til sit
Barn og Jesu Christi Med-
ving, at hand har befalt dig at bede
hannem om alle de Ting, som du har be-
hov, og lovet at hand vil bønhøre dig, og

Deut.
32.2.Eph. 2.
3.
Rom 8
16.17.

hører dig daglig; Ja, omendstiont
 at du ikke har bedet hannem, som du bur-
 de, saa har hand dog ikke ladet dig fat-
 tes sine hellige Gaver, men er taalmo-
 dig, og har sparet dig midt i Synden,
 for at føre dig til Poenitente; Og for
 det øvrige haver hand givet dig sin Søns
 Legeme og Blod til at æde og drikke, til
 Bekræftelse om alle dine Synders For-
 ladelse, og selv givet dig dette dyre Mid-
 del, til at forlige dig med hannem; Og
 denne saa naadige, gode og taalmodige
 GUD haver du daglig fortørnet med
 bitterlige Synder, ja mangfoldig, siden
 den Tid, at du sidst i Skrifte-Stolen lo-
 vede Bod og Bedring; Naar du nu det-
 te betragter, skulle du da ey fortryde det
 af Hiertet, thi om det gjør gode Børn
 og Tienere ont af Hiertet, at de fortørne
 deres gode Forældre eller Husbønder,
 hvorføre skulle mand da ikke fortryde, at
 mand fortørner saa god en GUD, hvis
 Naade og Godhed overgaar all For-
 stand. Naar mand randjager dette med
 sig selv, og den Anger og Kuelse som der-
 af kommer, udflyder de Ting, som GUD
 fordrer af en bodfærdig Synder, som
 har annammet Syndernes Forladelse,
 som

som er: En sand Nymghed for hannem. Naar du overvejer hans Godhed og din Ondskab, hans Hellighed og din Uteerlighed, hans Taalmodighed og din Haardnackenhed, hans Trofasthed og din Svigagtighed, hans Herlighed og din Uendighed, og heele din Uvoerdighed imod hans Gudommelige Høyhed. For det andet, naar du sammensætter dette imod hin anden, og deraf seer hvor mange ti tusinde Pund at du est GUD skyldig, og har ingen anden Raad, uden at blive kastet i det yderste Morkhed, hvor der skal være Graad og Landgæmsel, om hand ikke opgiver dig heele Gilden; Og du tænker paa det som din Naeste har gjort dig imod, da skal du see hvor lidet det er imod det, som du est GUD skyldig: Og om du vil faa dine Synders Forladelse, da skal du forlade hannem af Hiertet, hvad hand haver gjort dig imod, og ikke tænke paa at hæve det paa hannem fremdeles, i hvor meget det end er; thi uden du det gjør, da er det forgiøves at du fortrøder det, og du haver intet at sætte din Troe paa, om Syndernes Forladelse, uden du forlader din Broder hans Brøde. Dette er det formminste, som du bør gjøre i det du vil tage Afsonning, og det er ikke en Times Gierning, derfor har du fornøden at tænke herpaa noget førend du gaar hen at forlige dig med Gud i Skriftestolen, og dermed gjør du best

Forstkæl paa Herrens Legeme, og anden Jøde, som Apostelen siger. Naar du nu haver sønderkniust dit Hierte at ihukomme dine Synder, og Guds Bredde og Barmhiertighed, og den hellig Aands Medarbejde, da gaa ind til Skriftestolen, efter

I Cor.
II. 29.

efter den Christen Sædvane, og bekiende dine Syn-
 der for Guds Diener, og hør med Andagt hvad hand
 paa Guds Begne siger og forkynder dig, og roe
 stadig, at om du er ret bodførdig, da haver hand
 Magt til at forlade dig dine Synder, efter Christi
 egne Ord, ikke af sig selv, thi hand er et syndig
 Menneske, ligesom du, men udi Guldmagt af H. Er-
 ren, og efter hans Forjættelse; og naar hand det
 haver gjort, saa kand du være fuldkommen forsikret
 om, at dine Synder ere forladne i Himmelen, i hvor
 fule og vederstyggelige de ere, og til Bekræftelse der-
 paa, saa annammer du kort derefter, det samme
 Jesu Christi Legem og Blod, som døde paa Kaar-
 set; og du bør ikke alleene stadig troe, at det er
 egentlig og sandelig tilstøede i Sacramentet, men
 end og at det er givet og udøst for dine Synder,
 derfor siger Lutherus: Den haver allerrettest be-
 reed sig, som troer disse Ord: Det gives og udøses
 for eder til Syndernes Forladelse, thi dette Ord:
 For Eder, udkræver et Hjerte, som troer GUD.
 Paa disse sidste Ord, er det meget angelegen, at
 have en tydelig Forstand, og det er Meeningen, at
 den som vil gaa værdig til Guds Bord, hand skal
 stadig troe, at Christi Legem og Blod er udgivet
 til sine Synders Forladelse, og det samme bør du
 betænke, naar du hører disse Ord læse for Alteret i
 Indstiftelsens Ord, og om du ikke troer det, da est du
 u-værdig, og bliver skyldig i H. Errens Le-
 gem og Blod, dig til Fordømmelse; Derfor bør
 du vel prøve dig selv, efter Apostelens Befaling, om
 du est i Troen, det er, om du troer disse Ord: Tager
 og æder, det er mit Legeme, som gives for
 eder;

1 Cor.

11. 27.

v. 28.

eder; Drikker alle heraf, det er det ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse, de ere, saa som Guds Haand, hvormed hand rækker os Syndernes Forladelse i Sacramentet; og Troen er, saasom det syndige Menneskes Haand, som annammer dem: Og om end Troen er svag, saa gjør det den en u-værdig, som gaar til Herrens Bord; thi en svag Troe, er dog en Troe, og en lam Haand tager lige saa vel imod Almisse, som den Allerførste, og den som gierne vilde være stærkere i Troen, hand strider med Troen, og saasom hand strider med den, saa veed hand, at hand er i Troen, hand siger med den Maanedshyges Fader: **HERRE, jeg troer vel, men hielp min Vantroe:** Marc. 9. 2.

Den som er vantroe, hand troer slet intet; men den som har en svag Troe, hand troer dog, ligesom en Halt gaar, i hvor vel hand ikke gaar saa hastig, som den der er rask paa Fodderne: Derfor skal hand som helst bruge dette Sacramente, hvor hand skal finde aandelig Styrke; thi Gud er tro, og hand som haver indstiftet det, vil ikke udslukke den yngende Esa. 42. 3.

Hør, men imidlertid maa hand lade sig nøje med Herrens Naade, thi hans Kraft fuldkommes i Skrøbeligheden. 2 Cor. 12. 9.

Det tredie som du skal gjøre, efter at du saaledes haver annammet Herrens Legem og Blod, er, at du skal daglig forbedre dit Levnet det meeste mueligt er, og bruge all Arvaagenhed og Flid, alle Siøls og Livets Kræfter til at kaarsfæste dit Kød med dets Lyster og Begierligheder, og iføres
et

et nyt Menneske, som er skabt efter GUD, og uden du det gjør, og du faar Lykt til dine forrige Synder, da fordærver du den Forladelse, som du før har faaet; Derfor sagde Herren til Hoer-Svinden, som hand afløste i Tomplet: Gak bort og synd ikke meere; og til den Syge, som hand helbrede ved Vandet Bethesda, sagde hand: Synd nu ikke meere, at dig ikke noget værre vederfares; Og hvad er det, om vi bede Gud at tage Synden fra os, og vi have den dog tiær, og ville ikke stride den imod, da Gud har givet os Kræfter der til. Vær derfor ikke saa ond og vanartig imod dig selv, at du gjør dig denne Guds Gave saa u-nyttig, med at bedrive de samme Synder med fri Villie, eller fordærve den Poenitence, hvor med du fik deres Forladelse, helst da du veed ikke, om du kand faa den igien, thi det staar ikke i din Magt, naar du eengang har uddrevet og udslukket Aanden med Gienstridighed og Ulydighed imod Gud, som du har lovet Bod og Bedring. Betænk hvor stor en Belgierning du haver taget imod di dette Giæstebud, som er dine Synders Forladelse, som formedelt Guds Sønns Blod er forhvervet, hvis mindste Draabe er tusend gange dyrebarere, end Himmel og Jord. Vær derfor ikke saa u-taknemmelig, at du so skulle erkiende denne overmaade store Belgierning med et Christeligt Levnet, og at øve de Ting, som Gud har betalet, og hade det, som hand har forbudet. Betænk hvor inderlig hand har elsket dig, og hvor stor Kiærlighed du est hannem igien skyldig derimod. Og om du elsker hannem, da bliver dig hans Budord ikke

tun-

tunge, men heele det gudelige Liv og Levnet ud-
 flyder af sig selv formedelst Kærligheden til han-
 nem, thi den er en Roed til alle Christelige Onder.
 Du haver i dette Sacramente fornøjet den Vagt,
 som GUD gjorde med dig i Daaben, og det Løfte,
 som du gjorde hannem, at forsage Dievelen og alt
 hans Væsen; See til, at du ikke bryder det igien
 paa ny med frivillige Synder og Laster. Ud idette
 Gaaestebud haver Gud fornøjet dine Kræfter, som
 hand gav dig i Igiensødelsen, tag dig vare, at du
 ikke nedbryder Guds Gierning og hans Rige i dig,
 med Satans Gierninger og hans Dieneste. Du
 annammede HERrens Legem og Blod til din Troes
 Bestyrkelse og dine Synders Forladelse, og du troe-
 de, at de vare dig forladne; Og om den Troe va-
 rer ikke længere end den gang, og b i ver siden seng-
 tesløs, da er den ikke bedre end deres, som troe til
 en Tid, og falde fra i Fristelsens Tiden,
 og da vil det lidet nytte dig, at du haver troed,
 men du maa vide, at du haver forloret Troen, uden
 du bær Frugt, thi Troen er død, uden Gier-
 ninger, siger Jacobus; og du er falden i U-naa-
 de hos Gud paa ny; Hør derfor Feders Ord, da
 hand siger: Dersom de der have undflyed
 denne Verdens U-reenligheder, forme-
 delst den HERres og Frelseres JESU
 Christi Bekiendelse, blive dog igien ind-
 viklede, at de overvindes af de samme,
 da ere de sidste Ting bleven dem værre
 end de første; Thi det havde været dem
 bedre, at de havde ikke kiendt Retfær-
 dig.

Luc. 8.
13.

Cap. 2
17. 20.

2 Pet. 2
20. 21.
22.

dighedens Ben, end at, der de den fiendte, have vendt sig fra det hellige Bud som er overantvordet dennem. Men det er dem vederfaret, som siges i de sande Ordsprog; en Hund, som haver vendt sig igien til sit eget Spye, og en Soe, som var toen, til skiden Sole. Men Apostelen meener ikke dermed Guds Børns daglige Fortørnelser, som ingen kand gjøre noget ved og ikke engang, om de end kunde falde udi store Synder, thi de have stedse Omvendelse til Gud igien, formedelst Bod og Bedring, som frygt Gud; Om hvike David taler disse Ord: Om endskiont at hand raser, da bliver hand dog ikke bortkastet, thi Herren holder hannem i Haanden. Og Paulus trøster os dermed: At der er ingen Fordømmelse i dem, som ere i Christo Jesu, hvilke ikke vandre efter Riødet, men efter Aanden, det ere de, som ikke lade Synden regiere i deres dødelige Legemer, at de ere den lydige i dets Begieringer. Og har jeg saaledes sagt dig noget om Christendommen; hvis Ende og Frugt er det, som nylig blev sagt, nemlig Syndernes Forladelse, hvorefter følger det ævige Liv.

Den tre-eeenige GUD skee Lof
og Ære!

Rom. 6
12.

D
er
e
er
t
er
li
d
r
2
t
n
d
er
s
e
i
i
e
e

38

7
K 14

69

